

V/7387

A Z U J S Z E G E D I K E N D E R - L E N S Z Ö V Ö

V Á L L A L A T F E J L Ő D É S E

A F E L S Z A B A D U L Á S T Ó L 1 9 6 0 - i g .

Irta: Kovácsné Rózsa Klára.

B E V E Z E T É S

A len- és kender rostjából készült ruházati cikkek és mezőgazdasági munkához szükséges termékek - kötél, zsinag stb. - már régi idők óta ismeretesek hazánkban. A feldolgozás háziipari módszereit felváltó gyárípar a múlt század 90-es éveiben alakult ki Magyarországon. Az első világháború előtt a lassan fejlődő ipar az ország fogyasztásának csak egy részét tudta kielégíteni.

A len- kenderfonó és szövő nagyipar kialakulását nagymértékben segítette elő az első világháború után kialakult helyzet. A monarchia felbomlása, az önálló vámterület létrejötte, a környező, iparilag fejlettebb országokhoz képest aránylag igen olcsó munkaerő adott ennek a fejlődésnek lendületet. A gyárak egy részét külföldi tőkével alapították, illetve fejlesztették tovább. Az iparban dolgozó szakmunkások, mesterek, mérnökök jelentős százaléka is külföldi volt. A gyárak nagyrészen régi, leszerelt, a fejlettebb ipari országokban kicserélt, elavult gépekből állottak. Így az ipar technikai színvonala mindjárt kialakulásakor elavult volt. A korszerűtlen és különféle típusú fonógépek mellett a szövődei géppark is igen vegyes összetételű volt. A szövő üzemeket a pillanatnyi kereslet és gépvásárlási lehetőségek alapján állították össze. Ennek következménye volt, hogy egy-egy szövő üzemeket a pillanatnyi kereslet és gépvásárlási lehetőségek alapján állították össze. Ennek következménye volt, hogy egy-egy szövő üzemünkben az elképzelhető összes rendszerű, szélességű, gyártmányu gépet meg lehetett találni. A vegyes áruprofíl biztosítása érdekében a vállalatok nagyrésze teljesen vagy részlegesen vertikális volt, ami csak növelte az egy gyáron belüli különböző gyártmányok számát.

Fonodáinknak általában rostkikészítő telepei is voltak, és majdnem mindegyik kis szövő üzemrészessel is rendelkezett. Ugyanígy egyes szövő üzemeknek kisebb fonóüzemük is volt.

Az ipar gyorsan fejlődött. 1928-ban már 1920-hoz képest 31 %-al több fonóernő és 74 %-al több szövőgép működött. A munkáslétszám 1923-tól 1930-ig kétszeresére emelkedett. A gyorsan növekvő ipari termelés a 30-as években már ellátta az ország szükségletét, sőt zsákból, kenderfonalból és zsinagból jelentős exportot bonyolított le.

Ezt az eredményt, azonban nem új gépek beállítása eredményezte, hanem az, hogy a tőkésék fokozták a dolgozók kizsákmányolását. Egyre nagyobb méreteken alkalmazták a női és gyermekmunkaerőt, alacsony munkabéreket fizettek, fokozták a munka intenzitását, nem volt ritka a 10-11 órás munkaidő. Ezek voltak a 30-as évek textilipari fejlődésének, a tőkefelhalmozódásnak a legfontosabb forrásai.

A len- kendereszövet termelést ebben az időben a magas finomsági számú importfonalak felhasználása jellemezte. 1925-től 1929-ig terjedő 5 évben a szövőipar len-fonal szükségletének kb. 40-50 %-át import lenfonalból biztosította. Kisebb mennyiségben import kenderfonalat is felhasználtak. De az ipar fejlődésével egyidejűen növekedett a hazai len- és kendertermő terület is. A hazai nyersanyagbázis biztosítása érdekében az akkori iparvezetés állami segítséggel ösztönözte a termelőket a len és kenderkőrő fokozottabb termelésére.

A II. világháború kitörése után a háborús nyersanyag beszerzési nehézségek hatása alatt a kőrőtermelés tovább növekedett. Az adottságok ehhez megvoltak, mivel az északi területeknek és a déli részeknek Magyarországhoz való csatolásával kiváló len- illetve kendertermő területekhez jutott az ország.

A termelés legmagasabb 1943-ban és 44-ben volt.

A len- kenderipar ilyen ütemű fejlődése azonban csak egyedüli jelenség volt. A textilipar többi ága visszaesett mind minőségi, mind mennyiségi termelésében. A világháború ideje alatt ugyanis az ország elvesztette nyersanyag beszerzési lehetőségeit. A termelést csak rossz minőségű műanyagok felhasználásával folytathatták, ami rendkívül lecsökkentette a textilipari termelés értékét. A jutabehozatal megfelekedése lehetetlenné tette a jutazsákok gyártását, s így az úgynevezett textilzsák gyártására tértek át. Ennek 34 %-a kenderből, 66 %-a papírfonalból állt. A gyapjubehozatal csökkenése miatt a fonalak átlagos gyapjutartalma 25-26 %-ra esett. 1942 nyarán még további korlátozó intézkedések váltak szükségessé. Bizonyos áruajták gyártását teljesen betiltották.

Ezzel egyidejűleg a nyersanyaghiány miatt, a termelés korlátozására is sor került. Már 1940. júniusában a pamutfonóiparban 35 %-al, a pamutszövő iparban 25 %-al, a fésűsfonóiparban 20-23 %-al korlátozták a termelést. A textilipar legtöbb ágában 5 napos munkahetet vezettek be. 1941. január-februárban az üzemek nagyrésze már csak heti 3-4 napot dolgozott, csökkent az üzemek száma is. A textilipari kapacitást csak 30 %-ban használták ki. A munkanélküliség természetesen nő, az emberek nyomorogtak. A termelés visszaeséséhez hozzájárult még a fokozódó német verseny, valamint az energia és fűtőanyaghiány. A szűkös készletekből elsősorban a hadianyagokat gyártó monopóliumok kaptak. 1942-43 folyamán az szénhiány miatt többször hosszas szüneteket, rendezeres szünnapokat kellett tartani. A textilipar gépparkja a háború alatt teljesen leromlott, rossz minőségű műanyagok pedig még csak fokozták ezt.

A termelés csökkenése igen súlyosan hatott a fogyasztókra is, mivel a termelés jelentős részét a katonai és közszállítások vették igénybe. A jobbminőségű anyagokat kizárólag a katonai termelés céljaira

6 tartották fenn.

1944-ben a termelés tovább csökkent, a harci cselekmények a textiliparban igen nagyarányú károkat okoztak. A pamutiparban a fonóorsók 49 %-a, a szövőszékek 37 %-a, a gyapjuiparban a fonóorsók 20 %-a, a szövőszékek 13 %-a pusztult el. Mindez azt jelentette, hogy a háborús események következtében a textilipar kapacitása 22 %-al csökkent. A textilipar háborús károsodása 300 millió /1938-as/ pengő volt. /A gyáripár háborús károsodása összesen 2041 millió pengő./ /1/

1945. április 4-én felszabadult Magyarország. Megvalósult az egyszerű emberek évszázados álma, a szabad, független Magyarország, melyért oly sokan áldozták életüket. A baráti Szovjetunió segítségével a munkások önfeláldozó, lelkes munkájával, a Kommunista Párt irányításával pár év alatt eltűntek a háború pusztításának nyomai, megkezdődött a szocialista Magyarország felépítése.

A textilipar további alakulását most egy üzemben, az Ujszege-di Kender- Lenzővő Vállalat életén keresztül nézzük meg.

I. A Z ÜZEM GAZDASÁGI FEJLŐDÉSÉNEK
RÖVID ÁTTEKINTÉSE AZ ALAPÍTÁS -
TÓL 1960 - IG

1. AZ ÜZEM TÖRTÉNETE AZ ALAPÍTÁSTÓL 1944-IG.

Az üzem fejlődésének könnyebb megértése, valamint a róla alkotandó kép teljesebbé tétele érdekében szükséges először röviden ismertetni a gyár történetét 1944-ig.

A gyár alapításának első írásos adata szerint 1886-ban történt annak a részvénytársaságnak a megalakulása, mely 200.000 Ft értékű részvény kibocsátásával lehetővé tette a gyár felépítését, és 1888-ban a termelés megindítását.

"Érdekes azonban, hogy - bár erre írásbeli dokumentum nem áll rendelkezésre - komoly szájhagyomány szerint az első ipari tevékenység a gyár mostani területén már 1875-ben megindult. Hipp és Narbut nevű délvidéki iparosok rendeztek itt be kötélverő üzemet, minden valószínűség szerint már akkor tervbevéve, hogy a Tisza vizének felhasználásával kender-kikészítésre is be fognak rendezkedni. " /1./

Ehhez azonban tőkével nem rendelkeztek, s így ez a terv csak a Magyar Kender és Lenipar Rt. megalakulásával válhatott valóra. A R.T. 1891-ben 3250 db 200 Ft-os részvénnnyel lényegesen megnagyobbította a telepet. A kenderkikészítő gyár 2500 kb. kendertermés feldolgozására vált képessé, ami 15.000 q. kikészített kendernek felelt meg. Emellett szövőgyárat rendezett be 60 szövőgéppel és 7 segédgéppel, továbbá telítő részleget megfelelő gépekkel és modern felszereléssel. A szövőgyár termelőképessége 1 millió m. kender és lenszövet. A következő évben tőkéjét évi 1 millió forintra, a kender-kikészítő gyár termelőképességét 25.000 q-ra emelte.

1./ Kónya Sándor: Ujszegedi Kender-Lenszövő V. 70 éves fejl.-nek tört.

Munkáslétszám 1891-ben: 1 főfelügyelő, 4 felügyelő, több szakmestervezetése alatt 380 férfi és nőmunkás. 1892-ben 500 munkás, 1899-ben 600 munkás.

A Kereskedelmi és Iparkamara 1895-ös évkönyvéből értesülünk arról, hogy " az érdekeltek célellenes eljárása folytán felszámolás alá került a Magyar Kender és Lenipari Rt. itteni telepe. E gyár a kormány erkölcsi támogatásával létesült és az első vállalkozó téves eljárása folytán egy nagyobb üzercsoport kezébe került, melynek ugyan időközben kivételes kedvező konjunkturák folytán igen hasznos évei voltak, de ezért a vállalat a hiányos berendezést, valamint a tőzsedei ügyletek által kihasználva, felszámolás alá került. " /1./

Igy 1894-ben a tulajdonosok személyében változás történt, amit az új iparigazolvány kiadása természetesen csak később, 1898-ban dokumentál: " 14481/1898. Iparigazolvány. Salzmann Henrik casseli lakos kellően bejelentette, hogy Szeged város kerületén, Ujszeged Alsó-kikötősoron Salzmann és társa cég alatt kender-kikészítő, kötélgyártó és szövészeti gyáripart szándékozik üzni. Ezen iparigazolványt kiadtuk 1898. július 26. "

" A Salzmann és társa kender-kikészítő és vitorlavászon, zsák és ponyvagyár 1899. év folyamán nagyszabású gépeket állított fel és az áztató medencék egész rendszerét átalakították. A gyár 1899. évi forgalma úgy a kibővítés folytán, mint a szövőipar kedvező helyzeténél fogva lényegesen emelkedett. Szöveteit belföldön is jobban keresik, külföldi kivitele is gyarapodott. Kenderkészítményeiből Angliába, Németországba, Franciaországba és Romániába 1899-ben 6.000 q q-át vittek ki. Nagy nehézséget okoz a kenderkóró vasuti szállítása, s így olyan vidékre van utalva, ahonnan víziúton szállítható a kenderkóró. Ugyanílyan nehézségekkel küzd az áruelszállításánál is. Iparvasút kellene.

A gyár munkástörzse leginkább Bács-Bodorg megyéből hozott és kender-kikészítésben jártas emberekből áll.

... Fel kell jegyezni, hogy a kenderfonó és szövőgyáriakban az egyszerű alföldi nép olyan munkáselmet szolgáltat, mely szerény az Ausztriai gyári munkásokénál 30-40 % al kisebb díjazás mellett igen tanulékony, ügyes, szorgalmas, kitartó és olyan teljes mértékben hasznavehető, hogy ezen a vidéken fejlesztendő textilipar mint jól alkalmazható munkásokra bízton számíthat. "/1/

Az évkönyv a rövid kis megjegyzése megfelelő bizonyíték arra, hogy a leigázott, tudatlanságban, nyomorban tengődő nép olcsó és jó munkasrőt jelent a tőkéseknek: kapzsi, élősdű üzleti számításukat valóra válthatják.

1908-ban megindult a termelés az akkor felépített lenfonóban. Rövid idő alatt kiderült azonban, hogy a gépek vásárlásánál nem érvényesült a szakszerűség. Általában ócska gépeket hoztak, s ezeknél is hiányzott az összehangoltság: az előkészítő gépegységei durva, a fonógységei finom fonalakra készültek. 1913-ban is állt a fonóüzem, hogy azután az első világháború kitörésével ismét meginduljon.

A szövőde a következő cikkeket gyártotta az első világháború előtt: fő cikk kezdetben a kender és lenzsák, valamint a ponyva volt, majd az 1/4 fehérítésű áruk: lepedők, törülközők, törtek, sátorvásznak, sátrak, hátizsák és egyéb katonai felszerelési cikkek. Jelentős export volt vízmentes ponyvából. Rendszeresen hetenként 1 vagon ponyva hagyta el a gyárat exportra. Tilott kendert főleg Csehországba szállítottak. Lenzükségletüket Rigából fedezték, kisebb mértékben B elgiumból.

1/ Kereskedelmi és Iparkamara 1899-es évben általános évi jelentés.

Az első világháború kitorásával természetesen hadiüzemmé vált a gyár, s az 1916-ban épült hatalmas, modern varroda-épület úgyszólván teljes kapacitásával a hadfelszerelési cikkek gyártására lett igénybevéve. A feladatok növekedésével nőtt a munkásszám, s az üres munkahelyeket hadifoglókkal töltötték be. A háború után nyersanyaghiány miatt leállt a gyár. A megszállók kivonulása után 1921-ben kezdett ismét éledezni, s a kezdeti nehézségek után rohamos fejlődésnek indult. 1925-ben a Juta és Kenderipar RT. /Pesterzsébei Jutagyár/ egyesült a Magyar Kender és Lenipar RT.-val. A vállalat új címe: Magyar Kender- Len és Jutaiipari RT. Az alaptőkét 10 millió koronával emelték. Az új jacquard gépeket, revolver gépeket vesznek, a finomabb minőségek gyártása is előtérbe kerül. Valósággal rohamlépésben történik az új szövőők kiképzése. A kendertermelés is nagymértékben nő, a nagy uradalmak hatalmas területekre kötnek termelési szerződést. 1928-ig a vállalat Magyar-Olasz Bankérdekeltség volt, majd angol tőkebefektetés nyomán az érdekeltség az Angol-Magyar Bank RT-hoz került.

A kapitalizmus kérérlhetetlen törvényei azonban Magyarországot sem kerülík ki. Az Egyesült Államokból kiindult gazdasági válság vésztjóslóan közeledett. Egyenlőre csak kisebb, kevésbé tőkeerős vállalatok, cégek összeroppanásában, mint kezdeti tünetekben jelentkezett, de kikerülhetetlenségének egyre bizonyosabbá váló tudata úgyszólván máról-holnapra hatott a magyar gazdasági életre is, s a gyár életére is.

A visszaesés és annak a dolgozókra vetített hatása megdöböntő volt. A 30-as évek elejének csoportos munkássalbocsátásai, a csökkentett munkahetek nyomasztó emlékei élenken élnek még azokban, akik ennek az időszaknak szenvedő alanyai voltak. Lassan, évek pangása után engedett a nyomás, hogy lépésről-lépésre elérhető legyen a normális munkamenet.

Az üzem újabb gyártmányok bevezetésére tört át; gyapju, selyemszövés, vigognefonás idült, de még mindig kísértett annak a lehetősége, hogy az Újszegedi gyár, mint nem kifizetődő üzem felszámol, illetve becsukja kapuit. Utolsó kísérletként új műszaki vezetés próbál eredményeket elérni, ami az egyre inkább háború felé mutató nemzetközi légkörnek, mint konjunktúra tényezőnek érvényesülésével sikeresnek is mutatkozik.

Jövedelmezőnek bizonyult a nyomóüzem felállítása is. Erre az időre esik a festő üzemrész leégése, mely - bár nagy értékek megsemmisítésével - lehetővé tette az elavult és állandóan tűzveszélyes üzemrész újjáépítését. Kihatásaiban különösen nagyjelentőségű elgondolása volt az új vezetésnek a kenderfonó felállítása és üzembehelyezése, mely részben mentesítette a vállalatot a nyersanyag gondoktól.

A kender vertikális kidolgozása képezte a gyár munkájának a gerincét. A levágott és megszáritott kenderkórót a gyártelepre szállították, majd a további munka a kender áztatásával kezdődött. Az ázott kender törése, tilolása és rázása után a tilolt kender és kenderkóc a kenderfonóba került. Működött még az üzemben a lenfonoda is, ahol összesen 5244 óráos fonógéppel évente 8000 sokk kenderfonalat állítottak elő. A vigogne és kártolt gyapjufonodában gyapjút, gyapjúhulladékot, pamuthulladékot és pamutrongyot dolgoztak fel. Évi termelésük kb. 200.000 kg. fonal volt. Az előállított fonalak 30 %-a eladásra került, elsősorban kötszövő és bútorszövetet előállító üzemek részére, 70 %-ot pedig a szövődében használtak fel. Készítettek a fentebb említett cikkekén kívül ruhaszöveteket, divatanyagokat, bútorszövetet, lenvásznat, bélésvásznat, jutaszőnyegeket stb.

A szövőben 366 db szövőszék közül 71 db nyüstösgéppel, 50 db pedig jacquard géppel volt felszerelve.

A fonalak cernázását 8 db cernázógép 520 orsóval végezte. Évi termelésük kb 3.600.000 - 4.000.000 méter, illetve 2.500.000 - 2.700.000 m² szövet volt.

Az elkészült anyagok a kikészítő üzemszázeken /festő, impregnáló, nyomó, mángorló / keresztül haladva kerültek a varrodába, ahol 80 varrógéppel kórházi felszereléseket, ágyneműt, orvosi, ápolói köpenyeket, egyenruhákat varrtak, katonai sátrakat, lencsákot, postaszákot, pénzeszsákot, abrakos tarisznyát készítettek. Az üzemeltetéshez szükséges energiát a gyár maga állította elő. Elektromos berendezésük 1012 KW-os teljesítményű. Az elektromos áram termeléséhez, valamint a gyári üzem céljaira szükséges kb 80.000 kg napi gőzmennyiséget 5 db, összesen 989 m² fűtőterületű gőzkazán szolgáltatotta.

Az egyre élénkebbé váló üzletmenet sajnos még egy világháború előhírnökeként jelentkezett.

A Horthy fasizmus, negyedszázados uralmának betetőzésekként, az imperialista háború vérzivatarába vitte a magyar népet, az ország gazdaságát, százezrek életét idegen célok érdekében áldozta fel. Az uralkodó osztály rabló, imperialista, területszerző politikáját a Hitlerhez való hűségével akarta biztosítani. Emellett a népszabadság gyűlölete, saját elnyomott népüktől való félelmük is hajtotta őket a háborúba. "Egyek vagyunk abban a célban, hogy német és olasz szövetségessinkkel leverjük a bolsevizmust" - olvasható Kállai 1942. júl. 1-én megjelent nyilatkozatában.

Ismét hadiüzemmé vált az Ujszegedi gyár is. Bevonult a katonai parancsnokság, hogy a hadfelszerelési célokra átváltott termeléshez a megfelelő fegyelmet biztosítsa. A gyár katonai parancsnoka Erdélyi Gyula lett. A vezérigazgató Tekker Sándor, helyettes vezérigazgató Szauder Géza, aki általában Szegeden tartózkodott és Erdélyi minden parancsát hűen teljesített.

2. A GYÁR TÖNKRÉMENÉSE A II. VILÁGHÁBORÚ ALATT

Három évtized alatt két világháborút élt át az ország. Köztudomású, hogy a II. világháborúban nemcsak a magyar munkásosztály és a dolgozó parasztság százezrei pusztultak el, hanem ipari létesítményeink jelentős része áldozatául esett az angolszász bombázásoknak, s amit ezek meghagytak, annak nagyrészt a hitleristák és a magyar fasiszták hurcoltak nyugatra. Így a felszabaduláskor a magyar dolgozó nép nemcsak Kelet-Európai fejlődés sajátosságaiából és Magyarország függő helyzetéből származó elmaradottságot örökölt, a szétzúzott uralkodó osztályoktól, hanem annak is csak egy részét.

A háborús események egyetlen, ezen szakmához tartozó vállalatot sem sujtottak oly mértékben, mint ezt a gyárat. Még 1944. nyarán Magyar Királyi Hadiipari Bombakárügyi Bizottság /HABOB/ elrendelte a kenderfonoda áttelepítését Nagymarosra. Az Iparigazgatóság és a Bank ehhez nemcsak hozzájárult, hanem siettetette is, mert ezáltal a vállalatnak módjában állott volna államköltségen új ipartelepet szerezni. /1./

A háborús gyárvezetőség Erdélyi Gyula és Szauder Géza irányításával még a nyár végén megkezdte a gyár anyagainak és áruinak elszállítását, a legértékesebb épségben maradt gépek - elsősorban a fonodaiak - leszerelését. Mintegy 20 vagonnyi gépet raktak a gyár előtt horgonyzó két uszályba. A munkásokat fegyverzetekkel, tőrrel kényszerítették arra, hogy még a gépek elszállítása előtt elinduljanak nyugatra. A dolgozók egy része elbűjdosott, másrésze a megfélemlítésnek és a fronttól való félelemnek engedve, elment a gyárvezetőséggel.

A gépek elszállítására azonban a Vörös Hadsereg előnyomulása miatt már nem került sor. A menekülő fasiszták, hogy munkájukat mégis befejezzék, 1944. október 10-én délben elsüllyesztették az uszályokat. A gyártelepet 1944. folyamán három ízben érte súlyos légitámadás. Már az első légitámadás, amely 1944. július 3-án volt, teljes egészében megbénította a gyárat, mert a gép és kazánház teljes találatot kapott. A kapcsolótábla, a hőmennyiségmérő, a hőnyomásmérő teljesen elpusztultak. A nagy gépházban a hatalmas Schlick-Nicholson gőzgép az összeropedezett betonalapból 20 cm-re felemelkedett és félrebillent. A többi gépet, a Danek gőzgépet, a lendkerék generátort, a gerjesztő dinamót a beomló fal temette maga alá, s nyomta össze egyes részeit. A kis gépházban a Láng-Tanden gőzgép, Láng álló gőzgép ment tönkre. A raktár, a műhelyek, a előkészítő egy részét is bombatalálat érte.

A második légitámadás tönkretette a szövőt, az erőtelep még épen maradt részét, az előkészítő háromemeletes épületét pedig a pincéig kettészakította. Az épület légópincéjében kb. 200 ember volt összezúfolva, de szerencsére a bomba robbanása ezuttal nem tett bennük kárt. Ekkor a cőrnázó teljesen, a felvető kétharmad része elpusztult. Tető és ablakok nélkül csak a puszta falak meredeztek. A beszakadt géptermekekből életveszélyesen lógtak az összegabalyodott gépek. Erről a támadásról Szauder Géza augusztus 24-én többek között a következőket jelentette az Iparigazgatóságnak:

" A mai napon Szeged városát a délelőtti órákban ellenséges légitámadás érte, s a légitámadás következtében ujszegedi gyártelepünk is súlyos károkat szenvedett. A légiriadó-jelzés elhangzása után a gyártelepen folyó munkákat az egyes parancsnokok azonnal bezüntették és a kb. 800 főnyi létszám teljes rendben az óvóhelyre és a meglévő árokóvóhelyre vonult.

A gyártelepet szőnyegbombázás oca. 35-40 nagykaliberű romboló-bomba érte. Az előkészítő épületéről megjegyzi, hogy az épület a mai károsodás után helyre nem hozható, újjáépítés nélkül üzemi célra nem használható, tehát 100 %-os kárt szenvedett. A tiloló-üzem a romboló bomba hatására a tiloló állásokkal együtt megsemmisült. Az I, II, III. számú szövőterem, valamint a gépház találkozási pontjára, illetve erre az épületre 2-3 nagyméretű romboló-bomba hullott. Itt az épületrész beomlott, maga alá temetve a Schlick-Nicholson és a Breitfeld Danek gőzgépeket, a Diesel motort, a szivattyút. A II, III. szövőde, a szövőgépek jelentős károsodást szenvedtek. A központi nagy iroda teljesen összeroppedezett. A műszaki anyagraktár és fonalraktár leégett. Egy bomba telibe találta a tiszai kutberendezést, mely így a csővezetékekkel együtt megsemmisült. Ez is egyike a legsúlyosabb károknak, mert erősen veszélyezteti a kendergyári áztatóüzem további folytatását." /1./

A III. támadás 1944. november 20-a körül történt, a németek egy éjszakai berepülése alkalmával. Kigyulladt az irodaépület és a légópincében tárolt anyag is. A tűz rövid idő alatt leterjedt. Égett az így is összeroncsolt tetőszerkezet, égtek a gépek farszei, s eldeformálódtak, eltörték a fémrészek is.

Mindenen csapások alatt az újszegedi gyár épületeinek 75 %-a rommá változott, gépeinek 60 %-a pedig vagy elpusztult, vagy igen súlyosan megrongálódott. A gyártelepen, valamint a környező raktárakban tárolt igen tekintélyes mennyiségű nyersanyagok és készárúk ugyazólván az utolsó kg-ig megsemmisültek. A már említett gép- és kazánház mellett elpusztult a szerszámgépek nagy része, valamint a kéziszerszámok zöme is. Egyidejűleg találat érte a budapesti központ épületét is, szintén tekintélyes kár okozva. A külső kenderkikészítő telepen levő kenderkórákat részben

ellett, részben szintén a háborús cselekmények áldozatává lettek. A vállalat egyetlen aktívája, kb. 350 vagon kenderkóró maradt, melynek egy részét az ujszegedi gyártelepen tárolták, más részét pedig a széthordott kórókból szorgos kutatás után sikerült összehozni.

Az említett cselekményekkel kapcsolatban keletkező károk 1939-es pengő értékben az alantiek szerint alakultak:

épületkárok	647,3 ezer pengő
munkagépek	2585,3 " "
szerszámgépek és szerszám	1600,0 " "
kenderkórók	200,0 " "
különféle vegyszerek	900,0 " "
vigognefonódai nyersanyagok	196,0 " "
készárúk	2100,0 " "
Összesen:	8228,6 ezer pengő

Az országos kárnak kb. 0,04 %-a.

/1/

3. A KOMMUNISTÁK HARCA TERMELÉS MEGINDÍTÁSÁÉRT

Az emondottak alapján nem csoda, ha a dolgozók egy része elkeseredve, reményvesztve nézett a jövő felé. Nem lesz itt gyár soha többé, mondták, s talán a megállapításukat az egész országra is vonatkoztatták. A sok nélkülözés, éhezés, az idegkimerítő háborús napok még fokozták bennük ezt az érzést. Csak a kommunisták gondoltak és hirdettek mást!

"Az egyetlen párt, amely szilárdan állt, amely tudta, hogy mit akar és kivezető utat mutatott a nemzetnek: a mi pártunk a Kommunista Párt volt. A Kommunista Párt vette kezébe a kezdeményezést, ráta fel dermettségéből, aléltságából a nemzetet".

/2./

1./ Kónya Sándor Id.m., és Közgazd. Szemle 1954. 3. 359. old.
2./ MKP.III. kong. tartott beszámoló. Vél. beszédek Bp. 1950.131.o.

Az országot felszabadító Vörös Hadsereg csapásai alatt összeomlott nemcsak Szállasiék gyalázatos fasiszta terroruralma, hanem Horthy 25 esztendőes népellenes rendszere is. Szátmállott a régi államszervezet, a reakciós és fasiszta pártok eltűntek. A régi rendszer urai, nagybirtokosok, tőkésék, vezető állami tisztviselők, katonatisztek Nyugatra menekülve, magára hagyták népünket a gazdasági pusztulás és sűrűzavar, az állami és társadalmi rend felbomlása közepette.

A kommunisták Szegeden sem vesztegették az időt. Még október 9-én megbeszélést tartottak, melyen a helyi szakszervezetek több vezetője is részt vett. Október 11-én felszabadult Szeged. A város szovjet katonái parancsnoka még aznap megbeszélést tartott a szervezett munkások képviselőivel, a legfontosabb feladatokról, a termelés megindításáról. Ezek az elvtársak még emlékeztek 1919-re, amikor az üzemekben üzemi tanácsokat választottak, s megbízták őket a termelés irányításával. Most is ezt tették. Az újszegedi gyárban 7 tagból álló Üzemi Bizottságot hoztak létre. Felelősséget éreztek az élet megindításáért, a gyár újjáépítéséért, bár tudták, hogy a gyár még nem az ő tulajdonukat képezi. Nagy lendületet adott munkájuknak a városi szakszervezeti bizottság és az M.K.P. által 1944. október 18-án szervezett szakszervezeti nagygyűlés. A Nemzeti Színházban a munkások százai gyűltek össze, hogy 25 évi rabság, terror után először hallgassák szabadon a Kommunista Párt szónokát. Gerő Ernő ismertette a nehézségeket, a soron levő feladatokat, s azt is, hogy az M.K.P. szívesen, készséggel vállalja a résző részt az ország újjáépítésében, abban, hogy a magyar népet kivezesse abból a katasztrófális helyzetből, amelybe urai taszították. Ez reményt adott az embereknek. Egy jóleső érzés zongorított át szívéükön: Lesz magyar újjászületés! s rajtuk áll, hogy mikor, mennyi idő alatt.

Közvetlenül a felszabadulás után már 30-40 ember járt be a gyárba rendszeresen, a próbált valami kézzelfogható dolgot kiokoskodni. Igaz, hogy ez a létszám a korábbinak csak 1 %-a volt, de akatukban, munkájukban utolérhetetlenek voltak. Szegedről hid és egyéb szállítási eszközök hiányában nem tudtak átmenni a munkások, az ujszegediek viszont majdnem mindnyájan jelen voltak. Így 1945. elején már 60-an dolgoztak.

A város előljárói először nem akarták engedni, hogy az üzemek ujjaépítsék. Arra gondoltak, hogy majd a Szegedi Kenderfonóhoz fogják csatolni. A régi munkások, akik közül már sokan 1910-15 óta itt dolgoztak, a érdek nélkül is szerették a gyárat, hozzá-
nőttek az évek során, nem egyeztek ebbe bele. Megigérték, hogy saját erőből rövid idő alatt ujjaépítik az üzemet.

A Sallai testvérek, Magyar Mátyás, Lengyel Mária, Zsigmond Rózsa, Tóth Sándor, Kovács Mihály voltak az élenjárók az ujjaépítési munkában.

Ilyen körülmények között fogtak hozzá 1944. november első napjaiban a romok eltakarításához, a helyreállítási munkákhoz. Kettős feladatot tűztek maguk elé. Először: ideiglenes üzem felállítása. Másodszor: a kijavítható gépek és épületek rendbehozatala. Ennek megfelelően mindjárt megkezdtek a gyár energiaszolgáltatását biztosító erőtelep újbóli felépítését és gépeinek rendbehozását. Amíg ezt csinálták a gyár egy "aránylag sértetlen" helyiségében felállítottak 8 szövő, 2 felvető és 2 copozoló, 1 cernázó gépet, s egy gőzmozdony energiájával hajtották őket. A gépház rendbehozása után a felállított kis Diesel motorok szolgáltatták az energiát. Eközben Nicholson gőzgép is elkészült, vele együtt a kapcsolótábla felépítésére is sor került.

A régi ép alkatrészeket összeszedték, amit tudtak kijavítottak, így szerelték fel "a gyár szívét". A 900 LE-s gőzgép beállítása lehetővé tette az 1350 kiló-volt amperes generátor rákapcsolását a központi kapcsoló táblára. /Ez működik ma is./

Az előkészítő és szövőgépek helyreállítása talán a legnehezebb feladat volt. A gépek nagyrésze a romok alatt feküdt. Először ezt kellett eltakarítani. Emlegettem, hogy ez a két üzemrész szenvedett legtöbbet a bombázásoktól. Dermesztő hidegben lapátolták a csonttá - fagyott törmeléket nők, férfiak egyaránt. Szerszámok nem voltak, a gépek kiégtek, széttroncsolódtak. Az egyes alkatrészeket a jég, a hó alól kapargatták ki. Minden egyes darabért meg kellett szenvedni, de ha egy-egy alkatrész előkerült, s 8-10 egytípusú gépből végre sikerült összetákolni és üzembe helyezni egyet, szívből örültek neki.

Nem volt különbség műszaki és egyszerű munkás között. Lelkesen, ötletesen, szívvél-lélekkel dolgoztak, hogy az üzem meginduljon, azután pedig, hogy le ne álljon. Az életük, a jövőjük függött ettől. Ez az önfeláldozó, újjáépítő erőfeszítés nem érthető meg azon forradalmi építő lendület nélkül, mely 1945. tavaszán elöntötte az országot, s melynek kibontakozásához a legszorosabban hozzátartozik, hogy a munkásosztály legöntudatosabb, legforradalmibb rétegei magukénak érezték a gyárat, melyben a tőkéseknek kiszolgáltatva korábban sok évet robotoltak, hogy a munkásosztály a hatalom birtokosának tekintette magát.

A munkakörülmények ott is rendkívül nehezek voltak, ahol már a termelés megindult. Ablak nem volt, az ajtók lógtak, a falak repedésein csak úgy süvített be a hideg. Nagy vashordókban tüzeltek azzal, amit éppen találtak: repedt vetélőkkel, rossz orsókcal stb., a szövönők téli kabátjukban, ujjatlan kesztyűkben dolgoztak, lábukat zsákokba bugyolálták.

Kezük szinte odaragadt a jéghideg géphez. Sajnos, nem is egy áldozata lett ennek a munkának. Sok gondot okozott még az elloptott meghajtószíjak és a szíjtárcsák pótlása. Sokáig hevederrel ment minden gép. Igaz, hogy ez legtöbbször csak 4-5 napig tartott, de addig se állta gép. /1./

Hasonló problémát okozott a nyersanyag, segédanyag, tüzelő beszerzése is. A dolgozók egy része az elloptott kenderkőrő keresésére indult, nem egyszer eredményesen. Másrészüket az üzem területén levő anyagot szabadította ki a romok alól, gyűjtötték a tüzelőt a fűtéshez is. Tisztították a téglákat, hordták a faanyagot a lassan, de biztosan épült a gyár.

1946. végéig az újjáépítésben jelentős eredményeket értek el. Elkészült az erőtelep, mely biztosította az energiát.

Néhány jellemző adat még ebből az időből:

	<u>1944.</u>	<u>1945.</u>	<u>1945.</u>	<u>1946.</u>
	bombázásig	elején	végén	végén
Szövőgépek száma	428	35	70	180
Munkáslétszám	2500	60	805	1100
Ebből újjáépítésen	-	40	550	450

A termelő munkán kívüli magas újjáépítési létszám részben jellemzi a helyreállítási munkálatok méreteit, melyen ezenkívül állandóan egy-két alvállalkozó is volt foglalkoztatva.

1946. június 7-én jelentette a gyárvezetőség a GYOSZ.-nak az üzemlétszám alakulását. E szerint 1060 munkás megoszlása a következő:

	férfi	nő
Igazgató	1	
Főtisztviselő	5	
Mérnök	1	
egyéb műszaki képz.	16	
művezető	7	
adminisztrátor	27	20

1./ Szegedi/ Kiss Sándor visszaemlékezéséből.

	férfi	nő
adminisztrátor	27	20
szakmunkás	101	8
betanított	127	356
segédmunkás	119	112
Összesen:	404	496

A vezérigazgató Gellér József volt, aki 1945. nyarán tért vissza az üzembe. Műszaki igazgató Réti József, aki a hatósági személyekkel, ügyfelek fogadásával, általános munkásügyekkel, a fonó, előkészítő és szövő ügyeivel foglalkozott. Sugár Miklós főmérnök a kikészítő üzemrészek, konfekció, erőtelep, általános üzemanyagbeszerzés, normások munkáját irányította. Langmár Béla cégvezető az irodai munkák, szociális intézmények kérdéseit intézte. /1./

1946. szeptemberében megkezdődött a Tiszába süllyesztett két uszály kiemelése. Ez szintén a Kommunista Párt eredményeként könyvelhető el, mert a vezérigazgató eddig nem engedélyezte a munka megkezdését. A kommunisták hiába akarták ezt a már 1945-ben megkezdni, se pénzt, se faanyagot, se szerszámot nem kaptak az igazgatótól. A munka rendkívül nehéz volt. A két uszályt deszkafallal kerítették körül, majd kiszivattyúzták belőle a vizet. A deszka megduzzadt, s nem engedte a vizet átfolyani. Persze a kiemelés nagyon nehéz volt. A munkások nyakig sárosak, vizesek voltak. Október végére a Tisza megáradt, s azzal fenyegette az 5-6 méter mélyen dolgozó embereket, hogy áttöri a deszkafalat. November 1-én valamennyi fonóai gépet kiemelték, s még ezen az éjjelen a víz elborította a kiszivattyúzott részt. A gépeknek a rozsdásodáson kívül más baja nem történt. Így a viszonylag épségben maradt fonóda épületben megindult a termelés. /2/

- 1./ Szegedi Levéltár Id.hely 75.cs.
- 2./ Sallai Imre visszaemlékezéséből.

1946. végén tehát részlegesen működött a kenderkikészítő, a kenderfonó, vigogne fonó, szövő, kikészítő és varroda. Hetenként átlag 18-19.000 kg. fonalat fontak, 47-48.000 m. szövetet szőttek a rendbehozott gépeken. /1/

Az üzem energiatermelése a következőképpen alakult:

	<u>1943.</u>	<u>1944.</u>	<u>1945.</u>	<u>1946.</u>
Erőgépek LE	2790	2790	290	690
Szénfogyasztás				
tonna	230000	117000	245	423
Villanyáram				
kw/ó	2.200000	1.166000	5280	29330 /2/

Ez óriási eredmény volt. S hogy ezt elérték, részben a szovjet hadsereg segítségének is köszönhetik. Miben nyilvánult meg ez a segítség? Legelőször talán abban, hogy nem szerelték le a gyárat, s ezzel munkalehetőséget biztosítottak több száz embernek. A gyárat szovjet őrség védte, mely meggátolta a gyár kisebb gépeinek, megmaradt üzem és nyersanyagának széthordását. Első napokban a munkásokat sokszor elvitték vagonkirakáshoz, hidépitéshez, de aztán amikor a termelés megindult, ezalól felmentették őket. A gyár részben a megmaradt, részben a szovjet hadseregtől kapott nyersanyagból kezdte meg a munkát. Kötszert, ruhaszövetet, ponyvát szőttek, melynek egy részét munkabér fejében megtarthatták. Szerszámokat, gépkocsikat kapott a gyár. A szovjet parancsnokság biztosította a dolgozók munkabajárását, az ÜB. tagjainak a szabad mozgását, mikor élelmiszerért mentek a környező falvakba, hogy ellássák a dolgozókat a legfontosabb élelemmel. Sőt nemegyszer a szovjet katonák hoztak a dolgozók részére cukrot, lisztet, konzervet, cigarettát.

1/ SZÁL. Id. h. 1/1 cs. Termelési jelentés

2/ SZÁL. Id. h. 14/a cs. Jelentés a Gazdasági Főtanácsnak

A városparancsnok többször kint volt a gyárban, elbeszélgetett az emberekkel, megdicsérte őket eredményeikért, érdeklődött problémáik iránt. Így kapott a gyár egyszer három óra alatt szén. Ugyanis a telepen elfogyott a tüzelő, ez pedig az üzem leállítását jelentette volna. A szovjet parancsnok felkutatatta, hogy melyik szegedi üzemben van pillanatnyilag felesleges szén, s a gyárba szállította. Később többször kapott még az üzem tüzelőt, üzemanyagot a szovjetektől.

Fennmaradt egy kis történet két szovjet katonáról, akik kb. 100 ember életét mentették meg. Egy ködös téli reggelen az emberek a munkába siettek. A Tiszán nagy jégzajlás volt. A révészek nem akarták elindítani a kompot, de az emberek könyörgésére, talán követelésére mégis engedtek. A Tisza közepén a komp megakadt egy jégtorlaszban és félrebillent. Ha felborul, mindenki a zajló folyóba fullad. A kompon lévő két szovjet katona ekkor kiugrott egy jégtablára, csákánnyal a komp alá nyomta a jégtorlaszt, s a komp továbbmehetett. /1/

4. A FELSZABADULÁS UTÁNI KAPITALISTA GAZDÁLKODÁS

1945. május 20-án ült össze az MKP. I. országos értekezlete, ahol az első napirendi pont az ujjaépítés feladatainak megbeszélése volt. A pártértekezlet, mely jelentőségében felért egy kongresszussal, az ujjaépítés munkáját a fiatal népi demokratikus Magyarország tűzpróbájának tekintette. " Az ujjaépítés roppant feladatainak megoldására széles összefogást kell létrehozni, melyben egyesült a munkásság és parasztság, de ezen felül részt vesz benne a kisiparosoknak, kiskereskedőknek és tőkéseknek az a része is,

1/ Kommerszka János visszaemlékezéséből.

amely kész együttműködni az ország felépítése érdekében. A nagytőkések egyrészerma ölbetesz a kezét, termelés helyett spekulációval foglalkozik, várja a külföldi segítséget és ezzel kapcsolatban a politikai fordulatot. " /1/

" Követeljük, hogy azokat, akik szándékosan hátráltatják az ujjaépítés nagy művét, akik szabotálnak, vagy akik arra spekulálnak, hogy a fiatal demokrácia építő munkáját megzavarják és ezzel gazdaságilag aláássák a magyar demokrácia alapjait, kiméretlenül üldözzék - hangzik a pártértekezlet beszámolójában. Ugyanakkor helyesnek tartjuk, azt, hogy azok a vállalkozók és gazdasági körök, akik becsületesen és őszintén akarnak segíteni az ujjaépítésben és a gazdasági helyreállításban, erőteljes támogatásban részesüljenek. Azért tesszük ezt, mert így is elősegítjük és meggyorsítjuk a felépítés menetét és megrövidítjük a magyar dolgozó nép, a magyar munkásság számára a nélkülözések idejét. Mi, magyar kommunisták, jobban tudjuk, mint bármely párt, hogy mennyit szenved ma a magyar nép, de különösen az ipari munkásság és kötelességünknek tartjuk, hogy szenvedésének, nélkülözésének idejét minden eszközzel lerövidítsük. Ezért támogatunk mindenkit, aki segít a felépítésben. Meg vagyok győződve róla, hogy a Kommunista Pártnak ez a javaslata sok elvtársunknál nemcsak némi meglepetés, hanem talán ellenszenvet is fog kiváltani. Ezeknek az elvtársaknak a figyelmébe ajánlom a következőket: nemcsak nálunk fordult elő, hogy időnkint munkára serkentették a kapitalistákat. Előrfordult ilyesmi a Szovjetunióban is 1921-ben, amikor maga Lenin javasolta az új gazdasági politikát, amelyiknek egy lényeges része az volt, hogy a szocialista tanácsköztársaságon belül visszaadták az üzemek egy részét a magántőkéseknek.

1/ Révai József: Az ország ujjaépítéséért. Élni tudtunk a szabadsággal. Bp. 1949. 4. old.

Abban az időben nagyon sok munkás, sőt kommunista is elégedetlennedett emiatt. Azóta persze kiderült, hogy az intézkedés nagyon helyénvaló volt." /1/

A pártértekezlet valóban helyesen látta problémákat. Gellér József igazgató az Angol-Magyar Bank RT. érdekkörébe tartozó vállalat tőkés megbízottja csak 1945. nyarán jelentkezett. Visszavétele agyárba erős felháborodást keltett a munkásokban. Már-már a kommunistákat kezdték azzal vádolni, hogy pártfogásukba veszik a tőkéseket, kiszolgáltatják nekik a dolgozókat. Pár napi felvilágosító munkára volt szükség míg megértették, hogy a jelenlegi körülmények között szükség van Gellér József vezérigazgató visszavételére. Kell a tudása, a bankokkal, külföldi piacokkal való összeköttetése, ami nélkül egyelőre a gyár nem sokáig működhetne.

1944. elején az Iparigazgatóság a következő indoklással kérte a Honvédelmi Minisztériumtól Gellér visszahagyását: " Gyárunk szétágazó gépi berendezésével és fontos közszükségleti cikkek gyártásával kapcsolatos összes bonyolult ügyeit intézi. Németországi mérnöki képzettsége és több külföldi és belföldi gyárban végzett széleskörű két évtizedes gyakorlati tapasztalata, hasonló képességű szakember hiányában rövid úton nem pótolható". /2/

Gellér visszahagyását a HM. ugyan nem engedélyezte, de amit az Igazgatóság irt róla, az igaz volt. Ezt kellett felhasználni a gyárnak. Érthető volt, az emberek aggodalma, félelme. Még élénken kísértett a múlt, mikor napi 10-12 órai munka mellett is éhezett a családjuk, egyetlen szabad szóért sokévi börtönre ítélték őket. Az Igazoló Bizottság előtt Péter József meg is mondta, hogy Gellérnél nagyobb munkáshajcsár nem dolgoztatott Szegeden, és Gellér intézkedései általában magunkon viselték az antiszociális jelleget.

1/ Beszámoló az MKP. I. országos értekezletén 1945. máj. 20. Rákosi Id. M. 76. old.

2/ SZÁL. Id. h. 7.cs. Hadiüzem Katonai Parancsnokság.

Valahányszor az üzemi eredményt javítani akarta, mindannyiszor bérredukcióhoz folyamodott. A munkások privát igénybevétele is számtalanszor megtörtént. /1./

De 1945. nyarán már nem volt korlátlan úr a tőkés igazgató.

Nem gátolhatta meg a kommunisták szervezkedését, nem adhatta rendőrkézre az öntudatos munkásokat. Az Ü.B. beleszólt a bérek, a munkafeltételek megállapításába, a termelés irányításába.

Persze Gellér nem azért volt tőkés vezérigazgató, hogy ne igyekezett volna kijátszani a rendelkezéseket, látszatintézkedésekkel pórt hinteni a dolgozók szemébe. Messzemenő szociális juttatásokat hangoztatott. Munkaruhát ígért, adott is, de milyet?

Kékszinű vékony zsákszövetet, amin minden por, piszok átment, tehát nem ért semmit. A kalória rendelet előtt az Ü.B. követelte, hogy pénz helyett áruval és élelemmel fizessen. A " jólelkű " igazgató ur erre is hajlandó volt: egy vég szövetből kifizette az összes dolgozót, s hogy a szükséges kalóriát is biztosítsa babbal traktálta munkásait.

Ugyanakkor ő és társai óriási haszonra tettek szert. Soha annyi autója nem volt a gyár vezetőségnek, mint akkoriban. Az infláció alatt négy-öt nappal előbb vették fel fizetésüket, amikor a rossz pénz még ért valamit. Az persze nem érdekelte őket, hogy a dolgozók egy heti fizetésükből egy fej káposztát, vagy 4-5 db. cigarettát tudtak csak venni.

Ujjáépítés címén nem fizettek adót, ugyanakkor állandóan hitelekért ostromolták a bankot. Piac és vevőszerzés helyett Gellér igazgató úr is az állam nyakába akarta varrni a tervszerűtlenül termelt sok felesleges terméket.

Hátráltatta és szabotálta az ujjaépítés munkáját is, pl. lenfonó gépek Tiszából való kiemelését. S ha valaki szót emelt ellene, a régi bevált módszerhez, az elbocsájtáshoz akart folyamodni, még 1946. végén, 1947. elején is. Csakhogy a munkások határozott fellépése megakadályozta ebben. Gellér úr elfelejtette, hogy ekkor már Magyarország nem az ő és társai, hanem a dolgozók állama. A gyár munkásai a felszabadulás utáni hetekben és hónapokban a legnagyobb hősiességgel és önfeláldozással legtöbbször rendes fizetés nélkül a romokból állították helyre az üzemet, de nem a tőkéseknek, nem Gellérnek, akit ezekben a hónapokban nem is látott. A Kommunista Párt nem azért serkentette a dolgozókat önkéntes rohammunkára, hogy az infláció nélkülözései után átengedje őket a munkanélküliség szenvedésének.

Gellér azonban kifogyhatatlannak látszott. Az Ü.B.-tigyekezett a maga céljainak megnyerni. Ez annál is könnyebb volt, neki, mert a két munkáspárt között állandó harc folyt az üzemi bizottsági tagságokért, a hatalomért. Gellér igazgató pedig az SzDP-nek volt tagja kezdettől, illetve visszatértétől fogva. Hogy tervei mégsem sikerültek, nem az ő ügyetlenségének, hanem a Kommunista Párt erősödésének volt köszönhető. A munkások magukénak érezték a gyárat, s éberen örködtek elért eredményeik felett.

A helyreállítás munkálatait a vállalat saját vagyontárgyaira, áruszállításokra felvett kereskedői kölcsönök, valamint az Angol-Magyar Bank RT. hitelnyújtásai fedezték. 1945-ben 268 millió pengőt, 1946-ban 1.237.732.000 pengőt kapott a gyár az Angol-Magyar Banktól. Az állam 1945. október 22-én 15 millió pengő iparindítási hitelt folyósított, 1946. augusztus 31-ig pedig 55 ezer forintot adott az ujszegedi gyárnak.

1946. december 30-án a vállalat részvényesei közgyűlést tartottak a budapesti központban. Ezen az ülésen az üzem gazdasági helyzete

tének ismertetése mellett, két jelentős döntés történt:

- 1./ A Dunaföldvári Kendergyár Rt. 1947. január 1-től beolvad a vállalatba, melynek részvényei lényegében eddig is az Angol-Magyar Bank Rt. és a beolvasztó vállalat tulajdonában voltak.
- 2./ Alaptőke rendezés. A pengő helyett forint alaptőkére tértek át, miszerint a vállalat alaptőkéje 5 millió forintban nyert megállapítást, s az 125.000 db. 40,- Ft-os névértékű szelvényből tevődött össze.

Az alaptőkében való érdekeltség továbbra is az 1940. évi állapotot tartotta fenn, azaz 60 % magyar, - melynek majoritásával az Angol-Magyar Bank Rt. rendelkezett - 40 % angol/pénzbe/ kézbe, a Rally Brothers londoni cég tulajdonába került. /1/

A teljesség kedvéért ki kell röviden térni a gyár hazai alapanyagának a kender és len termeltetésnek a kérdésére. Az üzem ujszegedi, cibakházi, kisujszállási, majd a dunaföldvári kikészítő telepeinek, valamint a környékbeli termelő területek összegyűjtött kőrőkészletei rohamosan fogytak. A földreform következtében a nagy gazdaságokban biztosított termeltetés jóformán teljesen megszűnt. Az akkori körülmények között a parasztságnak előnyösebb volt a lakosság részére, a piacra való termelés. Így az 1946. évi kendertermelés csak 5,2 %át, a lentermelés 8,1 %-át érte el az 1944. évinek. Ez a termelés mindössze 10 %-a volt a felszabadulás előtti átlagnak. /2/

Lassu, szivós munkával sikerült csak a termelési kedvet felkelteni a szerződéses területet növelni. Ezzel párhuzamosan a megfelelő vetőmag biztosítása is igen sok gondot okozott. Hollandiából több vagon kender és lenmag importálására került sor. Az alapos művelés hiánya, számos kis területen való termeltetés erősen

1/ Kónya Sándor: Id. m. 16. old.

2/ Magyar Textiltechnika 1955. 4. 133. old.

befolyásolta a rostok, majd a fonalak minőségét. A minőség javítása érdekében a Gazdasági Főtanács az ipari növények szerződéses termelésével kapcsolatban a következő rendeletet hozta:

A rost kenderkóró ára	28 Ft./q. + 8,-Ft/q. áll. támogatás
Rost lenkóró ára	42 Ft./q. + 20,-Ft/q. " "
Mag kenderkóró ára	21 Ft./q. + 6,-Ft/q. " "

I. oszt. kender, mely levágott állapotban 125 cm. vagy ennél nagyobb

II. oszt. 125 cm-nél rövidebb

I. oszt. len: 75 cm.

II. oszt. len: 70-75 cm.

A minőségnek megfelelően a termelők prémiumot kaptak. /1/

Fonási és szövési célokra való jobb felhasználás és az elégtelen termelés pótlása érdekében olasz és jugoszláviai kender behozatalára szorult az üzem. Ezen kívül beszerzési nehézségek voltak még pamut és gyapju vonatkozásában is.

A mai értelemben vett gyártástechnológiai fejletlenség mellett súlyosan érintette a gyár fejlődését a kapitalista gazdálkodásra jellemző ésszerűtlen termelés. Az üzem vegyes profilu volt és mindig azt termelte, ami éppen a legnagyobb hasznot biztosította. Volt, amikor tele volt a raktár bizonyos cikkekkel, mert mire átálltak ennek a termelésére, már nem kellett a kereskedelemnek. Soha nem a szükséglet, hanem csak az egyéni haszon dominált a termelésben.

Az államosításig kb. 30 féle cikket gyártottak. Legfontosabbak ezek közül: bőrönd-, nyugágy-, butor-, sajt-, husvászon, matracgrádli, lepedő és ágyneművászon, damaszt, színeslennvászon, blés, szalonvászon, divatanyagok, cipővászon, préskendő és szövetek.

1/ SzÁL. Id. h. 76. cs.

Zsák-, ponyva-, nehéz pamutszövetek, műszaki szövetek, szőnyegek. E cikkeken belül többet 8-10 minőségben is gyártottak.

1947 végére a következő főbb munkálatok valósultak meg:

- 1./ Törő, tiloló felszerelése és teljes üzemeltetése.
- 2./ Kenderfonoda felsterelése és teljes üzemeltetése.
- 3./ Cérnázó épület helyreállítása, földszinten cérnázógépek,
első emeleten felvető és láncorsózó gépek felszerelése.
- 4./ Az előbbi épület második emeletén 1000 személyes kulturtér
létesítése.
- 5./ A szövőde épületének rendbehozása, a szövőgépek felszerelése,
és átcsoportosítása.
- 6./ Kazán és gépház további építése és felszerelése.

A tervszerűtlen, önző kapitalista gazdálkodás, valamint a nagyméretű, viszonylag gyorsütemű újjáépítés kimerítette a vállalat kasszáját. Egyre jobban növekedtek a fizetési nehézségek. Az Angol-Magyar Bank Rt. szűkítette a hitelkeretet, az angol részvényesekkel folytatott londoni személyes tárgyalások sem jártak kielégítő eredménnyel. A vállalat - bár növekvő - termelése nem tudta fedezni a kiadásokat, egyre növekedett egyrészt az áruszállításokra felvett kereskedői kölcsönök nagysága, másrészt az újjáépítésben résztvevő vállalkozók valamint anyagszállítók felé felmerült tartozások mértéke. A munkások és alkalmazottak munkabérének időbeni kifizetése is nem egy esetben súlyos gondokat okozott. A pénzügyi egyensúly teljesen felborult.

1947. évi gazdálkodás mérlege 4 millió forintos veszteséggel zárult.

5. AZ ÁLLAMOSÍTÁS UTÁNI GAZDASÁGI FEJLŐDÉS

A szocialista termelési viszonyok kialakítása, a termelő-eszközök társadalmi tulajdonbavételének folyamata az iparban már 1946-ban, a bányák és a nehézipar legfontosabb üzemének államosításával kezdődött meg.

1948. március 25-én a Minisztertanács határozatot hozott a 100 munkásnál többet foglalkoztató iparvállalatok államosításáról. Ez a rendelkezés a legjelentősebb lépés volt a magyar gazdasági életnek, az ipar szerkezetének, a gyáripari termelés viszonyainak átalakítása szempontjából. Lényegében az ipari burzsoázia gazdasági felszámolását jelentette és megalapozta a proletárdiktatúrát.

A nagyipar minden ágában tulsulyra jutott a szocialista szektor.

A dolgozók nagy lelkesedéssel vették tudomásul ezeket a rendeleteket. Megértették, hogy mostmár nem a tőkéseknek, hanem maguknak dolgoznak, jó munkájukkal az egész ország, a nép felemelkedését segítik.

A fő gazdasági pozíció elfoglalása lehetővé tette a szocializmus építésének tervszerű megkezdését. A hároméves terv, bár lényegileg a háboru sulytottá gazdaság ujjaépítését tűzte célul, előirányzatai már tulmutattak az ujjaépítés keretein.

A Kommunista Párt által kidolgozott terv alapvető célkitűzése a dolgozók életszinvonalának emelése volt. Az ipari termelésnek 1938-hoz képest 27,2 %-al kellett emelkednie, ezen belül a termelési eszközöket gyártó iparágak termelésének 140-150 %-kal, a fogyasztási cikkek gyártókének 100-120 %-kal. A tervelőirányzat az iparban a munka termelékenységének 52 %-os emelkedését irányozta elő. A többi politikai párt közül egyik sem állt ki nyíltan a hároméves terv ellen.

Részletkifogást persze sokat hangoztattak. Pl. azt hirdették, hogy teljesen lehetetlen amit a kommunisták akarnak: egyidejűleg jelentősen terjeszteni a termelést és emelni az életszínvonalat. Vagy- vagy- mondták.

Vagy a tervezett jelentős mértékben emeljük az életszínvonalat, s akkor nem futja a nagy beruházásokra, vagy nagy beruházásokat létesítünk, s akkor nem emelkedik az életszínvonal. Felvetették azt is, hogy ilyen fejlődés csak nagyobb összegű külföldi kölcsön segítségével lehetséges. Azt is hangoztatták, hogy a terv nem valószínűsíthető még addig, amíg jóvátételt fizetünk.

Az érvek mögött a tőkéssek tervei és szándékai húzódtak meg. Arról volt szó, hogy nem akarták lényegesen emelni a munkásság életszínvonalát, szerették volna elrontani viszonyunkat a Szovjetunióval, nem adták fel azt a reményüket, hogy hazánkat az amerikai imperialisták ellenőrzése alá helyezték, s ezzel végetveszenek a szocializmus további térhódításának.

Ezen kifogások felvetése ellenére is, valamennyi politikai párt, végül a hároméves terv mellett foglalt állást. A hároméves terv rövid idő alatt annyira népszerű lett a dolgozók között, hogy nem léphettek fel ellene. Mellette foglaltak tehát állást abban bízva, hogy a terv végrehajtását sikerül majd elszabotálniuk. /1/

A terv gyakorlati megvalósításának irányítására és ellenőrzésére létrehozták a munkáspártok vezetése alatt álló Országos Tervhivatalt, mely a népgazdaság csúcsán volt hivatva képviselni a munkásosztály vezető szerepét és intézkedéseket tett a burzsoázia fokozatos megterhelésére, majd kisajátítására. Az üzemekben a munkásellenőrzés a munkásosztály soraiból kikerült üzemi vezetők és az üzemi bizottságok fokozott tevékenysége biztosította.

1/ Közgazdasági Szemle 1954. 3. sz. 263. old.

A hároméves terv indulásakor a Szakszervezeti Tanács a munkásosztályhoz fordult: "Hároméves tervünk sikere érdekében fokozottabb éberségre van szükség. Le kell számolnunk a szabotálók-
kal és gyújtogatókkal. A magyar dolgozók tudatában vannak, hogy a végső leszámolás sikere a hároméves terv megvalósításától függ. Ez teremti meg a népi demokrácia szilárd, megdönthetetlen alapját, kulturális és szociális életszínvonalának felemelését." /1/

A hároméves terv, a munkásosztály, a dolgozó nép nagy erőfeszítéseinek eredményeként az eredeti határidő előtt, két év és öt hónap alatt megvalósult. Az ipari termelés 40 %-kal szárnyalta túl az 1938-as színvonalat. Jelentős eltolódás volt a nehézipar javára, melynek fejlődése alapul szolgált a korszerű, fejlett gyáripár megteremtéséhez. Megfelelő arányban nő a fogyasztási cikkeket gyártó iparágak termelése is. Pl.

	<u>Pamutszövet</u>	<u>Gyapjuszövet</u>
	millió m ²	
1938	136,4 - 100	19,6 - 100
1948	137,1 - 100,5	20,2 - 103,1
1949	162,7 - 119,2	24,5 - 125,1

/2/

A munka termelékenysége 1949-ben elérte az 1938. évi termelékenysé-
ség 120%-át. A hároméves tervet a beruházások vonatkozásában is
telteljesítettük. Az előirányzott 6,6 milliárd forint helyett a
beruházások összege 10,3 milliárd forintra rúgott.

A munkásosztály reálbére 40 %-kal meghaladta a háboru előtti u-
tolsó év reálbérét.

Voltak, akik magyar csodáról beszéltek e nagyszerű e-
redmények láttán. Pedig nem volt ebben semmi csoda.

1/ Szabad Nép 1947. július 29.

2/ Közgazdasági Szemle 1955. 3-4. sz. 471. old.

A maga urává lett, magának termelő, saját országát építő nép ki-
merithetetlen alkotó erejéből telt mindenre.

A kapitalizmus gazdasági anarchiája helyébe a tudatos tervszerű-
ség lépett. A dolgozók munkájának eredményét nem sajátították ki
és herdálták el többé a kizsákmányolók. Hozzájárult a sikerekhez
a baráti országok, elsősorban a Szovjetunió segítőkészsége is.
Mindezek a tények lelkesítették, új, még nagyobb eredményekre ösz-
tönözték az embereket.

Részben még a hároméves terv időszakára esik az ipar
centralizációja és a termelés specializálása. A hároméves terv
alatt megkezdett feladatokat az ipar az első ötéves terv folya-
mán fejezte be.

A len- kenderipar előtt a következő fontos feladatok álltak:

- 1./ A nagy önköltséggel dolgozó mechanikai kisüzemek megszünte-
tése és gépparkjuknak a nagyüzemekben való felállítása.
- 2./ A len- kenderipari üzemekből a más iparágak profiljához tar-
tozó gépek / döntően szövőgépek/ átadása a pamut, selyem és
gyapjuiparnak, ugyanakkor ezen iparoktól a len- kender szövő-
gépek átvétele.
- 3./ A len-kenderipari üzemeken belül a gépállomány vegyes össze-
tételűnek megszüntetése, az üzemi gép- és áruprofilok kiala-
kitása.
- 4./ A vertikális vállalatok nem rentábilis üzetrészeinek megszü-
ntetése.

Az iparág átszervezése a feltüntetett szempontok alapján
1950-ben befejeződött. Az összevonások eredményeképpen 1954-re
az ipar üzemének száma a felére csökkent és három és feélszere-
sére nőtt az egy üzemre jutó munkások száma, több mint háromszo-
rosára nőtt az egy szövőüzemre jutó gépszám.

Az ipar centralizálásával egyidőben ment végbe a gépek és termékek, üzemek közötti átcsoportosítása is. A szövőüzemek nagyfokú koncentrációja lehetővé tette a gépi berendezések olyan csoportosítását, ami által a munka jobb megszervezésével, többgép-es rendszerek bevezetésével és egyéb szervezési intézkedésekkel a munka termelékenységét jelentősen emelhették.

Igy került sor 1949. elején az ujszegedi gyár profilizálására is.

Ezt a fent említett okokon kívül az is sürgette, hogy az államosítás után a munkásság súlyos anyagi terhekkal vette át a tőkésektől a gyár vezetését. Az igazgató Kiss József, ottani munkás lett. Az új vezetés tapasztalatlanságánál fogva nem tudott megbirkózni az öröklött hibákkal. Így a vállalat vesztesége 1948. végére kb. 11 millió forintra emelkedett.

A hároméves terv 1947-48 évi szakaszát szövött árura vonatkoztatva csupán 39,3 %-ra teljesítette.

Egyre inkább felmerült a gyár teljes felszámolásának gondolata a felsőbb vezetés részéről.

A kommunista munkások azonban nem adták fel a harcot. Szerették az üzemet, eddig is sokat tettek érte, most új rohamot indítottak a termelés emeléséért, a deficit megszüntetéséért.

Küzdelmük, mint látni fogjuk, eredménnyel járt.

A profilozás során 1948-ban leválasztották a rostkikészítő telepet, 1949. január 1-től pedig a fonódai gépberendezések a Szegedi Kenderfonógyárhoz, a vigogne fonoda a Bajai Posztógyárhoz került. A varroda önálló vállalattá alakult, s ez képezte a jelenlegi Szegedi Ruhagyár magvát.

Igy a gyárban cérnázó, szövő-előkészítő, szövőde és kikészítő üzemrész maradt. Ez a profil áll fenn ma is.

Másik jelentős fordulat személyi és ügyviteli vonatkozásban következett be. 1949. februártól új vezetést kapott a vállalat, s fokozatosan felszámolták a nagylétszámú 80-90 főből álló budapesti apparátust.

A személyi változásokkal párhuzamosan - szovjet tapasztalatok alapján - átszervezték a műszaki-gazdasági vezetés mechanizmusát is. A gazdasági egyensúly helyreállítására több millió forintos átmeneti hitelt kapott a vállalat, melyet alapanyag vásárlásra használt fel. A gyár vezetői a következő feladatokat tűzték ki:

- 1./ Megszilárdítani a vezetést, közelebb kerülni a munkásokhoz, állandóan ismertetni a soron következő feladatokat.
- 2./ Felszámolni a kapkodást, biztosítani a szocialista gazdálkodás zavartalan feltételeit, erre megnyerni a felsőbb gazdasági szerveket, a helyi párt és szakszervezet megfelelő támogatását.
- 3./ A 3 éves terv behozásával, a veszteségek felszámolásával megteremteni az első 5 éves terv előfeltételeit, és kidolgozni a gyár műszaki fejlesztésének és bővítésének programját.

A kitűzött feladatokat 1949. végére megvalósították. A vállalat, - mely időközben a Magyar Kender- Len- és Jutaipar RT. helyébe az Ujszegedi Kender- Lenszövő Vállalat nevet vette fel - 3 éves tervét 101,7 %-ra, értékben 114,3 %-ra teljesítette.

Évi forint mérlege 10,9 millió nyereséggel zárult, ill. eredményes munkájával behozta a korábbi évek veszteségét. /1./

Amint látjuk, a kommunisták erőfeszítését, munkáját most is siker koronázta. Szívós, kitartó munkával, példamutatással, neveléssel érték azt, hogy mostmár 1200 munkása szíven viselje az üzem sorsát, küzdjön, harcoljon a jobb eredményekért.

1./ Kónya Sándor: Id.m. 20.old.

Az így bekövetkezett fordulat a vállalat gazdasági stabilizációja lényegesen megkönnyítette az elkövetkező évek tervszerű munkáját.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye megköveteli az ipar állandó fejlesztését a legmodernebb technikaalkalmazása alapján. A gépesítés, főleg az automatizálás len-kenderiparban elég elmaradott állapotban volt az öt éves terv kezdetén.

Az Ujszegedi Kender- és Lenszövőben is 1950-ben kezdődött a gépi berendezések kiegészítése, korszerűsítése. A profilozás után a könnyű, keskeny szövőgépeket leszerelték, helyettük széles, nehéz szövőgépeket állítottak be. Sajnos ezek nem új, modern, hanem ötven-hatvan éves gépek voltak már, s elég sok problémát okoztak, de még így is növelték a termelékenységet.

Üzemrészenként a következő beruházások és korszerűsítések történtek:

Az előkészítőt 1953-ban 4 db. NDK-ból jött új cérnázógéppel bővítették, majd folyamatosan további 18 cérnázó és orsózó gép került felállításra. Ezzel párhuzamosan egy új cérnázó üzemrészleg is létesült. A műszaki tökéletesítés, a dolgozók kezdeményezésének eredményeképpen az 1 fő által kezelt orsók száma 46 %-kal emelkedett. A gépek fordulatszámát 31,5 %-kal növelték.

1954-ben két db. új, korszerű, svájci, 1956-ban 3 db. csehszlovák vetülékcsévelő gépet állítottak be. Az egységes copsméretek bevezetése ugyancsak elősegítette a munka termelékenységének jelentős fejlődését.

A szövőde 1 millió forintos beruházással teljesen átrendeződött, az előbbemlitett gépprofilnak megfelelően. Az átcsoportosítással egyidejűleg felső szijmeghajtásról az alsó szijmeghajtásra tért át az üzem. Ez energiamegtakarítást eredményezett, s egyben megszüntette a balesetet előidéző források legjelentősebbikét.

Korszerűsítették a villanymegvilágítást, folyamatosan valamenyny szövőgépet generáltak, 20 gépet vetélő töltő automatával láttak el. A fajlagos géptermelékenység növelése érdekében 305 gépen fordulatszámemelést, 341 gépen egységes gépbeállítást hajtottak végre. Ennek eredményeképpen a vetés/bruttó gépóra mutató a következő fejlődést mutatja:

1950	3500	-	100 %
1954	4085	-	116,7 %
1955	4189	-	119,7 %
1956	4160	-	118,9 %
1957	4398	-	125,4 %

/1/

A kikészítő üzmrészben részben használt, részben teljesen új 18 db. gépet állítottak fel. Új szárítógép beállításával és új szárítási technológia alkalmazásával jelentősen növelték a ponyvakikészítési és szárítási kapacitást.

Az erőműtelepen a négy kazánt korszerűsítették. /A kézi tüzelésű kazánok embertelen fizikai munkát igényeltek. Szakmáyonként 80-120 q szenet kellett belapátolni. Ez, amellet, hogy tűzveszélyes, az egészségre is igen káros a visszatóduló füstgázok miatt. A mechanikus tüzelésnél elektromos erő emeli fel a szenet, automatikusan ürítő tartályokba, ugyancsak gépi erő viszi a tüztérbe. A salakot sem kell kézi erővel kisedni. Ez azért jelentős, mert az ajtó nyitogatása jelentős hőveszteséget okozott, a tüzes salak locsolása pedig egészségtelen gázokat fejlesztett. Egy-egy talicska salak súlya 160-180 kg. Tóth Antal például megvakult az itteni nehéz egészségtelen munkától.

Most a pincében előre elkészített csillékbe hullik a salak, amit gépi erővel emelnek a felszínre, s iparvágányon továbbítanak.

Ezzel az új módszerrel havonta 40-50 vagon szénét takarítanak meg./

1955-ben új irodaház épült, ezen kívül több mint kétezer m² üzemi padozat és út, 250 m. telepi út építését, illetve rendbehozását végezték el.

Az anyagmozgatás megkönnyítése érdekében felvonócsörlő épült, villamosemelő és szállító targoncák beszerzésére.került sor.

A vállalat 10 éves termelési statisztikai összesítőjében melyet 1960 elején készítettek, a következő adatok mutatják az üzem fejlődését:

	<u>Beruházás</u>			<u>Felújítás</u>		
	1000 Ft-ban					
1950	812	-	100,0 %	920	-	100,0 %
1951	630	-	77,6 %	1264	-	137,4 %
1952	873	-	107,5 %	1988	-	216,1 %
1953	940	-	115,8 %	1634	-	177,6 %
1954	841	-	103,6 %	2664	-	224,3 %
1955	636	-	78,3 %	1269	-	137,9 %
1956	1501	-	184,9 %	1104	-	120,0 %
1957	716	-	88,2 %	1282	-	139,3 %
1958	898	-	110,6 %	1439	-	156,4 %
1959	2384	-	293,6 %	1956	-	212,6 %

A műszaki fejlesztést, a berendezés bővítését szolgáló beruházás- és felújítási összegek igénybevétele mellett számottevő súllyal bírt az ujtási mozgalom eredményessége is. A fizikai és műszaki egyaránt hathatós segítséget nyújtottak bevezetett ujtásaikkal, a modernizálás, a munka termelékenységének emelése, új gyártmányok bevezetése, a korszerű gyártástechnológia alkalmazása, az anyagtakarékosság előmozdítása érdekében.

Ezek közül a legjelentősebbek:

a./ Energia-költség csökkentése érdekében:

A Láng-Tandem gőzgép kondenz-víz elszívása,
pozdorja keverése szénnel,
kazánkő képződés csökkentése - ezek évi 318.000 Ft.
megtakarítást jelentettek.

b./ Műszaki fejlesztés érdekében:

nagyméretű papírhüvely használat vetülékcsévévelésnél a
drága facsève helyett,
a hiperbólikus cséve a fonalak olyan elhelyezését tette
lehetővé, amely biztosítja a lefejtés egyenletességét a
csévetest felső részétől a kezdő felületig. 1 csévetesten
így 20 %-kal több fonál helyezhető el,
a hasított dobok alkalmazásával a szásebesség duplájára
nőtt a keresztorsózó gépeken. Kb. 110.000 Ft. többletet
eredményezett,
a felvetőben a láncfonal nedvesítését a dob és a lehen-
gerlő szerkezet közé szerelt vízszóró fejekkel oldották
meg. Ezáltal csökkent a fonalszakadás és a porképződés.
A termelékenység kb. 430.000 Ft-al nőtt.

c./ Az új technológiai eljárás érdekében:

1954-ben bevezették a ponyva és tömlő rézimpregnálását,
mely a gyártmányok rothadásmentességét, használhatóságá-
nak növelését célozta. Évi 1,3 millió forint megtakari-
tást hozott a népgazdaságnak.

d./ Munkavédelem szempontjából jelentős volt az

avató kád módosítása. Eddig fizikai munkával rakták a for-
ró vízbe a 70-100 kg. súlyú végeket. Kiszedéskor ezek sú-
lya megkétszereződött és a munkások kezét is megégette.

Most az áruhordó kocsit betolják a kádba, elársztják forró vízzel, majd a zsilipszerű ajtón leengedik a vizet és kitolják a kocsit.

A gépek tisztításánál is sok baleset történt érgen. Egy ötletes ujitással védőhálót elektromosan összekötötték a motorral. A védőháló felnyitásakor a motor automatikusan megáll. /1/

Az újitómozgalom megszervezésére és aktivitására később még visszatérünk.

"A gépek jobb kihasználása, a javítási költségek csökkentése érdekében minden üzemben meg kell szervezni a gépek rendszeres karbantartását. Minden gépfajtára meg kell határozni a két karbantartás közötti időt és javítási költségek normáját". -

- mondja Minisztertanács 1950. december 31-i határozata.

A tervszerű megelőző karbantartás /TMK/ bevezetése a textiliparban nagy haladást jelentette a gépek jó állapotának megóvása, műszaki színvonalának emelése terén. Ennek megfelelően az újszegedi gyárban is a gépek javítását nem rendszertelenül, a váratlanul bekövetkező hibák ütemében, hanem megelőző jelleggel és tervszerűen végzik. A gépjavítási tervet összehangolják a gyártási programmal is. Olyankor végzik a javítást, mikor a géphiány a legkisebb kiesést okozza a termelésben, és a kis hiba rövid idő alatt kevés anyag- és munkaidő ráfordítással, tehát kis költséggel elvégezhető.

A termelés és a munka jobb megszervezése érdekében 1952-ben bevezették a munkairányító vagy diszpécser szolgálatot. A diszpécser szolgálat a termelés közszponstosított, folyamatos

1/ Kiss Sándor újitási felelős tájékoztatása alapján

vezetése, a termelés megszakítás nélküli biztosítása, elemzés és ellenőrzés a tervteljesítés érdekében, - következtében csökkennek a gépállások, emelkedik a berendezés és munkaerő kihasználás, javulnak a műszaki és gazdasági mutatók.

Az előző időszakhoz viszonyítva, javult a nyersanyag ellátás is. Tudjuk, hogy a két legfontosabb alapanyag a kender és len, nagyüzemi gazdálkodást kíván, mivel a táblák szélén a rostok minősége lényegesen rosszabb, mint a táblák belsejében. A "nadrágszija" parcellákon így igen sok a veszteség. Ennek megfelelően államunk arra törekedett, hogy az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek mind nagyobb területeken termeljenek ipari növényeket. Ennek meg is lett az eredménye.

Az 1953. évi termés például háromszorosa volt az 1949. évinek, 1953-54-ben viszont, Nagy Imre jobboldali, opportunistá politikája miatt sok Tsz. feloszlott és az igen erősen éreztette hatását a nyersanyag ellátásban. Az üzem ez évben 106,600 m² szővettel termelt kevesebbet, mint az előző évben. A nyersanyaghiány miatt kellett elbocsájtani 51 munkást is.

1955-57-ben azután javult ez a helyzet, de a hazai len- és kender termelés lehetőségei még ekkor sem voltak kihasználva. Megfelelő, szakszerű munkával fokozni lehetett az átlagtermést, javítani a minőséget. Annál is inkább, mert a kender igénytelen növény, Magyarország klimatikus viszonyai termesztésének igen jól megfelelnek és megmunkálási, betakarítási ideje nem esik össze a mezőgazdaság csúcs-idényével.

A nyersanyag problémákon kívül más, gazdaság-politikai hibák is gátolták a termelést egyértelmű fejlődését. Az 1950-ben megindult ötéves terv népgazdaságunkban minőségi változást eredményezett: a termelés rendkívül jelentős bővítésével magasabb színvonalra emelte a népgazdaságot, lényegesen megváltoztatta

a társadalmi termelés fő arányait, s ezzel előrevitte a szocializmus építését hazánkban.

Az ötéves terv befejezésével hazánk agrár-ipari ország-ból, ipari-agrár országgá vált. 1954-ben a nemzeti jövedelemben az ipar részaránya 68,2 százalék volt. A terv végére a gyáripari termelés 131 %-kal nőtt, a nehézipar termelése megháromszorozódott, a könnyű és élelmiszeripar 127 %-al nőtt. /1/

A len-kenderipar termelése 1949-hez viszonyítva 124,1 %-kal növekedett. Ezen belül közel kétszer annyi szövetet két és félszer annyi zsinag és kötélárut, zsákokat gyártottak 1954-ben, mint 1949-ben. Megnőtt az ipar súlya is a textiliparon belül: az 1949-es 6,2 %-ról közel 9 %-ra növekedett az ipar termelési értéke a textilipar termelési értékéhez viszonyítva. /2/

A termelés emelése érdekében üzembe helyezték a Sarkadi Kendergyárat és Mikósdpusztai Lenüzemet.

Az ötéves terv e nagy eredménye mellett azonban súlyosan éreztették hatásukat a gazdaság-politikai hibák.

"Hibát követtünk el elsősorban azzal, hogy nehéziparunk és a termelési eszközöket gyártó iparunk fejlesztésére tulgyors iramban tértünk át, és a tervezés munkájában gyakran figyelmen kívül hagytuk hazánk gazdasági erőforrásait és reális lehetőségeit.....

A legkomolyabb hibát ott követtük el, amikor 1951. februárban tulságosan megemeltük ötéves tervünk ipari célkitűzéseit. Ennek eredményeként a szocializmus gazdasági alaptörvényének célja /az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása/, és a cél elérésének eszköze/ a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése/ között aránytalanság keletkezett." /3/

1/ Statisztikai Szemle 1955. május. Az 5 éves terv eredményei.

2/ Magyar Textiltechnika 1955. 4. sz. 135. old.

3/ Szabad Nép 1953. június 12.

"Ilyen körülmények között a bővített szocialista ujratermelés szilárd alapokon fejleszteni csak úgy lehetett, ha kiküszöböljük az ipar és a mezőgazdaság, a nehézipar és könnyűipar közötti aránytalanságokat, ha hozzálátunk mindenek előtt a mezőgazdaság elmaradottságának felszámolásához, a fogyasztási és közszükségleti cikkek gyártásának messzemenő kiszélesítéséhez." /1/

A Központi Vezetőség 1953. júniusában határozatba foglalta, hogy meg kell változtani a párt gazdaság-politikáját, lassítani kell az iparosítás ütemét, felül kell vizsgálni a népgazdasági tervet, ennek kapcsán a beruházásokat, jelentős átcsoportosítást kell végrehajtani az egész népgazdaságban azért, hogy a szocializmus építésével párhuzamosan állandóan és következetesen növekedjék a dolgozó tömegek életszínvonala.

A határozat alapján fontos gyakorlati intézkedések születtek.

A kormány két ízben hajtott végre árleszállítást, kisebb összegben bocsátottak ki békekölcsönt stb.

Az MDP. III. kongresszusa pozitívan értékelte ezeket az intézkedéseket és meghatározta a II. ötéves terv irányelveit.

Kimondta, hogy "a második ötéves terv időszakában folytatni kell hazánkban - az előzőnél lényegesen lassabb ütemben, s az elkövetett hibák gondos figyelembe vételével - a szocialista iparosítást, amely a jelenlegi szakaszban is a szocializmus építésének fő eszköze országunkban.

Tovább kell folytatni a szocializmus építését nemcsak a városban, hanem a falun, a mezőgazdaságban is. Fokozott mértékben kell biztosítani a magyar népgazdaságban a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a mezőgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének érvényesülését.

Ennek megfelelően a második öt éves tervalapvető feladata: a magyar munkásosztály, a dolgozó parasztság, az értelmiség, az egész nép jólétének és műveltségi színvonalának további emelése, a fogyasztásra kerülő áruk mennyiségének növelése, minőségének megjavítása, az áruválaszték bővítése, a lakosság szociális ellátottságának, egészségvédelmének, lakásszükségletének, kulturális igényeinek fokozott kielégítése útján." /1/

A kongresszus elhatározta, hogy az 1955-ös évet a terv alapos előkészítésére használja fel.

A kezdeti eredmények ellenére sem változott meg gyökeresen a helyzet. Ellenkezőleg: Ebben az időszakban a pártegyeség megbomlott, lényegében megszűnt a pártvezetés és a párt politikai irányvonalának egysége: ingadozás, végletes állásfoglalások, kapkodás jellemezte a politikai irányító szervek munkáját. Mindez nem maradt hatástalan a gazdasági életben. A revizionisták a nehézipar visszafejlesztésével akarták növelni a könnyűipar termelését. Intézkedéseik következménye lett az ipari termelés visszaesése, a termelékenység és önköltség-csökkentési tervek nemteljesítése sok üzemben.

A revizionizmus elleni harcban a Központi Vezetőség 1955. márciusi ülése bizonyos lépést jelentett előre. Határozatában elítélte a revizionisták fejlődést gátló tevékenységét és megbélyegezte Nagy Imrét, mint a jobboldali opportunizmus fő képviselőjét. Hiba volt azonban, hogy nem tárta fel alaposan a jobboldali elhajlás gyökereit, eszmeileg nem leplezte le eléggé és nem mutatott rá arra a súlyos veszélyre, amit a jobboldaliságnak való behódolás jelent. Ugyanakkor lényegében szektás platformról hirdette meg a revizionizmus elleni harcot.

1/ MDP. III. kongresszusának rövidített jegyzőkönyve. Bp. 1954. 59-60 old.

Némi javulás mutatkozott az SZKP. XX. kongresszusa után, bár az MDP. Központi Vezetősége nem vonta le kellőképpen a tanulságokat. Pozitív lépés volt, hogy a Központi Vezetőség 1956 áprilisában kidolgozta és vitára bocsájtott a második 5 éves terv irányelveit, amelyben már figyelembe vették az első 5 éves terv tapasztalatait, és a Központi Vezetőség 1953 júniusi határozatának megállapításait. Az irányelveket a Központi Vezetőség 1956 júliusi ülésén fogadták el. A határozat jelentő intézkedéseket tartalmazott a gazdasági vezetés megjavítására. Leszögezte, hogy minden szinten növelni kell a gazdasági vezetők önállóságát és jobban érdekeltté kell tenni a dolgozókat a termelés gazdaságosságában, a jobb minőségű termékek előállításában. Ezzel egyidejűleg érvényt kell szerezni a központi irányításnak, amely a gazdaság vezetésének egyik legfontosabb alapelve.

Amint láttuk az ország fejlődését igen súlyos gazdaságpolitikai hibák átráltatták.

A len-kenderipar termelésében azonban ez kevésbé volt érzékelhető. Az 1938-as színvonalat /a szövet termelésben/ már 1948-49-re elérték, s utána is a termelés egyenletesen ivelt felfelé. Magyarázható elsősorban ez a profilozással, a gépek technikai fejlődésével, a beruházási és felújítási összegek helyes felhasználásával, a hazai nyersanyagbázis fokozatos növelésével, a kül- és belföldi kereslettel.

Az Ujszegedi Kender- és Lenszövő vállalat dolgozói nem hoztak szégyent üzemükre. Rövid idő alatt nem csak behozták lemaradásukat, hanem az élüzemek sorába került.

Nézzük meg ezt a számok tükrében:

	Szövő- gépek	t e r m e l é s .		Ipari munkás	Termelékenység	
		vetésben	m ² -ben		vetés/ szövő- gép.	m ² / 1 munkás
1939	100,0	100,0	100,0	1400 - 100,0	100,0	100,0
1945	10,0	13,0	13,1	425 - 30,4	129,9	43,2
1947	55,8	41,1	53,5	900 - 64,3	73,6	83,3
1949	81,5	93,5	102,1	885 - 63,2	114,8	159,6
1950	85,0	114,0	150,5	1015 - 72,5	134,1	207,6
1951	84,0	117,8	172,7	1110 - 79,3	140,3	217,8
1952	86,8	120,8	190,9	1190 - 85,0	139,3	224,4
1953	88,8	128,6	206,1	1206 - 86,0	144,9	243,7
1954	89,0	126,1	212,3	1155 - 82,5	141,7	257,3
1955	89,0	127,9	226,8	1244 - 88,9	143,7	255,2
1956	89,5	105,6	203,3	1180 - 84,3	118,0	230,1
1957	89,5	116,4	240,8	1157 - 82,6	130,1	291,6
1958	89,0	118,9	244,1	1103 - 78,8	134,3	309,7
1959	89,0	144,4	274,5	1235 - 88,2	162,3	311,1
1960	89,8	156,0	299,4	1320 - 94,3	193,9	317,5

/1/.

Az adatok jól érzékeltetik a gazdasági tevékenység fejlődését, az abban bekövetkezett változásokat.

A vállalat 1945. évi mélypontról - viszonylag rövid idő alatt - 1949. évben eljutott a háboru előtti bázis időszak színvonalára.

A táblázat a fejlődés két fő jellemvonását tükrözi:

Az egyik a termelés igen jelentős felfutása anélkül, hogy a szövőgéppark és az ipari munkáslétszám elérte volna az 1939.

évi állapotot. Tehát a műszaki fejlesztés és a termelő munka jobb megszervezése érdekében hozott áldozatok - elavult géppark mellett is - rendkívül kedvező mértékben növelték a vállalat termelőképességét.

A fejlődés másik fő jellemvonása a termelt cikkek összetételében bekövetkezett igen jelentős eltolódás.

Az 1950. évet megelőző időkben a termelés nagyobb hányadát a könnyű, keskeny, vékonyabb fonalból készült, tehát vetés sűrűbb áruk képezték. Ezután pedig fordított a helyzet.

Ezeket érzékelteti a vetés és m² termelés fejlődés közötti eltolódás. A gyár termelése országos viszonylatban is jelentős, s mint látni fogjuk termelési százaléka mindig fölötte van az országosénak.

	Az ország termelése		A gyár termelése	
	kender és lenszövetből			
	1000m ²	%	1000 m ²	%
1950	15,594	100,0	4.780,6	100,0
1951	17,496	112,8	5.507,8	115,2
1952	18,844	120,8	6.476,7	135,5
1953	20.030	128,4	6.709,5	140,3
1954	21.138	135,5	6.602,9	138,1
1955	22.302	143,0	6.818,9	142,6
1956	18.980	121,7	6.217,8	130,1
1957	23.854	152,9	7.434,4	155,5

/1/

Amint láttuk a termelékenység is 1955-ig fokozatosan emelkedett. Ez több okkal is magyarázható.

Talán elsősorban azzal, hogy megváltozott az emberek munkához való viszonya. Egyesek csak azt érezték, hogy most már nem a tőkésnek termelnek, a több, jobb munka nekik is hasznot jelent, mások már ismerték Lenin megállapítását is:

" A kapitalizmust azzal lehet évglegesen legyőzni, és azzal fogjuk

1/ Statisztikai évkönyv 1949-55. 82. old. és a vállalat tízéves termelési statisztikai összesítője nyomán.

véglegesen legyőzni, hogy a szocializmus a munkának új, sokkal magasabb termelékenységet hozza létre." /1/

Emellett emelkedett a munkások szakképzettsége is, nőtt a termelés műszaki színvonala, a többi len-kender üzemmel való szocialista együttműködés, az élenjáró munkamódszerek átadása, elterjedt a szocialista munkaverseny, csökkent a fegyelmezetlenek száma. A termelékenység állandó emelkedésével párhuzamosan csökkent a termékek önköltsége. Az önköltségcsökkenés nemcsak a termelékenység emelkedésétől függ, hanem a termelvények előállítására fordított nyersanyagok, fűtőanyag, elektromos energia takarékos felhasználásától, a selejt és a hulladékanyagok csökkentésétől is. Éppen ezért fordítottak olyan nagy súlyt az anyagtakarékosságra. Igyekeztek a copsokat teljesen ledolgozni, a lánchengeren maradó egy-másfél méter anyagot csökkenteni, a festőben takarékoskodtak a vegyszerekkel stb.

A pártszervezet kezdeményezésére tanfolyamot indítottak a művezetők számára. A tárgy a termelés gazdaságosabbá tétele volt.

Mindezek a helyes intézkedések kedvezően hatottak az üzem fejlődésére, a termelés számszerű eredményeiben ez látható is. Azonban a gazdaságpolitikánkban mutatkozó ingadozások e gyár életére is hatottak. Ezt bizonyítja atáblázatban kimutatott eredmény, amely szerint a gyár termelése 1955-ben az előző évhez viszonyítva 3 %-kal emelkedett, ezt azonban csak úgy tudták elérni, hogy a termelésben foglalkoztatott dolgozók számát 1955-ben 1954-hez viszonyítva 89 fővel emelték. Ennek következtében a munka termelékenysége nem emelkedett, hanem 2,1 %-kal csökkent.

1949-ig a gyártás nagyobb hányada a lakosság közvetlen céljait szolgálta. Az ipari, mezőgazdasági, valamint közületi célokra felhasználható ún. nehéz textilipari szövetet az össz

gyártásnak még csak 25 %-át tették ki 1949-ben.

1950-ben megkezdett iparági szövőgép átcsoportosítások révén a gyár döntő mértékben nehéz textiliák gyártására állt át. A lakosság részére közvetlen és közvetett felhasználásra - konfekció és kárpitosiparon keresztül - különféle szabó-kellék, háztartási textiliák, kárpitoskellékek és szőnyegek gyártását végezték.

1945 óta különösen sokat fejlődött a szőnyeg-gyártás. Közép-, futó-, összekötő szőnyegek kb. 200 féle mintával készülnek. A minőségileg kifogástalan gyártmányok iránt igen nagy volt a kereslet és a megrendelések egy részét kapacitás hiányában kénytelenek voltak elutasítani.

A nehéz textiliák körébe tartozó műszaki szövetek a népgazdaság legkülönbözőbb iparágainak speciális igényeit elégítették ki.

E gyár termékeit felhasználják a gumi-, jármű-, bánya-, kőolaj-, cipő-, cukor-, vegyi-, gyógyszeriparban.

Az említett iparágak vállalataival való legszorosabb együttműködés alapján számos olyan kimintázás került gyakorlati felhasználásra, amelyet korábban jelentős deviza összegért külföldről kellett beszerezni. Igen sok új gyártmány a korábbival szemben a használhatóság időtartamát növelte meg. Pl. a Ruggyantaárugyár által korábban felhasznált 5 réteges pamut banyaheveder helyett, három rétegből álló műselyem hevedert gyártanak. Ez élettartam, szakítószilárdság és ár szempontjából is kedvezőbb, s több millió forintos megtakarítást eredményez a népgazdaságnak.

A nehéz textiliák körébe tartozó ponyvaféleségek és tömlőszövetek is jelentős fejlődést mutatnak minőségileg is élettartam tekintetében is. A durva, nehéz kenderponyvák finomodtak, kb. 40 %-kal csökkent a súlyuk. A kikészítésnél a hagyományos keményítő impregnálásról áttértek a műgyantás, fémkomplexes impregná-

lásra. Már ezekben az években kísérleteztek a lángmentes ponyva gyártásával, ennek teljes kidolgozására azonban csak 1958-ban került sor.

A gyár termékeinek egy része a belföldi szükségletek kielégítésére szolgál, másik részét külföldre szállítják. A Szovjetunió és a népi demokratikus országokon kívül szinte valamennyi Észak-Európai államba exportálnak.

Export kiszállításuk 1000 m²-ben a következőképpen alakult:

1950	700,5	-	100,0 %
1951	1173,9	-	167,6 %
1952	898,4	-	128,3 %
1953	501,4	-	71,6 %
1954	1072,5	-	153,1 %
1955	1161,8	-	165,9 %
1956	844,9	-	100,6 %
1957	695,7	-	99,3 %
1958	1211,3	-	172,9 %
1959	2069,9	-	295,5 %

/1/

A vállalat súlyponti kérdésként kezeli a korszerű technológiai és kikészítési eljárások bevezetését, a kapitalista piacon való versenyképesség érdekében.

A gyártástechnológiai leírásokat, melyek egy-egy minőség gyártási menetének, gyártási és gépi adatainak munkafázisokra bontott, részletes és összefüggő leírása, az üzemvezetőknek, technikusoknak, művezetőknek kiadják. A cél ezzel az, hogy biztosítsák a gyártási egyöntetűséget és technológiai fegyelmet, melyet azután az új, fejlettebb technológiai eljárások alapjait képezik. Az új, korszerű technika alkalmazásában, a műszaki színvonal emelésében sok segítséget kap az üzem a Textilipari Kutató

Intézettől, a Műszaki Egyetem Textiltechnológiai Tanszékétől és a Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesülettől.

Az egyes üzemi problémák megoldásában tanácsot adnak, s egyben arra is serkentik a jó szakembereket, hogy a tudományos kutató munkában részt vegyenek.

Ezt a munkát elősegíti az a tény is, hogy az üzemnek korszerű, modern gépekkel ellátott laboratóriuma van. Itt dolgozik a MEO szervezet /minőség ellenőrző osztály/ is, melyet 1950-ben állítottak fel. Működési területei: támaszponti ellenőrzés az előkészítő üzemekben, nyersáru átvétel, készáru átvétel, minősítés, valamint a laboratórium műszeres ellenőrzése illetve évenkénti hitelesíttetése. A MEO dolgozói régi szakmunkások voltak, akik többéves szakmai gyakorlattal rendelkeztek, s így segítséget is tudtak nyújtani a minőségi hiba kijavításában. A laboratóriumban vizsgálják a fonalak szakítóerejét, nyulását, egyenletességét, sodratát, nedvességtartalmát stb. Ez azért is fontos, mert a különböző helyekről érkező fonalak felhasználhatóságát a gyártásvezetőségnek ismernie kell.

A szövet vizsgálatoknál a szövet szakítóerejét, nyulását, tartósságát, négyzetméter súlyát, vízoszlop magasságát és egyéb tulajdonságait vizsgálják rendszeresen.

Az üzem a második ötéves tervben a következő feladatokat akarta megoldani:

Nyersanyag takarékoság területén: a szövetek átlagsúlyának

csökkentése, műanyagok felhasználása, importanyagok felhasználásának a hulladéknak, a selejtnak a minimálisra csökkentése, illetve megszüntetése.

A termelékenység fokozása érdekében: új gépek, új gyártási eljárások alkalmazása a meglévő gépek műszaki állapotának

javitása, fokozott automatizálása, ellenőrző-, regisztráló műszerek fokozott alkalmazása, a szállítás gépesítése, a munkafolyamatok jobb, célszerűbb megszervezése, a technológiai fegyelem megszilárdítása, a minőség javítása, a választék bővítése stb.

Ezekből a feladatokból azonban 1956-ban keveset hajtottak évre. Az osztályellenesség ekkorra már erősen aktivizálódott, s mint ismeretes, 1956. októberében fegyveres ellenforradalmi lázadást robbantott ki.

Kétségtelen azonban, hogy a pártvezetés hibái ellenére is, az " 1949-56 között született sikerek történelmi jelentőségük, ilyen fejlődésre csak a szocialista tervgazdálkodás képes. A gazdasági életben a felszabadulás óta elért hatalmas eredmények tényei bizonyítják a szocialista rendszer hatalmas fölényét a kapitalizmus felett." /1/

6. AZ ELLENFORRADALOM OKOZTA KÁROK ÉS AZOK HELYREÁLLÍTÁSA

Az ellenforradalom fegyveres csoportjainak szétzúzása, a proletárdiktatura megszilárdítása lehetővé tette, hogy a párt a gazdasági helyzet stabilizálására összpontosítsa erejét.

Az ellenforradalom szétszilálta az ország gazdasági életét, súlyos anyagi károkat okozott a magyar népnek, s átmenetileg visszavetette a szocializmus építését hazánkban. A

Az Ujszegedi Kender és Lenszövő Vállalatnál több mint 21 millió forint kiesést okoztak az ellenforradalmi események:

1/ Az MSZMP. VII. kongresszusa. Bp. 1960. 42. old.

1956. IV. n.év.	899.400 m ² kész szövet -	18.273.000 Ft. kiesés
" "	termeléssel nem arányos bér	1.941.200 Ft.
1957. I. hó	67.100 m ² kész szövet -	981.000 Ft. kiesés
		<u>21.195.200 Ft.</u>

/1/

Infláció, gazdasági csőd fenyegette az országot, s hogy ez nem következett be, azt elsősorban a Szovjetunió és a népi demokratikus országok nagymértékű, gyors segítségének köszönhetjük.

1957.végére már helyreállt a népgazdaság. A termelés és a dolgozók életszínvonala elérte és meghaladta az 1955-ös év színvonalát.

Az 1957. évi Országos Pártértekezlet megfogalmazta a legfontosabb gazdaság-politikai célkitűzéseinket: "Népgazdasági tervünknek, e tervek megvalósulásának két alapvető célt kell szolgálnia: biztosítani kell a kizsákmányolástól mentes szocialista társadalom felépítését és ezzel egyidejűleg a dolgozók életszínvonalának, anyagi és kulturális igényeinek növekvő színvonalu ki-elégítését a termelőerők állandó fejlesztésének útján." /2/

Célul tűztük ki a termelékenység emelését, az önköltség csökkentését, a munka jobb megszervezését, a műszaki színvonal fejlesztését.

Nézzük meg, hogyan valósítják meg ezeket a feladatokat itt az üzemben.

E nagy munkában jelentős szerephez jutott a munkástanács helyett létrehozott Üzemi Tanács. Már az MDP. 1956. júliusi határozata kimondta, hogy növelni kell az egyszemélyi vezetésértetlen fenn-tartása mellett a munkások és dolgozók szerepét az üzem minden

1/ Megyei Bíróság NB. I. 1103/1957. Nyomozati jkv. Királyházi Sándorról 324. old.

2/ MSZMP. Országos Értekezletének jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó Bp. 1957. 266. old.

irányu gazdasági tevékenységében. Módot kell rá találni, hogy egyre többen vegyenek részt a tervezés, a munkaszervezés és az irányítás megvitatásában.

Az ellenforradalom alatt megakadt munkástanács, amint láttuk, nem is akarta megvalósítani ezeket a feladatokat, inkább a munkások meglévő szerveit is támadta, sztrájkok szervezését, az üzemi vagyon elherdálását, a munka újrafelvételének akadályozását tartotta legfontosabb feladatának.

Természetes tehát, hogy a kormány feloszlatta a munkástanácsokat, határozatot hozott az Üzemi Tanácsok felállításáról.

Itt a vállalatnál az Üzemi Tanácsnak 81 tagja van. 49 fő a szak szervezeti aktívákból az Üzemi Bizottság jelölése alapján, 27 fő a dolgozók jelölése alapján, 5 fő pedig hivatalból tagja az Üzemi Tanácsnak.

A tanácsnak véleményezési, ellenőrzési, számos kérdésben döntési joga van. Ellenőrzi a termelő berendezések, a nyersanyag, a pénzügyi eszközök és a munkaerő tervszerű felhasználását, a műszaki fejlesztés feladatainak végrehajtását, a minőségi ellenőrző szervek működését, a munkafegyelem megtartását, a társadalmi tulajdon védelmére hozott rendelkezések végrehajtását.

Az Üzemi Tanács dönt a nyereségrészesedés felosztásáról, a szociális beruházásokra szánt összegek, az igazgatói alap szociális és kulturális célokra fordítható részének felhasználásáról, stb. Az üzem dolgozói sokat vártak az Üzemi Tanácstól, s tevékenységében nem is csalódtak. Segítették is javaslataikkal, vitáikkal a tanács működését, a közösen elfogadott határozatokat pedig maradéktalanul teljesítették.

Gazdaságosan használták fel a beruházásokra, felújításokra szánt összeget is.

1957-ben kibővítették a szövőde épületét és a kikészítő üzemrész helyiségeit, új irodaházat, öltöző-fürdőt építettek az erőtelep és a műhely dolgozóinak.

1957-ben végáru festőgépet, 1958-ban három darab csehszlovák vetülék csévelő gépet, 2 keresztcsévelő gépet vásároltak.

A szállítás megkönnyítése érdekében motoros targoncákat, hengerhordó kocsikat, ládaemelő targoncákat helyeztek üzembe, gépkocsit vettek.

1959-ben fonalszáritó gépet, 3 db. nehéz keresztcsévelő gépet, az NDK-ból 2 db. nagyteljesítményű felvető gépet vettek/ a régi felvető gépek percenkénti fordulatszáma 60-65, az újé 130-140. A régi gépeken ha elszakadt egy szál, legtöbbször nem vették észre, azt a szövésnél kellett pótolni, az új gépen a szakadást elektromos lámpa jelzi. /

Ugyanebben az évben a Textilkutató Intézet segítségével szerkesztettek egy új kondenzáló gépet, mely a legkorszerűbb kikészítési eljárások bevezetését teszi lehetővé. /A lángmentes ponyva és az egyéb műanyaggal impregnált textiliák ugyanis magas 140-170° hőt követelnek, amit a régi kondenzáló gépek nem tudtak biztosítani./

A javítóműhelybe marógépet vettek, mert eddig a fogaskerékek maratását más üzemek végezték, bér munkában.

1959. végén, 1960. elején állították fel a nyomó-üzemet, mely olcsó, tetszetős szőnyeget ad a kereskedelemnek.

Az üzem technikai fejlődését azonban nemcsak az új gépekkel biztosították, hanem elsősorban a meglevő gépek korszerűsítésével. Ez elég nehéz feladat, hiszen a gépek többsége 50-60 éves, és már eddig is igyekeztek a lehető legmagasabb eredményt elérni velük. Növelték a gépek fordulatszámát, a szövő-

gépekre automata vetülék-cséve váltókat szereltek, önműködő figyelőberendezéseket, ún. fonalőröket alkalmaztak, a fonalegységek mérésre önműködő vizsgálati készüléket helyeztek üzembe. A műszaki fejlesztési feladatokat termelési tanácskozásokon, üzemi tanácsuléseken, műhelyértekezleteken ismertették, pályázatot hirdettek megoldásukra. Egy ilyen pályázat eredményeként valószínűsíthető, hogy 1957-ben az állványos szövést. Ennek lényege az, hogy a láncfonalat nem lánchengerről dolgozzák le, hanem a szövőgép mögött elhelyezett állványról. Ezáltal a felvetés művelete kiküszöbölődik, elmarad a lánchenger szövőgépre szerelése, a kötözés, fűzés, nyűstbeszerelés. Lánchulladék nem keletkezik, s ez jelentős anyagtakarékosságot jelent, mert a lánchengeren mindig fennmaradt másfél-két méter fonalmennyiség az áru teljes szélességében. Minőségileg is jobb terméket gyárthatnak így, és lehetővé vált, hogy szélesebb árut, pontos véghosszat szedjenek le a gépről /amit a 200 m-es hengereknél csak korlátozottan tehettek meg/.

1960-ban 14 ilyen állványos szövőgép működött.

Az üzem újabb gyártmányai közül különösen keresettek a lángmentes ponyva és a film-nyomással előállított termékek. Ez utóbbinál a szövetet speciális ragasztóval vonják be, s a milliméternél is kisebb elektromos töltésű textilszálakat ráfuvatják, a szövet ezáltal bársonyszerű felületet kap.

1958-ban a Budapesten rendezett len-kenderipari árubemutató kiállításon új cikkeivel komoly sikert ért el az üzem. 1959-ban egyik kiállított szőnyegük az "év legszebb terméke" címet nyerte.

A technikai színvonal emelkedése, a jobb munkaszervezés, az ösztönző műszaki norma bevezetése rövid idő alatt megmutatta hatását.

A 45. oldalon látható statisztikai adatok bizonyítják, hogy nőtt a gyár termelése, emelkedett a termelékenység.

Ezt bizonyítja az egy főre eső napi termelési érték alakulása is:

1956	644 Ft.	-	100,0 %
1957	765 Ft.	-	118,7 %
1958	823 Ft.	-	127,7 %
1959	866 Ft.	-	134,4 %
1960	748 Ft.	-	116,1 %
1961	814 Ft.	-	126,3 %

/1/

A vállalat vezetősége az önköltségcsökkentés fokozása érdekében éves takarékosági tervet dolgozott ki, mely üzembrészenként tartalmazza azokat a törekvéseket, melyek az anyagtakarékoságra, gazdaságosabb termelésre, észszerűsítésre, a minőség javítására vonatkoznak. 1959-ben pl. ez kétmillió forintos megtakarítást eredményezett. Ebben az évben indítottak harcot a "Kiváló minőséget gyártó üzem" cím eléréséért is. A cél ezzel az volt, hogy növeljék a kizárólagosan minőségi árut gyártók számát, a fegyelmezett, 100 %-on felül teljesítők arányát.

Az ország gazdasági és politikai eredményei, az SZKP. XXI. kongresszusának nagyszerű célkitűzései növelték a dolgozók lelkesedését és öntudatát. Helyesléssel fogadták az MSZMP. Központi Bizottságának 1959. márciusi határozatát, amelyben azt ajánlotta, hogy gyorsítsuk meg a szocializmus építését és 1959-ben érjünk el főbb vonatkozásokban azt a színvonalat, amelyet a hároméves terv 1960-ra irányoz elő.

A Pártkongresszus elfogadta ezt a javaslatot, s kimondta, hogy "A legközelebbi években be kell fejezni a szocialista társadalom alapjainak lerakását és meg kell gyorsítani a szocialista

1/ A vállalat tízéves termelési statisztikai összesítője.

társadalom felépítését." /1/

Ez a célkitűzés az ellenforradalom utáni évek gazdasági munkájának tapasztalataira, a hároméves terv első két évének elemzésére épült. Az azóta eltelt idő igazolta, hogy a kongresszus célkitűzése a hazai, a nemzetközi gazdasági és politikai feltételek helyes, marxista elemzésén alapult.

A dolgozók kezdeményezésére széleskörű munkaverseny bontakozott ki a pártkongresszus tiszteletére. A szocializmus építésének ezt a kommunista módszerét az ellenforradalom túl gyorsan eltemette.

A párt és szakszervezeti vezetők az üzem dolgozóival egyetértésben és közösen határozták meg azokat a célokat, amelyeket a verseny során el akartak érni. Egymás után alakultak meg a szocialista brigádok. Vállalásuk három fő területre irányult: szocialista módon dolgozni, tanulni és élni.

A brigádnak mindenki tagja lehetett, aki magáévá tette a célkitűzéseket, s legjobb tudása szerint igyekezett megvalósítani azokat. 1959. végére az üzemben öt szocialista brigád működött. Termelésükben túlhaladták az üzemrész átlageredményeit, a műszaki, szervezési, gyártmányfejlesztési, ujitási feladatok megoldásában aktívan résztvettek. A minőségi termelést, a takarékoskodást elsőrendű feladatuknak tekintették. A brigádok tagjai rendszeresen látogatták a szakmai előadásokat, tanfolyamokat, politikai szemináriumokat, sokan vettek részt állami oktatásban is. A közösségi szemlélet erősítése, a szocialista együttélés, a kommunista erkölcs fejlesztése céljából a brigádtagok segítettek egymást a munkában, egyéni életben, kötelezettséget vállaltak a fegyelmezett munkára.

Röviden áttekintettük az Ujszegedi Kender- és Lenszövő Vállalat gazdasági fejlődését 1945-től 1960-ig. Ezalatt a 15 év alatt a lebombázott, tönkrement, többször felszámolás előtt álló üzemből tervszerűen dolgozó, gazdaságosan termelő üzem lett. Természetesen nem könnyen érték el ezt az eredményt.

Az üzem kommunistái voltak azok, akik küzdöttek a gyár fennmaradásáért, a termelés megindításáért, a termelékenység fokozásáért, a jobb munkakörülmények megteremtéséért. S munkájuk nagyszerű eredményekhez vezetett.

Kevesebb géppel háromszor annyi m³ terméket biztosítanak évenként a népgazdaságnak, mint 1939-ben, termelékenységük pedig /kevesebb munkással/ 3,2 szerezére nőtt.

Óriási eredmény ez, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a pusztító világháború az üzem nagyrésztét tönkretette.

Érdemes volt küzdeni a kapitalista társadalom, a kizsákmányoló tőkések ellen, - mondják az elvtársak - mert a régen megálmodott szebb, jobb, boldogabb, nyugodtabb élet, az igazságos társadalmi rend immár valóra válik.

II. A GYÁR MUNKÁSLÉTSZÁMÁNAK
ÉS A MUNKÁSSÁG ÖSSZETÉTELENEK
ÁLAKULÁSA 1945 - óta.

A felszabadulás óta eltelt másfél évtized alatt hazánk olyan hatalmas átalakuláson ment át, mint korábban századok alatt sem. Megváltozott országunk képe: új üzemek, gyárak, iskolák, kórházak épültek, átalakult a város és a falu, megváltozott országunk gazdasági szerkezete. De a leglényegesebb változás, amely a többi változás eredője volt, hazánk társadalmi rendjében tulajdonviszonyaiban, s ennek következtében osztályviszonyaiban következett be. Kapitalista országból, amelyet a tőkés és földbirtokosok osztálya vezetett, hazánk szocialista országgá vált, amelynek vezetőereje a munkásosztály.

Hazánk osztályszerkezetének átalakulása nem ment végbe egy-csapásra, egyik napról a másokra. Az átalakulás itt is fokozatos volt, az ellenséges osztályokat nem egyszerre, hanem egymás után számoltuk fel, a dolgozó osztályok szociális szerkezetét nem egyszerre, hanem fokozatosan alakítottuk át, a köztük elvő szövetséget sem egyszerre, hanem több szakaszban szilárdítottuk meg és ez a folyamat még nem tekinthető befejezettnek.

Társadalmunk strukturájának átalakításában két szakaszt különböztethetünk meg:

Az első szakasz a felszabadulástól a fordulat évéig tartott. Ez idő alatt ment végbe a földreform, melynek során felszámoltuk a földbirtokos osztályt.

Ekkor kezdődött meg először lassabb, majd gyorsabb ütemben a harc a polgári demokratikus forradalomnak szocialista forradalommal való átalakításáért, a küzdelem a tőkés osztályok ellen.

Fokozatosan, lépésről-lépésre szorítottuk ki az államhatalom és a gazdasági élet vezető posztjairól a tőkés osztályokat. E politikai és gazdasági előrenyomulással párhuzamosan a munkásosztály is fokozatosan alakult. A munkásosztály az államhatalom birtokosává és a fő termelési eszközök tulajdonosává vált. Az által, pedig, hogy a dolgozó osztályok elsősorban a parasztság érdekében odaadó és sikeres küzdelmet folytatott, megszűnt a régi bizalmatlanság és elszigeteltség, amely azelőtt nem egy területen elválasztotta a munkásosztályt a többi dolgozó osztálytól. Így kedvező feltételek jöttek létre a dolgozó parasztsággal való szorosabb szövetség megteremtésére és megszilárdítására.

A második szakasz a fordulat évében kezdődött. Fő jellegzetessége, hogy valamennyi dolgozó osztály átalakul. A megnövekedett létszámu, nagyobb kulturájú és a felszabadulás előttinél magasabb életszinvonalon élő munkásosztály elfoglalja az államhatalom parancsnoki magaslatait. A parasztság rátér a szervezetkezés útjára és megszilárdítja szövetségét a munkássággal.

Felzárkózik melléjük az értelmiség is.

E szakaszban társadalmunk osztályszerkezetére a szocialista társadalom osztályszerkezete jellemző. /1/

Az utóbbi években a marxista történetírás fontos feladatának tekintette a társadalom történet kidolgozását, az egyes társadalmi osztályok és rétegek fejlődéstörténetének, egymáshoz való viszonyának, történetileg kialakult arculatának és tudatbeli adottságainak feltárását.

E társadalomtörténeten belül különösen nagy jelentőségű a munkásosztály történetének rekonstruálása.

I./ Rédei Jenő: a magyar társadalom srukturájának átalakulása.
Tanulmányok a magyar népi demokrácia történetéből.
Budapest, 1955. 630.-ik old.

Nemcsak a dolgozó nép helyes történeti tudatának kialakítása, a munkásmozgalom és a párttörténet mélyebb megalapozása szempontjából kiemelkedő fontosságu ez, hanem azért is, hogy a forradalmi párt, a tudatos politikai erő helyesen támaszkodhasson társadalmunk hivatott vezető osztályára, még aktívabban alakíthassa és formálhassa társadalmi tudatát és magatartását. Elengedhetetlenül szükséges a munkásosztály történetileg kialakult arculatának, összetételének, társadalmi eredetének, a növekedés forrásainak vizsgálata, a különböző magyar munkás-típusoknak az ismerete. /1/

E cél érdekében vizsgáljuk most meg az Ujszegedi - Kender - és Lenszöví munkásainak szociográfiai adatait. /2/

1./ Laczkó Miklós: Ipari munkásságunk összetételének alakulása 1867-1949. Budapest, 1961. 6. old.

2./ Az ebben a fejezetben közölt adatok sajnos csak statikus képet adának a gyár munkáslétszámáról és a munkásság összetételének alakulásáról.

Kénytelen voltam azonban beírni az 1961-es adatok ismertetésével, mivel az üzem irattárában ill. a Szegedi Állami Levéltárban korábbi adatok vagy egyáltalán nem, vagy csak olyan hiányosan álltak rendelkezésre, hogy a meglevő, más évekből származó adatok megbízható következtetésekre nem nyújtottak lehetőséget.

Az összehasonlításként felhasznált adatok hasonló okokból, nem homogének. Az adatsorok hiányossága miatt kényszerültem az 1961. évi adatokat hol ezzel, hol azzal az adatsorral összehasonlítani, mivel ugyanaz a forrás más kérdésre már nem ad feleletet.

Az eddigi kutatások több következtetésre nem nyújtanak lehetőséget.

A munkáosztály létszáma a felszabadulást követő években megnőtt, kulturális színvonala magasabb lett, összetétele megváltozott, anyagi helyzete megjavult.

A ter melés növelésével 1946. nyarától az iparban alkalmazott munkások, különösen a gyáripari munkások L é t s z á m a jelentősen nőtt. 1946-ban a gyáripari munkások létszáma az 1938.évinek már 96,2 %-a volt, 1947-ban pedig 17,3 %-kal meghaladta azt. /1/

Ettől függetlenül az ipari munkanélküliek száma 1947 végén még kb. 100.000 fő volt.

Ennek oka az, hogy az infláció idején a fix ipari bérek mellett jelentős munkástömegek nem tartották érdemesnek a munkavállalást, és más módon kerestek megélhetést. A stabilizáció után azonban egyre többen jelentkeztek ismét többen a gyárakban.

Növelte a munkát keresők számát, az, hogy az alacsonyabb bérek miatt a munkáscsaládok korábban nem dolgozó tagjai is állást kerestek, valamint a hazatérő hadifogoly tömegek is kerestek munkát.

1949-ben a gyáripari munkások száma már 28,3 %-kal meghaladta az 1938. évi szintet.

A növekedés ezután igen gyorsütemű volt.

Az Iparstatisztikai Zsebkönyv adatai szerint az állami iparban foglalkoztatottak száma a következő képpen alakult:

1949-ben: 547.905 fő

1955-ben: 936.420 fő

1960-ban: 1.109.593 fő

/57.old./

A munkásság létszáma nem minden iparágban növekedett egyforma mértékben. Ez összefüggött azzal, hogy részben már a felszabadulást közvetlenül követő években az újjáépítés érdekében, de a későbbi esztendőekben is a szocialista iparosítás megvalósulása során jobban fejlesztettük a nehézipart, mint könnyű-, vagy élelmiszeriparunkat.

Ennek megfelelően : míg 1938-ban az összmunkásság 58%-a a nehéziparban és 42 %-a a könnyű- és élelmiszeriparban helyezkedett el, addig 1949-ben már a munkáslétszám 62,1 %-a dolgozott a nehéziparban és csupán 37,9 %-a a könnyű-ill. élelmiszeriparban.

Persze ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy a könnyű iparban, pl. a textiliparban a munkáslétszám nem emelkedett az 1938-as szint felé.

Az Iparstatisztikai Zsebkönyv adatai a következőket mutatják:

A textiliparban

	<u>foglalkoztatottak</u>	<u>munkások</u>
	s z á m a	
1938-ban:	63.411 fő	54.729 fő
1949-ben:	77.445 "	61.739 "
1955-ben:	97.078 "	78.187 "
1958-ban:	101.259 "	83.263 "
1959-ben:	103.136 "	85.173 "
1960-ban:	107.608 "	88.875 "

/58-59. old./

1938-t 100-nak véve 1960-ban a textiliparban foglalkoztatottak száma 169 volt. /az állami iparban ugyanekkor: 260/

Ha most már leszűkítjük a problémát az Újszegedi Kender-és Lenszövő viszonylatára, akkor meg kell állapítanunk, hogy létszám tekintetében semmi fejlődés nem volt az elmúlt 16 évben. A gyárban foglalkoztatottak szám csak 1961-ben érte el az 1938-as szintet, a legmagasabb, 1944 évi 2400 főt addig meg sem közelítette.

A gyár háboru alatti munkáslétszámának alakulását az alábbi adatok szemléltetik.

1938-ban:	1400 fő
1939-ben:	1496 fő
1940-ben:	1600 fő
1942-ben:	2000 fő
1944-ben:	2400 fő

/1/

Az adatok mutatják, hogy a háboru folyamán a gyárban a munkások száma állandóan emelkedett. Ennek magyarázatát abban kell keresnünk, hogy a hadikonjunktúra a len-kenderiparban pozitívan éreztette hatását, a gyár jelentős hadi megrendelést kapott. Ezenkívül a gyár hazai ill. bácskai kikészítő telepekkel rendelkezett és maguk is termeltettek kendert.

A nyersanyag ellátottság tekintetében természetesen voltak nehézségeik, de ezek korántsem olyanok, mint az ország más hasonló jellegű gyáraiban.

Másrészt a nők százalékos aránya - 64,3 % - meglehetősen magas, a behívott férfiakat pótolni tudták nőkkel, sőt újakat is tudtak foglalkoztatni a harmadik műszak beállításával. A női munkaerő nemcsak a kieső férfimunkát pótolta, hanem, annál lényegesen olcsóbb lévén, fokozott profitszerzési lehetőséget is jelentett a tulajdonos számára.

A gyár történeténél már láttuk, hogy az üzem a háboru idején igen súlyos károkat szenvedett. A fokozatosan újjáépülő gyár fokozatosan vette fel a munkásokat, de mivel néhány üzemrész nem épült fel teljesen pl. a cernázó, a profilírozáskor pedig több üzemrész más üzemhez került /pl. a fonoda a Szegedi Kenderhez, a varroda a Ruhagyárhoz, a rostkikészítő önálló üzem lett./

I./ SZAL.UKL Igazgatósági Ügyiratok "Statistikai adatok 1939" c. dossie.

érthető, hogy a munkáslétszám nem érte el a háboru alatti igen magas arányokat.

Tekintettel arra, hogy 1938-ban és 1961-ben a gáyri munkáslétszám megközelítően azonos volt, néhány összehasonlítást eszközölhetünk.

A munkásság n e m e n k é n t i ö s s z e t é t e l e a következőképpen alakult:

	<u>N ő k</u>	<u>F é r f i a k</u>	<u>Ö s s z e s e n /fő/</u>
1938:	900 fő=64,3 %	500 fő=35,7 %	1400= 100%
1961:	840 fő=60.- %	557 fő=40.- %	1397= 100%

/1/

A nők felszabadulása és munkában való nagyobb arányu elhelyezkedése a számokban egyáltalán nem tükröződik, /hiszen 1961-ben kevesebb nőt foglalkoztatott az üzem, mint 1938-ban./

Ez azzal magyarázható, hogy a textilipar a felszabadulás előtt is elsősorban női munkaerőkre támaszkodott, s a növekedés a felszabadulás után elsősorban azokban az iparágakban és szakmákban következett be, amelyekből a nők a munkában majdnem teljesen el voltak zárva.

Szemléletesen mutatja viszont a nők felszabadulását, haladását, fejlődését, az a tény, hogy míg 1946-ban nem volt női mérnök és műszaki vezető, addig 1961-ben öt mérnök közül kettő nő, és 20 műszaki beosztásu nő dolgozó van.

Ez persze nem jelenti azt, hogy ezzel a számmal meg lehetünk elégedve, de az arányok javulása mégis egy lépést jelentenek előre. Hiszen a nők előképzettsége átlagosan alacsonyabb színvonalu volt, mint a férfiaké, s még nem minden tekintetben tudták behozni azt a hátrányt, ami a mult korszak oktatási rendszerének a következménye volt, ami miatt azután e tekintetben is hátrányos megkülönböztetéseket alkalmaztak a nőkkel szemben.

1./ SzÁL. Igazg. Ügyiratok és UKL. Stat. Osztály tájékoztatója.

Persze az is igaz, hogy a nők sokszor kényelemből különböző okokra hivatkozva elhanyagolják továbbképzésüket, pedig ma már erre sok alkalom kínálkozik.

Ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy a nők száma a gyári vezetésben nem kielégítő, e területen a párt és szakszervezet nek lenne még tennivalója.

A munkáslétszám összetételének megvizsgálása után nézzük most meg a munkásság rétegösszetételét. 1961. december 31-én az üzemben foglalkoztatottak megoszlása a következő volt:

	Nő	Pérfi	Összesen
Szaktunkás	3	114	117 - 8,4%
Betanitott	687	97	784 - 56,2%
Segéd	29	200	229 - 16,4%
Műszaki	20	82	102 - 7,3%
Adminisztrátor	56	26	82 - 5,8%
Kisegítő	23	1	24 - 1,7%
Nem ipari	22	37	59 - 4,2%
Összesen:	840 fő=60%	557 fő=40%	1397 fő=100%

/1./

Mielőtt az adatok elemzéséhez kezdenénk, tisztáznunk kell, hogy a vizsgált időszakban ki számított szak-, és ki számított betanított munkásnak.

Szeged mindkét nagy len- kenderipari üzemében csak a vasipari dolgozókat tekintették szaktunkásoknak. /Pl. géplakatos, villanyszerelő, csőszerelő, bádogos, vasesztergályos, faesztergályos, asztalos, hegesztő, gépész /

A fonók, szövők betanított munkások voltak.

/ Azóta változott már a helyzet, mert mostmár van fonó-, szövő iparitanuló-képzés, több átképző tanfolyamot szerveztek mindkét üzemben és a régóta /legalább 15 éve / ottdolgozó betanított munkás is kérheti az átminősítését szakmunkássá./

Vizsgáljuk meg a gyárban foglalkoztatott szak-, betanított- és segéd munkások számát, összehasonlítva az 1938-as állapottal, az 1960-as országos textilipari adatokkal és végül a Szegedi Kenderfonó 1961. dec. 31-i kimutatásával.

	1938 UjszegediK.	1961 UjszegediK.	1960 Orsz.Text.ip.	1961 SzegediK.
Szakmunkás	8,6 %	10,3 %	32,7 %	9,1 %
Betanított	66,4 %	69,4 %	49,2 %	62,2 %
Segéd	25,0 %	20,3 %	18,1 %	28,7 %
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

/1./

Szembevetendő az eltérés a szegedi és országos szakmunkás létszám között. Ez abból adódik, hogy más textilipari üzemekben nincsenek a vasipari munkások számitanak szakmunkásnak. Így az összehasonlítás irreális, tényként közöltük.

Összehasonlítva az 1938-as és 1961-es adatokat, meg kell állapítanunk, hogy lényeges fejlődés a szakmunkás létszámot tekintve, nincs. Pozitív tényként kell azonban említeni a segédmunkás létszám csökkenését, mert ez azt is mutatja, hogy az ember nehéz fizikai munkáját egyre inkább a gépek végzik el, s az így felsza-

1./ 1938: SzAL. Ujszegedi Kender Igazgatósági Ügyiratok.

1961: UKL. Statisztikai Osztály közleménye.

1960: Országos textilipari adatok: Statisztikai Időszaki Közl.

A munkások helyzete az iparvállalatoknál. Bp.1961.41.old.

1961: Szegedi Kenderfonó Statisztikai Osztály közleménye.

badult munkás hasznosabb tevékenységet folytathat. Lehet belőle betanítottmunkás, szakmunkás, sőt műszaki vezető is, ha a szükséges tanulmányokat elvégzi.

A testvér üzemmel történt összehasonlításból pedig az derül ki, hogy az Újszegedi Kender- és Lenszövőben a munkások nagyobb százaléka dolgozik szak- és betanított munkásként, ami viszont a magasabb színvonalu termelést is feltételezi.

A fizikai munkát végzők mellett szólnunk kell a műszaki és adminisztratív munkakörben dolgozók létszámának alakulásáról is. 1946-ban az üzem dolgozóinak 2,7 %-a dolgozott műszaki beosztásban, 1 mérnök volt.

1961-ben a gyár munkásainak 7,3 %-a volt műszaki képzettségű, közülük 5 mérnöki végzettséggel.

1000 munkásra 73 műszaki jut, másképpen minden 13,7 munkásra jut 1 műszaki.

/ A magyarországi textiliparban 1960. végén 86 fő volt az 1000 munkásra jutó műszakiak száma.//1./

Bár az üzem eredménye elmarad az országos átlagtól, mégis szép eredmény az, hogy minden 13-14. munkás mellé műszaki képzettségű embert tudnak állítani. Különösen szembetűnő a fejlődés, ha megnézzük és összehasonlítjuk a 15 évvel korábbi, 1946-os adatokkal, amikor csak minden 38. munkásra jutott egy műszaki.

/ A Szegedi Kenderfonó gyárban 1000 munkásra jutó műszakiak száma: 45. / /2./

Ha a létszámot tovább vizsgáljuk, akkor találunk negatívumot is. Ez pedig az üzemben foglalkoztatott adminisztrátorok nagy száma. Az előbbi kimutatás szerint 82 fő, a gyárban foglalkoztatottak 5,8 %-a dolgozik ebben a munkakörben.

1./ KSH. Iparstatisztikai Zsebkönyv. 1962. 68.old.

2./ Szegedi Kenderfonó Stat. Öszt. kimutatása.

1000 munkásra 58 adminisztrátor jut, másképpen kifejezve minden 17. munkásra jut egy ilyen beosztású dolgozó.

Ez a szám az országos ... kimutatásnál nem sokkal rosszabb, / a textiliparban 1000munkásra 55 adminisztrátor jut / sőt az állami ipar eredményénél jobb / ott 1000 munkásra 82 adm. jut/ /1./, de a testvérüzem adataihoz viszonyítva lényegesen rosszabb. A Szegedi Kenderfonóban 1000 munkásra átszámítva csak 39 dolgozó végez adminisztratív munkát.

Uj nagyteljesítményű számológépek beszerzésével, valamint a munka jobb megszervezésével, és ez a fontosabb, valószínűen ezen az eredményen is lehetne javítani és e területen is az élvonalba lehetne kerülni.

Az Ujszegedi Kender- és Lencsövőben alkalmazott munkások számának és rétegződésének vizsgálata után, nézzük meg most e rétegek társadalmi eredetét és növekedésének forrásait.

Mielőtt rátérnénk az 1961-es adatok elemzésére, tekintsük meg a gyár ipar e három rétegének kialakulását.

A századforduló előtt a külföldi eredetű munkásság Magyarországon nemcsak a legnagyasabban kvalifikált szűk felső munkásrétegnek, hanem a szakmunkásság alapvető tömegének a kialakításában is kiemelkedő szerepet játszott. E réteg vetette meg az örökletes gyári proletáriátus alapjait Magyarországon.

A századforduló után a külföldi elem szerepe már erősen csökkenő tendenciát mutatott, a külföldi származású munkások aránya egyre jobban zsugorodott.

A korábban Magyarországra települt külföldi munkások magyarosodása - nem utolsó sorban a házasság útján - gyors ütemben haladt.

A magas kvalifikációjú külföldi szakmunkások aránya különösen az újonnan alakuló, hagyományokkal még nem rendelkező iparágakban volt jelentős. Pl. a textiliparban a művezetők 40 %-a volt idegen honos. Ezeknek a külföldről bevándorolt szakmunkásoknak a gyerekei alkották a szakmunkások második, harmadik generációját is. / 1. /

Nézzünk néhány adatot az Újszegedi gyár életéből.

A gyár megindulásával egyidőben települtek le Szegeden a következő Németországból jött szakmunkások, akik itt többnyire mindnyájan vezető, oktató beosztást kaptak:

A szövődében:

1./ Raschke Gusztáv - főművezető

" Román - szövőmester lett.

Gusztáv gyerekei közül Ferenc és Gyula segédművezetők lettek az üzemben, Lajos pedig szövő-osztályvez.

2./ Bittner Antal és Bittner Richárd főfelügyelők voltak.

3./ Kasper Ede szövőmester volt.

Fia Frigyes segédművezető, lánya Anna betanító.

4./ Héger Emil - szövőmester .

Gyerekei: Ferenc, Károly, Hermann, Ede, Teréz, Anna - 6 szintén itt az üzemben dolgoztak.

Két unokája is itt dolgozik, akik közül Lajos jelenleg szövőművezető.

5./ Rotmann János üzemellenőr volt.

6./ Szövőszakmunkásként dolgoztak a gyárban:

Johne Ferenc, Junkner András, Jüptner Mária, Kleipner Antal feleségével később 4 gyerekével. stb.

A cepsolóban:külföldi eredetű szakmunkások a következők voltak:

Jung Jakab és testvére Antal - művezetők.

Jakab gyerekei: Jakab és Amália

Antal gyerekei: Adolf, János, Lajos, Mária is itt dolgoztak.

A felvetőben:

Klombauer Kurd és testvére Miklós - művezetők.

Miklós gyerekei közül István, János, Erzsébet dolgoztak itt.

István /Koltai néven / ma a kereskedelmi osztály vezetője.

A törő, tilolóban:

Stefán Jakab - főművezető volt

" András - segédművez.

" Katalin - szövő testvérek

" Éva - "

Jakab fia : István jelenleg művezető.

A kikészítőben:

1./ Brückner Jakab - kikészítő vezető

" István - gépész volt.

Jakab fia: Jakab sokáig előkészítő művezető volt.

2./ Ébner Antal - impregnáló mester, fia Ferenc szintén.

3./ Kommerszka János gépészként, felesége szövőként
dolgozott, 3 gyerekük és azok házastársa szintén
itt az üzemben helyezkedett el.

/1./

Len- kenderaszövő üzembről lévén szó, a szakmunkásság utánpótlá-
sának más, pl. hazai forrása nem volt.

A gyárban dolgozó vasipari szakmunkások fő utánpótlási forrása
az iparosság lett. Nem elsőserben azon a réven, hogy proletárokká
váltak, hanem úgy, hogy fiaikból szakmunkásokat neveltek.

1./ Az adatokat az üzemi nyilvántartókönyvből és visszaemlékezé-
sekből merítettem.

A gyári szakmunkásságnak más hazai utánpótlási forrása nem volt. Az iparos népességnek, mint a szakmunkásság utánpótlási forrásának a szerepe a felszabadulás után egyre inkább csökkent.

Ennek oka az iparosok számának, súlyának általános csökkenése az országban, valamint az, hogy az önálló iparos családok fiai és lányai közül kevesebben váltak ipari munkássá. Sokan lettek közülük tisztviselők, értelmiségiek, birtokos parasztok. /1./ A nagyrészt iparos származású régi szakmunkásságot fokozatosan ipari proletár-származású új szakmunkás generációk váltották fel. Ez pedig pozitív hatású tényező volt ipari proletáriátusunk származási összetételének alakulásában.

A tőkés iparra általában jellemző tendencia az olcsó, tanulatlan munkások fokozott alkalmazása. Ez, valamint a technika fejlődése arra vezetett, hogy rohamosan csökkent a gyári proletáriátus szakképzett rétegének súlya az összmunkásságon belül. A gyári proletáriátus legnagyobb rétegévé a betanított munkásság vált.

A betanított munkásság társadalmi eredet szempontjából egyneműbb volt a szakmunkásságnál. A faluval szakító nincstelen agrárproletárok mellett nagy számban voltak találhatók közöttük városi napszámosok, alkalmi munkások és utódaik, kisipari szakmunkások, akik nem tudtak tanult szakmájukban elhelyezkedni, a városi proletáriátus számos olyan tagja, akiknek szakma-tanulásra nem volt lehetősége, végül nem egy esetben olyan gyári szakmunkások, akik munkahiány vagy üzemi baleset stb. következtében szakmájukban nem dolgozhattak. A betanított munkások nagy többsége tehát a városi és falusi proletáriátusból származik.

1./ Laczkó Miklós: Id. m. 147. old.

A betanított munkások jelentős része nő volt. A nőmunkásság társadalmi eredetét tekintve lényegesen egyneműbb volt, mint a férfimunkásság. Tulnyomó része a városi ipari proletárok asszonyai és leányai közül került ki. Az agrárnépességből származó munkásnők szám egészen a felszabadulásig, sőt az ötvenes évekig, alacsony volt. A faluról a városba való nagyfoku beráramlás az 50-es évek közepén kezdődött.

A segédmunkásság társadalmi eredetét tekintve igen vegyes összetételű volt, zömében azonban az agrárproletáriátusból származott.

Az ipari munkásság vegyes származási összetételét igen kézzelfoghatóan bizonyítják azok az adatok, amelyek a munkások származását más társadalmi osztályok és rétegek eredetével hasonlítják össze.

A férfi keresők száma 1930-ban:

Társ. osztály, réteg.	Saját oszt.-ból	Más oszt.-ból
	s z á r m a z o t t	
Ipari munkás	55,5	44,5
Önálló iparos	71,1	28,9
Birtokos paraszt	79,9	20,1
Mezőg.-i munkás	87,2	12,8
Tisztvis. értel.	87,4	12,6

/1/

A magyar társadalom különböző osztályait és rétegeit - az ipari és általában a városi proletáriátust kivéve - a kapitalizmus viszonyai között társadalmi eredet és összetétel szempontjából nagyfoku egyneműség, szinte azt mondhatnánk, kasztszerű elzárt-ság jellemezte.

Az értelmiség a kapitalizmus korszakában szinte kizárólag a polgárság és a kispolgárság köréből került ki, eredet szempontjából igen homogén társadalmi réteget alkotott.

Az ipari proletáriátus viszont a társadalom legvegyesebb eredetű dolgozó osztálya volt, tagjainak közel fele a falusi félproletáriátusból s a különböző falusi és városi kispolgári rétegekből származott.

Ez a vegyes összetétel a felszabadulás után sem változott lényegesen. Ez összefüggésben azzal is, hogy a munkásosztály létszáma a felszabadulást követő tíz évben igen nagy mértékben megnőtt. 1949 és 1954 között, figyelembe véve a természetes lemorzsolódást is, kb. 460.000-rel nőtt a munkásosztály létszáma. Ebből mintegy 75.000. volt a természetes utánpótlás, a korábban nem dolgozók közül 110.000-ren léptek a gyár- és építőiparba, a kisiparból 75. 000 munkaerő került át, a mezőgazdaságból pedig kb. 200.000 . /1/.

Az Ujszegedi Kender- és Lenazövdőben dolgozó származás szerinti megoszlását adatszerűen illusztrálni nem tudjuk. Tény azonban, hogy a gyár dolgozóinak többsége, kb. 3/4 része munkásszármazású, a többi elsősorban paraszti családból származott és csak kis mértékben kisiparos, értelmiségi, egyéb családból.

A gyár statisztikai osztályának segítségével megpróbáltuk összeállítani a m u n k a v á l l a l ó k e r e d e t i f o g l a l k o z á s s z e r i n t i m e g o s z l á s á t.

Ez csak hozzávetőlegesen sikerült, mert a munkakönyvben nem mindig található meg az illető dolgozó legelső munkahelye és beosztása.

A kapott adatokat azonban mégis érdemes szemügyre venni.

	Munkás volt	Paraszt volt	Kisip. volt	Ért.adm. volt	Még nem dolgozott	
a Szakmunkások	79 %-a	12 %-a	5 %-a	-	4 %-a	=100%
a Betanítottm-ok	41 %-a	22 %-a	-	-	37 %-a	=100%
a Segéd m.-ok	74 %-a	25 %-a	1 %-a	-	-	=100%
a Műszakiak	76 %-a	8 %-a	-	6 %-a	10 %-a	=100%
az Adm.-ok	72 %-a	-	-	18 %-a	10 %-a	=100%

A számok bizonyítják, hogy a gyárban dolgozó munkásoknak kb. 19-20 %-a került ki a parasztság soraiból, azaz csak 19-20 %-a volt maga is földműves, mielőtt a gyárba került. Ez nem nagy szám, különösen ha figyelembe vesszük, hogy vidéki üzemről van szó. Más, főleg a felszabadulás után, pl. az 50-es években létrehozott üzemekben ez az arány sokkal magasabb.

Nem jelentős a volt kisiparosok, tisztviselők, értelmiségiek száma sem.

A munkásság zömét azok alkotják, akik már eredetileg is valamilyen gyárban, üzemben dolgoztak, esetleg kisiparosnál segédek voltak. Eze az arány különösen a munkásmozgalom szempontjából jelentős. Erre azonban később még visszatérünk.

Érdekességként még az üzem vezetőinek származás és eredeti foglalkozás szerinti megnevezését említjük.

Becsztás	Név	Származás	Eredeti fogl.	Párttag-e.
Igazgató	Molnár János	gy. m.	textil techn.	igen
Főkönyvelő	Marosi János	m.	könyvelő	igen
Főmérnök	Kiss Ferenc	m.	technikus	igen
Személyzeti vez.	Zsigmond Rózsa	m.	szövőnő	igen
Műsz. Oszt. vez.	Tóth József	m.	technikus	igen
Keresk. -"	Koltai István	egyéb	tisztviselő	-
Anyagbesz "	Szabó János	m.	munkás	igen
Munkaügy "	Pavlovich L.	m.	technikus	igen
MEO	Bárdos Éva	egyéb	fényképész	-

Beosztás	Név	Szárm.	Eredeti fogl.	Párttag-s
Pénzügyi oszt.v.	Rényi Károly	egyéb	tisztviselő	nem
Bérügyi "	Deák Gyula	munkás	tisztviselő	igen
Előjlesztő üz.v.	Frányó József	paraszt	technikus	igen
Felvető "	Kiss József	munkás	munkás	igen
Szövő "	Lebák József	munkás	technikus	nem
Kikészítő "	Bakó László	egyéb	mérnök	nem
Erőtelep "	Billek György	egyéb	mérnök	nem

Ez a kimutatás is az előbbi megállapításokat támasztja alá. Amint látjuk, nemcsak a munkások, hanem az üzem vezetőinek többsége is munkáscsaládból származott. Ez pedig elvitathatatlanul a munkáosztály vezető szerepét bizonyítja.

Az MSZMP. VII. kongresszus határozatot hozott arról, hogy meg kell gyorsítanunk a szocializmus alapjainak lerakását. Így került sor a mezőgazdaság szocialista átszervezésére is. Ezzel kapcsolatban 1959. áprilisában kimutatást készítettek azokról a dolgozókról, akik földdel rendelkeztek.

Ezek száma a gyárban 57 volt.

Közülük 51 %-nak	1-1,5 hold földje volt
21 %-nak	2 hold
10 %-nak	3 hold
9 %-nak	4 hold
9%-nak	4-7 hold földje volt.

Ezek egy részének már a felszabadulás előtt is volt valamennyi földje, többségük azonban a földosztáskor jutott hozzá.

A föld kétlakivá tette őket. A felszabadulás előtt a tőkés igazgató szívesen alkalmazott ilyen munkásokat, mert ezek nem elégedetlenkedtek, nem követelődtek, hiszen a kamra tele volt.

Az üzemi munkát csak biztosítéknak, kiegészítésnek tekintették, munkaerejük nagy részét a föld megmunkálására fordították. A felszabadulás után is a gyárban rájuk lehetett a legkevésbé számítani.

Továbbképzésen, politikai oktatáson, értekezleteken nem vettek részt, mert várta őket otthon a "fontosabb" munka. Vetés, aratás, gyümölcszedés idején kivették szabadságukat, ha az már nem volt akkor fizetés nélküli szabadságot kértek.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésekor ezek többsége beadta földjét az ott működő Tsz-be.

Jelenleg 60-70 főre tehető azoknak az száma, akik nagyobb kerttel rendelkeznek. Ezek, bár nem tekinthetők kétlakiaknak, ahokhoz sok tekintetben hasonlítanak. Munkaidő után sietnek haza, hogy gondozzák a virágokat, a primör áruféleségeket, szedik a gyümölcsöt. Ezek szervezése, a politikai életbe való bevonása most is sok energiát igényel.

A következőkben az Újszegedi Kender- és Lencsöző dolgozóinak Fluktuáció-járól beszélünk.

A Statisztikai Osztály kimutatása a következő képet mutatja:

Munkahely Változás

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		alkalommal									
Szakmunkás	nő	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	férfi	3	6	6	4	-	3	1	5	1	1
Betanított	nő	62	40	32	21	7	3	3	3	-	1
	férfi	5	4	1	4	4	1	-	-	-	-
Segédm.	nő	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
	férfi	7	10	9	7	9	2	3	3	1	3

Az adaták szerint az üzem dolgozóinak 10 %-a változtatta munkahelyét 2-4 alkalommal.

Ha szak-, betanított-, segéd-munkás felosztás szerint nézzük és összehasonlítjuk az országos átlaggal a következő eredményt kapjuk.

2-4 alkalommal változtatta munkahelyét:

	a gyárban	a m. textiliparban
Szakmunkások	13 %-a	41,4 %-a
Betanított	13 %-a	38,5 %-a
Segéd-munkások	12 %-a	40,7 %-a

/1/

A gyár eredménye tehát messze felülmúlja az országos eredményt. Ennek oka elsősorban a jó munkáskollektívában keresendő, valamint abban, hogy a munkások megtalálják számításukat, elégedettek a munkakörülményekkel.

A kimutatás szerint csak a betanított nő munkások körében volt nagyobb a munkahelyet változtatók száma. A munkaerő vándorlás azonban e területen is csökkenő tendenciát mutat.

Az előbb említettek egyben a t ö r z s g á r d a magas számát is feltételezik.

Nézzük mit mondanak a statisztikai adatok.

A munkavállalók megoszlása a vállalatnál eltöltött idő szerint a következő.:

1./ KSH. A munkások helyzete az iparvállalatoknál Bp. 1961.

81-82. old.

	25-nél több	20-24	15-19 É V	10-14	5-9	1-4
SZAKM.	17 fő =15%	11 fő =9,4%	12 fő =10,2%	20 fő =17%	23 fő =19,4%	34 fő =29% =100
BETAN.	63 fő =8%	32 fő =4%	70 fő =9%	180 fő =23%	199 fő =26%	235 fő =30% =100
SEGÉD.	10 fő =5%	14 fő =6%	19 fő =8%	43 fő =19%	57 fő =24%	87 fő =38% =100
MÜSZ.	25 fő =24%	11 fő =10%	26 fő =24%	21 fő =20%	13 fő =12%	11 fő =10% =100
ADM.	12 fő =15%	13 fő =16%	17 fő =20%	20 fő =25%	12 fő =15%	8 fő =9% =100
KISEG.	-	1 fő	3 fő	4 fő	6 fő	10 fő
NEM IP.	7 fő	1 fő	7 fő	14 fő	12 fő	16 fő
Össz. dolg. %-ában:	134 fő =9,6%	83 fő =5,8%	154 fő =11%	302 fő =21,7%	322 fő 23,1%	402 fő =28,8%

Nagyon szép ez az eredmény! Kevés gyár dicsekedhet azzal, hogy a szakmunkás gárdájának 51%-a, a betanított munkásainak 44%-a, a műszaki dolgozóinak 78 %-a 10 évnél régebben dolgozik az üzemben.

Pozitív tény ez munkásmozgalmunk szempontjából is, de technikai vonatkozásban is, hiszen a termelés sokkal jobban megy állandó munkaerővel, a korszerűsítés, az újítás pedig magasabb színvonalu, hosszú tapasztalatok alapján születik.

/Itt kell megjegyezni, hogy véleményünk szerint 10 évnél hosszabb gyakorlatban eltöltött idő felér egy átképző tanfolyammal, sőt az iparitanulóként eltöltött három évvel is, tehát a betanított munkások közül 345 főt = 44 % / a gyár össz munkásainak 24,6 %-a / nyugodtan lehet szakmunkásnak tekinteni. S akkor a szakmunkások százaléka az üzemben belül mindjárt felugrik 8,4 %-ról 33 %-ra, ami viszont már nem rossz eredmény országos viszonylatban sem. /

A testvérüzemmel, a Szegedi Kenderfonóval történt összehasonlítás alapján az állandó munkáslétszámot tekintve előbbre áll az ujszegedi gyár.

A Szegedi Kenderfonóban a gyár munkásainak 38,4 %-a /895 fő/ dolgozik 10 évnél régebben az üzemben.

Itt viszont ez a szám 48 %.

/1/

A törzsgárda tagok között gyakran találkozunk családi dinasztikiakkal, vagyis hogy egy családból 3 nemzedék szinte valamennyi tagja itt dolgozott vagy dolgozik.

Pl.: 1./ Hegyközi András és Mihály /eredeti foglalkozásukat tekintve kubikusok/ még a századforduló körül vállaltak itt a gyárban munkát. András gyerekei közül 5-en, unokái közül ketten dolgoznak mai a gyárban. Mihálynak hat gyereke és egy unokája dolgozik itt.

2./ Bozóki József 1915-ben csatlakozott testvéréhez Péterhez, aki már 1914-től itt dolgozott.

Józsefnek két fia: József és Lajos 1936 ill. 1937-ben lépett be a gyárba. Péternek itt dolgozott a felesége is, fiuk 1938-ban, lányuk 1939-ben kezdett itt dolgozni.

I./ Ujszegedi Kender- és Lenszövé Stat. Oszt. kimutatása 1961-ről.
Szegedi Kenderfonó Stat. Oszt. kimutatása 1961-ről.

3./ Kiss Sándor és felesége szintén a századforduló körül került be a gyárba. Öt gyerekük. Sándor, József, Erzsébet, Mária, Teréz a 20-as évek óta dolgozik itt. Sándor most a gyár ujitási előadója. József a felszabadulás után volt egy ideig a gyár igazgatója is, most az előkészítő üzemrész vezetője. Fia Ferenc jelenleg a gyár főmérnöke.

Teréz fia, Tóth József most a műszaki osztály vezetője.

Sándor fia, Sándor technikus az üzemben.

Mária két fia is itt dolgozik.

4./ Kovács István és öt gyereke is itt dolgozik, akik közül egy, István, jelenleg a szállítási osztály vezetője.

5./ Káity János és 6 gyereke.

6./ Csabirka Károly feleségével és hat gyerekével dolgozott itt.

7./ Sánta József feleségével és 5 gyerekével.

8./ Kiss István "- 5 "- .

9./ Váradi József "- 3 "- dolgozott itt.

10./Itt dolgoztak a Zsigmond-testvérek /4-en/ is már a harmincas évek elejétől. Rozália eredetileg szövőnő volt, most a gyár személyzeti osztályának vezetője, nővére Péter Jánosné jelenleg az üzemi könyvtár vezetője.

Számtalan példát lehetne még sorolni arra, hogy a gyárban eredetileg betanított-, segéd-, szakmunkásként dolgozók közül hányan lettek az üzemben művezetők, osztályvezetők, előadók, műszakiak stb.

Nézzük meg most, hogy hány k i e m e l t v e z e t ő t adott az üzem népgazdaságunknak.

Hat vállalat vezetőt, akik közül 2 betanított, 4 szakmunkás volt. /pl. Móczán Lajos a Textilművek igazgatója. Tóth Lajos a Délrost igazgatója, jelenleg a Kenderfonó és Szövőipari Vállalat igazgatója. Biczó György az Újszegedi gyár igazgatója volt, majd

Szeged Városi Tanácsának VB. elnöke. Csóti József jelenleg a X.sz. AKÖV. személyügyi előadója. /

6 mérnököt, 4 tanárt, 2 jogászt - akik közül hatan szakmunkásként, ketten betanított munkásként, ketten segédmunkásként és ketten adminisztrátorként dolgoztak az üzemben.

Rendőrként, ill. katonatiszt lett 1 szakmunkásból, 4 betanított munkásból és 1 segédmunkásból.

A Tanácshoz a Pártbizottsághoz kerültek vezető beosztásba 10-en / 2 szakmunkás, 6 betanított, 1 segéd, 1 adminisztratív/

A gyár munkásaiból tehát 34 -en kerültek vezető beosztásba a népgazdaság különböző területein. De, ha a kiemeléshez hozzászámítjuk azokat is, akik másik üzembe kerültek főművezetői, művezetői beosztásba, akkor ez a szám 52-re emelkedik. Ez pedig a jelenlegi munkásiétszámnak 3,7 %-a.

/A Szegdei Kenderfonóból 49 kiemelt vezető került ki: 5 igazgató, 4 személyzetis, 5 osztályvezető, 13 tanácsi és pártbizottsági dolgozó stb./

Nyilvánvalóan azok a dolgozók, akik magasabb funkcióba kerültek politikailag a legmegbízhatóbbak, a vezetésre a leginkább alkalmasak voltak. Ezért javasolta őket a helyi pártszervezet is. Tekintettel arra, hogy többségükben maguk is fizikai dolgozók, munkás emberek voltak, jelenlétükkel, intézkedéseikkel a munkáshatalmat képviselték és erősítették.

Egy kollektívának mindig öröm, ha tagjai eredményeket, sikereket érnek el, ha ezért elismerést kapnak. A magasabb funkcióba helyezés pedig méltán számít elismerésnek. Büszke lehet az Újszegedi gyár kollektívája, hogy sok becsületes, néphez hű, a népgazdaság fejlődését elősegítő, ezért küzdő vezető elvtársat bocsájtott ki soraiból.

Két dologról kell még röviden beszélnünk.

Az egyik a munkások k o r s z e r i n t i m e g o s z l á s a .
A textiliparban 1961-ben a munkások átlagos életkora 32,5 év volt.
Hasonlítsuk össze a textiliparban dolgozók és a ujszegedi munkások
életkori statisztikáját.:

	Ujszegedi gyár munkásainak %ában	Textilipar %ában
18-24 év	13 %	36 %
25-34 év	27 %	26 %
35-44 év	30 %	18 %
45-54 év	23 %	17 %
55- év	7 %	3 %

/1/

Lényegesebb eltérés a 18-24 évesek között van.

Ez talán azzal magyarázható, hogy fiatalok egy része, próbál más munkaterületen elhelyezkedni, másik része kihasználja a továbbtanulási lehetőséget és középiskolába, egyetemre jár. Az ifjúság védelmét szolgáló intézkedések, valamint a munkáscsaládok kedvező életfeltételei miatt is lényegesen csökken a fiatalok munkások száma. Egyébként az üzem törzsgárdájának nagy száma is megköveteli, hogy a dolgozók,nek több, mint fele 30 éven felüli legyen.

A másik dolog, amiről még beszélni lehet, az, hogy egy-egy dolgozónak hány g y e r e k e van.

A Stat. Oszt. kimutatása szerint 281 főnek = 21 % nincs gyereke, 561 főnek = 40 % 1 gyermeke van, 429 főnek = 30 % 2 gyereke van, 88 főnek = 6 % 3 gyereke és 41 fő = 3 % 4 és több családos.

Az átlagos családnagyság 2,92.

Az egyke tehát erősen divik az üzemben, különösen a műszaki és adminisztratív dolgozók körében.

	Szak-, Betan-, Segéd munkások	Műszaki, Adm.-nak.
Nincs gyereke	19 % -ának	23 % -ának
1 gyereke van	38 % -ának	57 % -ának
2 " "	34 % -ának	14 % -ának
3 " "	6 % -ának	5 % -ának
4 " "	2 % -ának	1 % -ának

Megnéztük tehát az Ujszegedi Kender- és Lenszövő szociográfiai adatait, helyenként összehasonlítva az 1938-as, háboru előtti adatokkal, vagy a jelenlegi országos eredményekkel, néhol pedig a testvérüzem, a Szegedi Kenderfonó statisztikai kimutatásaival. Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy ha bár a létszám nem magasabb a háboru előttinél, mégis megváltozott ez a gyári munkásság. Fejlődött összetételében, képzettségében, a munkához való viszonyában, öntudatában.

Ma is Szeged egyik legnagyobb üzeme, a város gazdasági, politikai, életében jelentős szerepet játszik.

A munkásság származási összetételének a munkásosztály tudatára és a munkásmozgalomra gyakorolt hatása igen bonyolult kérdés. A munkásosztály társadalmi tudatát, politikai beállítottságát, elsősorban osztályhelyzete, osztályérdekei határozzák meg, de emellett hatást gyakorol rá sok más tényező is, mint pl. a proletariátus szakmai képzettségi foka, összetétele, nem utolsósorban a forradalmi szocialista mozgalom, amely szakadatlanul formálja a munkásosztály arculatát.

Ez a tényező azonban csak meghatározott viszonyok, feltételek mellett játszhat pozitív vagy negatív szerepet, attól függően, hogy az egyéb, más objektív és szubjektív elemek milyen hatással vannak a munkáosztályra.

" Azokon az objektív történelmi-társadalmi viszonyokon belül, amelyek egy adott országban befolyásolják a munkásság helyzetét, életviszonyait, egész fejlődését, a munkásság származási-társadalmi összetétele és szakmai rétegződése csupán egy-egy tényező a sok közül. E tényezők is csak a fő feltételeknek alávetve, a többi objektív és szubjektív tényezővel kölcsönhatásban befolyásolják a munkáosztály arculatát, magatartását. " /1./

1948-49 után új korszak kezdődött hazánkban. A munkáshatalom győzelme, a szocialista építő munka kibontakozása nyomán minden addiginál mélyrehatóbb változások következtek be az ország gazdasági -, és osztály szerkezetében, a munkáosztály és a többi dolgozó osztály társadalmi helyzetében.

Ezeket a statisztikai adatok tükrözik.

De a számokkal nem mutatható ki, mennyire haladt előre az egyes osztályok és egész társadalom szocialista tudatának kialakítása. Pedig a szocialista forradalom meghatározott szakaszában, amikor a népgazdaságban uralkodóvá válnak a szocialista termelési viszonyok, az ideológiai hatásnak az osztályszerkezet átalakításaában elsőrendű szerep jut.

A kapitalista társadalmra jellemző osztályok átalakulása szocialista osztályokká ugyanis hosszantartó és a gazdasági változásokat egyáltalán nem automatikusan követő folyamat.

1./ Laczkó Miklós: Id. m. 184. old.

Ezt az igazságot a személyi kultusz éveiben nem tarottuk kellően szem előtt. A társadalom átalakulásának és átalakításának megítélésében mechanikus szemlélet és gyakorlat uralkodott, amely - a szavakban hangoztatta is - valójában lebecsülte a politikai munka, az ideológiai ráhatás jelentőségét, a gazdasági és hatalmi intézkedések szerepét tulbecsülte, és pusztán a statisztikai mennyiségi adatok alapján befejezettnek vélt olyan, a tudatban végbemenő, hosszantartó folyamatokat, amelyek csak elkezdődtek. Központi intézkedéssel elrendelhető, - és erre szükség is van - egy-egy tőkés réteg, pl. az ipari nagyburzsoázia felszámolása. A hatalmi intézkedés, amely a gazdasági szerkezetben egycsapásra hozhat változást, nem azonnal, és főképpen nem automatikusan hat minden érintett osztály tudatának megváltoztatására.

Az a munkás pl., aki tegnap még nézeteiben elmaradott volt, pusztán azzal a ténnyel, hogy ma már államosított, szocialista jellegű üzemben dolgozik, még nem válik szocialistává, nem teszi magáévá önműködően a munkásosztály forradalmi világnézetét.

A munkásosztály egészét tekintve, ez hosszabb folyamat. Még inkább igaz ez az értelmiségre és az alkalmazottakra.

/Ami pedig a tegnap még termelőeszközei birtokában levő tőkést megkülönbözteti az államosítás másnapján termelőeszközeitől megfosztott tőkéstől, az csak a termelőeszközök tulajdonjogában, a hatalmi viszonyokban beállott változás, világnézetét, politikai magatartását tekintve nem szűnt meg tőkésnek lenni. /

Az szocialista társadalom kialakításáért folytatott osztályharcban ezért a gazdasági, adminisztratív intézkedések mellett nélkülözhetetlen és mint hatványozottabb szerepe van az ideológiai, politikai munkának.

Az osztályok egységes szocialista tudatának megteremtése bonyolult folyamat, amely gazdasági eredményeinkkel párhuzamosan, azokra építve megköveteli az ideológiai, kulturális eszközök teljes fegyvertárának harcbevetését. Itt azonban nem lehet rohammal eredményt elérni. Türelem és kitartás kell ahhoz, hogy a világnézeti, politikai meggyőzés meg hozza a maga tartós eredményét.

E hosszantartó harc sikere számokkal ugyan nem mindig lemérhető, de az eredmények mégis észlelhetők népünk összeforrottságán, megmutatkozik a gazdasági sikerekben, a szocialista építőmunka minden területén.

Pártunk ma reálisan számol a munkáosztály tényleges, szocialista erőivel. Gazdaság-politikánk konszolidációja a munkáosztály jelyzetét összetétel szempontjából megváltoztatta.

Ennek eredményeként - az ipar egészséges fejlődése mellett - a munkáslétszám emelkedése lassubbá vált. Az egyes iparágak arányos, átgondolt fejlesztése, a munkásság életszínvonalának és munkafeltételeinek folyamatos javulása stb. a fluktuáció csökkenését, az üzemek stabil munkástörzsének szilárdulását eredményezik.

A párt és munkáosztály közötti kapcsolatok elmélyülése növeli a forradalmi, szocialista mozgalom formáló hatását. Háttérbe szorulnak a munkáosztály gyors, belső átalakulásából és feltöltődéséből fakadó negatív hatások, amelyek az 1956-os ellenforradalom előtt, a bal- és jobboldali hibák következtében, átmenetileg előtérbe kerültek. Egyre jobban érvényesülnek azok a lényeges, tartós, a szocializmusra jellemző pozitív hatások, amelyek a munkáosztály számának társadalmi súlyának és vezető szerepének növekedését, különböző csoportjainak egységesebbé válását, a többi dolgozók osztályhoz fűződő kapcsolatainak erősödését, a munkásság kulturális fejlődését eredményezik.

III. A MUNKA - ÉS SZOCIÁLIS KÖRÜL - MÉNYEKBEN 1945. UTÁN BEKÖVET - KEZETT VÁLTOZÁSOK

1. A MUNKÁSOK ÉLETE A FELSZABADULÁS ELŐTT

Az elmaradott gazdasági viszonyok, a pusztító gazdasági válság, a háború következményei a magyar ipar és a föld urai tobzódó fényűzésének terhét a dolgozó osztályok, a magyar munkások és parasztok viselték. Az üzem munka- és szociális körülményei, épp-
ugy, mint az ország más gyáraiban, rendkívül siralmasak voltak. A mai értelemben vett munkavédelem és szociális segítség telje-
sen ismeretlen volt. A munkásosztály harci követeléseire nyomán
hozott munkavédelmi törvények végrehajtása igen vontatottan tes-
sék-lássék módon ment végbe. A döntő többséget kitevő nők mellett
előszeretettel foglalkoztatták a 10-12 éves gyerekeket, akiket
az iparhatóság ellenőrzésekor elbujtattak.

Igen sokáig 14-12, majd később 10 órás napi munkaidő volt a 30-
as évek közepéig. A munkaintenzitás fokozása a balesetek növeke-
dését vonta maga után. A munkaképesség rövidebb elvesztésével
járó balesetekért a munkás nem kapott segélyt, viszont ha beje-
lentette, ki volt annak téve, hogy elbocsájtják, hiszen a tőkés
könnyen pótolta a sérült munkást a munkánélküli tartalék sereg-
ből.

A munkásszülők nehéz helyzetére jellemző, hogy az
első világháború előtt nem tudván apró gyermekeiket hol elhelyez-
ni, azokat az üzem területére vitték be. Nyáron még csak megvol-
tak a nagykiterjedésű gyártelepen felügyelet nélkül, hancurozva

de télen a hideg munkahelyiségekben voltak kénytelenek a gyerekek tartózkodni, kócrakásokba bujtatva, vagy zsákokkal burkolva.

A rendkívül hosszú munkanap alatt egyórás ebédszünetet tartottak, azonban nem volt hol elfogyasztani az ételt. Jó időben fa alá, fal mellé huzódva, rossz időben a gépek mellett fogyasztották elemózsiájukat. Ebből kifolyólag 1908. augusztusában súlyos szerencsétlenség is következett be. Déli szünetben hirtelen keletkező orkánszerű vihar ledöntötte a gyárkém ényt. Az alatta és a környékén pihenő, étkező munkások közül hat nyomban meghalt, a számos sebesült közül 16-ot kórházba kellett szállítani.

A századforduló elején távolabbi vidékről toborzott olcsó mezőgazdasági munkaerő elhelyezésére hét földszintes házat építtettek. Az akkori tulajdonosok. Röviddel utána ugyan csak közvetlen a gyár mellett 6 egyemeletes lakóépület készült nagyjából mesterek, kisebbrészt szakmunkások számára. Ezeket az épületeket ma is "hatházak" és "hétházak" néven ismerik.

A tisztálkodási lehetőség hosszú ideig legfeljebb a kézmosásig terjedt. A vízellátási nehézségekre jellemző, hogy ivóvizet 10-12 éves gyerekek kannákban hordták a gépek közé. Öltözőhelyiségek, öltözőszekrények ismeretlen fogalmak voltak. Lassu és igen csekély változás 1938. után következett be. Bútorcsőde és napközi otthon, kisebbméretű konyha, étkező létesült, az utóbbi azonban inkább a tisztviselők érdekét, nem pedig a munkásság szükségletét elégítette ki.

Kulturális vonatkozásban említést kell tenni a jó hírnevet szerzett munkás-dalárda működéséről. Ezenkívül egyes alkalmi rendezvények megtartására színjátszó csoportok alakultak.

"Az üzem fejlődése mindenkor egybekapcsolódott a munkásság gazdasági és politikai harcával. A rendkívül kedvezőtlen munkakörülmények állandó elkeseredés tűzét tartották ébren a gyár dolgozóiban. Kezdetben ennek ellenére nagyobb jelentőségű, önálló sztrájkok nem voltak, Ezek a körülmények sajátos adottságaiból adódtak. A város mezőgazdasági jellege, lassan fejlődő ipara a környék olcsó mezőgazdasági munkaerőkinálata, nem utolsósorban zömben nők és gyerekek foglalkoztatása erősen fékezte az egységes szervezeti fellépés kialakulását.

Az első munkásmozgalmi szervezkedés az első világháború alatt kezdődött. A dolgozók ebben az időben keresték fel nagyobb számban a Szociáldemokrata Pártot. Az 1916-os, és az azt követő háborúellenes tüntetéseken már testületileg vesznek részt a gyár dolgozói."

/1/

1919. március 21-én a hatalom a dolgozó nép kezébe került. A Tanácsköztársaság, amely a proletáriátus diktatúrája volt, politikai jogokkal ruházta fel az eddig jogfosztott munkásosztály és parasztság tömegeit, nőket, ifjúságot, nemzetiségieket egyaránt. A Forradalmi Kormányzótanács a kisipar kerekeit meghaladó üzemeket köztulajdonba vette és azokat az egész proletáriátus vezetése és az illető üzem munkásságának ellenőrzése alá helyezte. /IX/III. 7. rendelet 1919./

A vállalatot a termelési biztos vezette, a munkások pedig ellenőrző munkástanácsokat választottak. A munkástanács feladata a proletárfegyelem megteremtése, a dolgozó nép tulajdonának védelme és a termelőmunka ellenőrzése volt. A Tanácsköztársaság megkezdte a munka szocialista megszervezését. A nagyüzemi termelés területén megszüntette a kizsákmányolást.

Kinyilvánította a munkához való jogot és a társadalom munkájában való részvétel kötelezettségét. Meghatározta munkaidő felső határát, fizetett szabadságot biztosított, szabályozta a felmondási időt. Megkezdte a szocialista teljesítmény-bérrendszer bevezetését, felemelte a munkabéreket és fokozott gondot fordított a munkafegyelem megszilárdítására.

Jóléti és kulturális szolgáltatásokat biztosított a dolgozóknak, megjavította a munkavédelmet és a társadalombiztosítás fejlesztésével fokozta a dolgozók anyagi ellátásáról való gondoskodást. Mindezekkel a vívmányokkal - amelyeket a Tanácsköztársaság nagyon nehéz belső és külső viszonyok között harcolt ki -ha rövid időre is, de olyan eredményeket ért el, amelyek mély nyomokat, büszke emléket hagytak a dolgozók lelkében, a dolgozókat a jobb jövő reményében további ellenállásra újabb és újabb harcokra mozgósították.

Innen a gyárból 30 elvtárs vett részt a Vörös Hadsereg harcaiban, a bukás után sokan voltak kénytelenek bujkálni.

A világgazdasági válság hatására megromlott gazdasági viszonyok, tömeges elbocsájtások, 1927-32. években számos, üzemben belüli politikai megmozdulást váltottak ki. Különösen demonstratívak voltak a május 1-i munkaszünnap megtartását követelő megmozdulások.

A politikai megnyilvánulások elfojtása érdekében a tőkéseknek sikerült néhány vezetőt illetve hangadót a maguk céljaira megnyerni, míg a többieket rendőrei felügyelet alá helyezték.

" Újabb fellépésre 1935. április végén került sor, amikor a felvető üzem kéthetes bérsztrájkot kezdeményezett, mely részleges eredménnyel és rendőri felügyelettel végződött." /1/

Az uralkodó osztály a diktatura fokozása mellett arra törekedett, hogy az egyre növekvő ellentmondásokról, a mindinkább nehezebbé váló életkörülmények okairól elterelje a figyelmet, s mindezekre "elfogadható magyarázatot" találjon. Ennek érdekében különböző keresztény egyleteket és állmunkás szervezeteket hoztak létre. / Hivatásszervezet, Nemzeti Munka Központ, Magyar Élelm. Mozgalom/

Gátat akartak vetni a háboruellenes hangulat terjedésének, a szocialista eszmék térhódításának, igyekeztek megbontani a munkások sorait és azon fáradoztak, hogy elcsábítsák a proletárokat a szakszervezetektől, a Szociáldemokrata Párttól, elejét vegyék minden esetleges kommunista befolyásnak.

Munkájukat - sajnos - könnyítette, hogy az SZDP. felső vezetése a jobboldal kezében volt, akik behódoltak az Uralkodó osztálynak s állellenzéki ségükkel félrevezették, becsapták a szociáldemokrata tömegeket. Pl. az SZDP. jobboldali vezetője egyik körlevele szerint a titkárok kötelessége: "minden felelőtlen sztrájkra bujtogatással szemben erélyesen fellépni, mert a jelenlegi helyzet nem alkalmas bérkövetelések kiharcolására, még kevésbé a politikai követelésekre". /1/

A Nép szaván keresztül a munkásságot "fegyelmének megőrzésére" szólítják fel; arra intik őket, hogy az üzemekben "végezzék buzgón munkájukat, s vigyázzanak az üzemek berendezéseire". /2/ Amikor tehát a munkásosztály, a dolgozók a fokozottabb összefogást a gazdasági és politikai harc erősítését követették, akkor az SZDP. jobboldali vezetői mérsékletre, szigorú fegyelemre, a gazdasági és politikai harc feladására szólítják fel a proletáriátu

1/ Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása Bp. 1960. 39. old.

2/ Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. V. köt. Bp. 1955. 50. old.

Ezzel nemcsak a munkásosztály közvetlen, mindennapi érdekeiért folytatott harcáról mondanak le, hanem ismételten bebizonyították, hogy teljes mértékben kiszolgáltatják az uralkodó osztály rablőháborús politikáját, kptelenek a munkásosztály, az ország érdekeiből következő feladatokat megjelölni, a dolgozó tömegeket harcra mozgósítani a háboru, a fasizmus ellen.

A munkásság érdekétegyedül a Kommunista Párt képviselte. A KMP. Központi Bizottsága a szovjetellens háboru kitörése után a fasizmus elleni tömegakciók kibontakoztatása, a munkásegységfront, a népfront létrehozása érdekében elhatározta, hogy minden munkáját a jelenlegi döntő feladat alá rendeli. Ezt a feladatot a következőkben jelölte meg: "Magyaország felszabadítása a német imperializmus igája alól, a német hadsereg eltávolítása az országból, a Szovjetunió elleni indokolatlan háboru megszüntetése. " /1/

Közvetlenül a Szovjetunió megtámadása utáni napokban a kommunisták falragaszokon, röpcédulákon keresztül tiltakoztak az agresszió ellen, kifejezték szolidaritásukat a szovjet nép és állam mellett. E rendkívül nehéz időkben a kommunistákra várt az a feladat, hogy megtalálják a helyes módszereket, eszközöket a fasizmus elleni, a dolgozó tömegek mindennapos követeléseinek teljesítéséért folytatott harcban. Rájuk várt az, hogy mozgósítsák a proletáriátust, a haladó demokratikus erőket a háboru elleni harcra, az antifasiszta népfront megteremtése érdekében.

A kommunisták e célkitűzések megvalósítása érdekében igyekeztek az összes legális lehetőséget felhasználni, s törekedtek a legális és illegális munka helyes kombinálására.

Az üzemekben, az SZDP. helyi szervezetében, a szakszervezetekben, a munkások kultur- és sportegyesületeiben végzett munka

során a kommunisták arra törekedtek, hogy a munkásság szociális követeléseinek teljesítéséért folytatott mozgalmakat összekapcsolják a függetlenségért folytatott harccal.

" Amilyen mértékben erősödött a kommunista befolyás a legális munkásszervezetekben, olyan mértékben váltak ezek a szervezetek a munkásellenállás szervezőivé és erősítőivé, a szélesebb antifasiszta nemzeti front szilárd támaszaivá." /1/

Igen fontos volt a kommunisták tevékenysége a gyári szakszervezetekben, különösen a fokozódó terror idején. A szakszervezeteknek 1939-ig jelentős tömegbefolyása volt, a proletárium nagy tömegeit tömörítették s harcoltak érdekeikért. 1939-től kezdődően azonban az uralkodó osztály fokozottab támadást indított a szakszervezetek ellen. Olyan korlátozó intézkedések során léptetik életbe, amelyek következménye, hogy a szakszervezetek nem tudnak rendszeres szervezeti, mozgalmi tevékenységet kifejteni. Pl. az 1939-es II. tc. irányelveinek megfelelően a szakszervezetek számára is megtiltják a politikai jellegű gyűlések tartását. 1939-ben, szeptemberben a helyi hatóságok elrendelik, hogy a vezetőségi ülések megtartását be kell jelenteni, illetve összehívásukhoz engedélyt kell kérni.

Ezt követően októberben megtiltják a vezetőségi ülések megtartását is. /2/

A munkások öndudatos vezetői azonban nem nyugodtak bele az egyre fokozódó elnyomásra, rendőri terrorba, s szembeálltak az intézkedésekkel. Az 1941. június elején életbelépő kormányrendelet felfüggesztette a havi szakszervezeti taggyűlések, műhely és gyári értekezletek tartását.

1/ Nemes Dezső Id. m. 52. old.

2/ SZÁL. MÉMOSz. Szegedi csoport levelezés 1939. 6, 16, 23/1939.

Ezek az intézkedések nagymértékben megnehezítették a szervezett, de különösen a szervezeten kívüli munkások között folytatott tevékenységet. A kapcsolat fenntartása, az agitáció, a mozgósítás lehetőségei leszűkültek és a munka vesztett hatékonyságából. A szervezeten kívüli munkások egy része között ingadozást, megtorpanást váltott ki a terror újabb és újabb megnyilvánulása.

A növekvő terror, a nagyarányú katonai behívások munkanélküliség következtében a nagyfoku munkaerővándorlás nagymértékben hozzájárult a szakszervezeti mozgalom bizonyos mérvű visszaeséséhez a háboru első éveiben. 1939-40-ben a sztárjkharcok első sorban a jobb megélhetést, a munkabérek emeléséért, később a 8 órás munkanap betartásáért, a munkanélküliek törvényes segélyezéséért, a hadbavonultak állami segélyezéséért folytat. Igaz, ezek gazdasági jellegű követelések voltak, mégis nagymértékben fokozták a proletáriátus szervezettségét, erősítették szolidaritásukat, s megmutatták számukra a háboru éveiben az egységes fellépésben rejlő erőtlés lehetőséget, fokozták harci szellemüket.

A háborus gazdálkodásra való fokozatos áttérés kezdetben gazdasági előnyöket hozott az ujszegedi gyár dolgozóinak is. Azonban egy-két év után, mindjobban belesodródva a háboruba, ismét egyre orozabb lett a munkások helyzete. Még a reálbércsúcspontját jelentő 1938-39-es év folyamán is igen alacsony, elmaradott életszínvonal jellemző a munkások helyzetére.

A munkáscsaládok jövedelmének legnagyobb részét az szűkös életfenntartás és a házbér kiadásai vitték el. Egyébre, kulturális kiadásokra, ruházkodásra vagy szebb és jobb lakásra, a választékosabb táplálkozásra a gyerekek taníttatására stb. már semmi, vagy szinte semmi sem jutott.

A gyár élére kinevezett katonai parancsnok a termelést gátló tényezők /szénhiány, nyersanyaghiány, munkaerőhiány, légiriadók,/ ellensúlyozása érdekében kiméletlen eszközökkel igyekezett fenntartani a korábbi évek termelési szintjét. A proletárok kizsákmányolásának fokozását a munkaidő növelését törvényes rendelkezések biztositották a tőkések számára. Még 1939-ben életbelépett az Iparügyi miniszternek egy rendelete, amely lehetőséget teremtett arra, hogy a munkaidőt fel lehet emelni, ha "... a hatósági megrendelésnek állami érdekből halaszthatatlan teljesítéséről" van szó. /1/

A katonai parancsnokok valóságos diktátorokká változtak: a legkisebb vétségért börtönnel, pofozkodással vagy azonnali elbocsájtással válaszolnak. 1944. július 21-én pl. 256 munkást bocsájtottak el.

Ugyanakkor a munkásokat gyakorlatilag az üzemhez kötötték, mert a gyárat nem volt szabad elhagyniok; más üzembe vagy más városba csak külön katonai engedéllyel - amit rendszerint nem adtak meg - távozhattak.

A tömeges munkáselbocsátás, valamint az inflációs jelenség elleni fellépést csírájában elfolytotta a hadi-üzemmé nyilvántartott gyár fasiszta vezetősége és katonai parancsnoksága. Terror intézkedéseiket is törvény biztosította. Ilyen volt az 1939. évi II. Tc. 204 §-a, mely a "honvédelem érdekét" veszélyeztető rongálás büntette, a munka folytonosságának megghiusítása, a katonai vezetővel szemben elkövetett engedetlenséget kötél általi halállal büntette. /2/

Az 1943-as évtől kezdődően a dolgozók ellátásnak viszonyai mindjobban rosszabodtak. Az élelmiszer és közszükségleti

1/ Ip. min. 45/1939. IPM. sz. rendelet

2/ SzÁL. Ujszegedi Kender iratai. "Hadiüzemi Kat. Parancsnokság 1939-42" c. dossié. 1941. IV. 16-1 Hirdetmény.

cikkek árának emelkedése mögött messze elmaradt a dolgozók keresetének növekedése.

A tömegek általános helyzetének romlásáról tanuskodnak azoknak a kérvényeknek a tömegei, amelyeket a fronton harcolók családtagjai vagy öreg, keresésképtelen emberek juttattak el a fősipáni hivatalhoz segélykérés címén.

A kérvényekből döbbenetes kép tárul elénk a nyomorgó, éhező, szinte ruhátlan emberek, gyerekek többesres tömegeinek helyzetéről. Ezek csekély jövedelmükből vagy a hadisegélyből képtelenek fedezni mindennapi szükségleteiket, ritkán jutnak élelemhez, tűzelőhöz, ruhához. /1/

Érthető, hogy a nyomasztó viszonyok között, az elsőtétített munkatermekben izzadva dolgozó, majd később a légó pincékben idegileg megviselt emberek türelmetlenül várják a szabadulást.

2./ VÁLTOZÁSOK A FELSZABADULÁSTÓL AZ ELLENFORRADALOMIG

TARTÓ IDŐSZAKBAN.

A felszabadulás, különösen pedig az államosítás után mélyreható forradalmi átalakulás ment végbe az országban. Kapitalista országból szocializmust építő, népi demokratikus országgá lettünk. Megvalósult a munkásság évtizedes szociál- politikai programjának legtöbb követelése: a 48 órás munkahét, a fizetett szabadság, a nők és fiatalok munkájának törvényes védelme, az egyenlő munkáért egyenlő bér elve stb.

Kezdetben a gépes munkahelyeken statisztikai normák voltak. Ez sok vitára adott okot, a megállapítási mód is sok helyen nehézségekbe ütközött. Később az ugynevezett szabatos normákat vezették be. Ez azonban nem volt elég ösztönző. A technikai, technológiai fejlődés következtében a vállalat átlagos teljesítményszázaléka nőtt, anélkül hogy a dolgozók nagyobb erőfeszítéseket tettek volna. A laza normából két baj következett. : 1. Bizonytalan alapot adott a tervezésre. 2. Nem ösztönzött a termelékenység növelésére. Sőt volt egy két olyan munkás is, aki visszatartotta a termelését, nehogy a túlságosan magas százalékkal feltűnjön, s a normát megvizsgálják. Ezenkívül a magas százalék megnyugtatta a dolgozókat, nem törik ujitáson, ésszerűsítésen a fejüket.

A bérezésnél főleg a mennyiségi termelést vették figyelembe, s ez nem egyszer a minőség rovására ment. Előfordult pl. az is, hogy egy-egy kiváló szakmunkás, aki a mennyiség mellett minőségileg is kifogástalan árut termelt, kevesebbet keresett, mint egy lelkiismeretlenebb betanított munkás. Ez természetesen elkedvetlenítette a munkásokat. Az alacsony kereset miatt a javító-műhelyből is több szakmunkás leszámolt, annál is inkább, mert egyik másik üzem magasabb fizetéssel csábította őket.

A Minisztertanács határozata alapján az alacsony fizetésű alkalmazottaknál 1953. nov. 1-től bérrendezést hajtottak végre. Komoly mértékben megjavult az éjjeli őrök, telepőrök, portások, takarítók, általában azoknak a munkásoknak a havi keresete, akik eddig a legalacsonyabban voltak bérezve.

1954. február 1.-től javult a többi dolgozó fizetése is: pl. a rakodó, hengerhordók nehézteti pótlékot kaptak.

Az MDP. 1955. márciusi határozata után vezették be az üzemben a műszaki normát, mely elősegítette a szocialista bérezés elvének megvalósulását, biztosította, hogy minden dolgozó tény-

legesen elvégzett munkájának mennyisége és minősége arányában kapja fizetését. A műszaki norma bevezetése megszüntette a normák gyakori változtatását, mivel gépi adottságokra épült fel és több év tapasztalatalapján állapították meg.

A műszaki norma bevezetésével egyidejűleg a minőségi bérezést is bevezették, amely lehetővé tette, hogy jó minőségű áruk gyártása esetén a dolgozó fizetése 25-30 %-al is emelkedjék.

Az új bérezést általában örömmel fogadták a dolgozók, csak azok háborodtak, akik eddig mennyiségileg többet, de minőségileg rosszabb árut termeltek. Az új bérezés azért is jelentős volt, mert az eddiginél jobban ösztönzött a szakképzettség megszerzésére, illetve emelésére.

1949-től a dolgozók havi átlagkeresete a következőképpen alakult:

1949	640.-Ft	-	100,0 %
1950	688.-"	-	106,5 %
1951	712.-"	-	110,2 %
1952	758.-"	-	117,3 %
1953	800.-"	-	123,8 %
1954	843.-"	-	130,5 %
1955	898.-"	-	139,0 %
1956	949.-"	-	146,9 %
1957	1104.-"	-	172,5 %
1958	1141.-"	-	178,3 %
1959	1196.-"	-	186,9 %
1960	1230.-"	-	192,2 %

/1/.

Érdemes ezeket a számokat összehasonlítani a munkások és alkalmazottak országos átlag fizetésével.

	1 keresőre jutó havi névleges átlagbér	Névleges bér indexe	Reálbér indexe
1949	606.-Ft	100,0	100,0
1950	649.-Ft	107,1	101,3
1951	694.-Ft	114,5	89,7
1952	893.-Ft	147,4	82,3
1953	940.-Ft	155,1	87,0
1954	1052.-Ft	173,6	102,0
1955	1080.-Ft	178,3	106,0
1956	1175.-Ft	193,9	116,5

/1/.

Az adatok mutatják, hogy a gyár dolgozóinak nominál bére is jóval az országos alatt maradt, pedig a nominál bér nem is mutatja a burkolt áremelés hatását, az egyes fogyasztási cikkek /főleg az olcsóbb cikkek / hiányát, a minőség romlását, amelyek pedig 1951-53 között gyakran előfordultak.

/A minőség romlás kétféle módon következett be: egy részt kevesebb és rosszabb minőségű lett a termékek előállítására fordított munka, másrészt emelkedett a silányabb minőségű anyagok felhasználása./

Ezek következtében a gyár dolgozóinak reálbére, s ezáltal életszínvonal, az első ötéves terben nem emelkedett arányosan a nominál bér emelkedésével, sőt még az országos átlagot sem érte el.

A munkakörülményekben bekövetkezett változásokat azonban senki nem tagadhatta. Különösen az idősebb munkások láthatták, hogy milyen óriási fejlődés tett meg az üzem pár év alatt. A felszabadulás előtt munkavédelemről, szociális gondoskodásról szó sem lehetett. A dolgozók állama viszont ezreket költ az

az üzemre, olyan berendezésekre, melyek a munkások balesetelhárítását, munkakörülményeik javítását szolgálják.

Az általuk választott munkavédelmi megbízott pedig mindig szigorúan ellenőrzi az előírások betartását.

A gyár munkásainak ujitásairól, melyet a munka megkönnyítését, a belesetek elhárítását szolgálják, már beszéltünk. A műszki osztály előre elkészített terv szerint számolta fel évről évre a még meglévő munkavédelmi hiányosságokat. Minden gépet pirosra festett védőberendezéssel láttak el, korszerűsítették a villanyvilágítást, s a régi gyenge fényt adó villanykörtek helyét, minden munkateremben neon világítást vezettek be.

Különösen sok gondot okozott és sajnos okoz ma is a szövő portalanítása. A port a borda által levert kenderszálak képezik. Ez az egészségre rendkívül ártalmas, mert lerakódik a légutakra, a tüdőre, ingerli a szem, orr, nyálkahártyáját. Ezenkívül tűzveszélyes, az áruk piszkolódnak tőle, s esztétikailag sem valami szép látvány.

Lekötésére több módszerrel próbálkoztak. A felvetőben nedvesítik a fonalat, az ajtók fölé vízszóró fejeket szereltek, hogy nedves levegő áramoljon a terembe. Ezt viszont csak nyáron alkalmazhatják, mivel télen az ajtó csukva van. A megoldás az lenne, ha már a fonodában lekütnék a szálakat, vegyszeres eljárásokkal. Ez sajnos ma még kísérleti stádiumban van.

A festőben gázfelszívó berendezést szereltek fel, az impregnáló gépeknél ventillátorokat, a rakodás megkönnyítése érdekében ládaemelő gépet szerkesztettek.

A dolgozóknak munkaruhát, védőöltözetet biztosít az üzem. A védőöltözet tisztításáról, javításáról, folyamatos pótlásáról az üzem gondoskodik. A dolgozóknak ezzel kapcsolatban csak az a feladatuk, hogy használják is ezeket, mert hihetetlen, de

így van, hogy sokszor erre is figyelmeztetni kellett egyes embereket. Pl. a festőben nem használták a fapapucsot, /meztláb pedig könnyen elcsuszta./ a szövönők fejkendők nélkül dolgoztak, a cepselőben nem használták a csévék leállításánál a védőbőr ujjakat, pedig a fonal így bevágta tenyerüket, ujjukat.

A munkások egészségének megóvása érdekében védőöteletet, védőitalokat biztosít az üzem / tej, tea, kekx, szódavíz / évi 44. 490.-Ft értékben. /1/.

Az egészségre ártalmas munkahelyeken 10 % veszélyességi pótlékot és pótszabadságot kapnak a dolgozók.

A balesetek megelőzése céljából a munkavédelmi felelős ellenőrzi, hogy a dolgozók használják-e a védőöltözékeket, betartják-e a balesetvédelmi óvórendszabályokat. Havonta az igazgató vagy főmérnök, az üzemorvos és üzemrész vezetők biztonsági szemlét tartanak, ahol jegyzőkönyvet vesznek fel a hiányosságokról, és pótlásukról a legrövidebb időn belül gondoskodnak. Az újonnan munkábalépőt vagy áthelyezett dolgozót elméleti és gyakorlati balesetelhárítási oktatásban részesítik. Évenként egyszer pedig minden dolgozó köteles részt venni munkavédelmi oktatáson. A műhelyekben, munkatermekben mentődobozokat helyeztek el, gyakran szerveztek munkavédelmi hetet, ankétot, balesetelhárítási kiállítást.

E megelőző intézkedések ellenére is elég sok baleset történt az üzemből. Ilyenkor mindig megvizsgálják, hogy kit terhel a felelősség a történetekért. Mulasztás esetén a Fegyelmi Bizottság büntetést szab ki a felelőtlen munkásra vagy vezetőre. Legtöbbször azonban a dolgozó figyelmetlenségéből, a rendszabályok be nem tartásából adódott a baleset.

A legtöbb baleset 1952-ben volt azután egyre csökkent.

1952	176 baleset.	1782 munkanap kiesés
1953	151 "	1215 "
1954	157 "	1616 %
1955	107 "	11149 "
1956	75 "	855 "

/1/.

A múltban egy munkás megbetegedése valósággal csapást jelentett a családra. Az orvos, a patika, a kórház olyan sokba került, hogy sokan, ha bírták inkább betegen dolgoztak mintsem orvosi kezelést vettek volna igénybe. Azért is megtették ezt, mert féltek, hogy betegségük miatt elküldik őket agyárból. Ma az üzem dolgozóit ingyen vizsgálják és gyógykezelik az orvosok. A gyógyszerek és gyógyászati segédeszközök árának általában csak 15 %-át kell megfizetni, egyes életmentő gyógyszerekért pedig semmit sem kell fizetni. Ingyenes a kórházi, szanatóriumi ápolás is. Az üzem dolgozói évente tüdő-, rák, vér szemészeti szűrővizsgálatokon vesznek részt. A korszerű jól felszerelt üzemi orvosi rendelő is áll a dolgozók rendelkezésére, ahol a belgyógyászati szakrendelés napi négy óra, a fogorvosi rendelés napi három óra, a nőgyógyászatot hetenként háromszor két óra, bőrgyógyászatot heti két órán át vehetik igénybe a gyár dolgozói.

1950-57-ig 66.750 -en keresték fel az üzem orvosi rendelőt.

Az üzemorvos ezekben az években dr. Szücs László volt, aki sokat tett a betegségek, balesetek megelőzése érdekében. Kutatta a betegségek okait, nyilvántartotta azokat a dolgozókat, akik többször megbetegedtek, s ezek egészségi állapotát figyelemmel kísérte. Különös gondot fordított a fiatalok és terhes nők egészségére.

1./ Selypes Gábor munkavédelmi felelős tájékoztatása.

A Társadalombiztosítási Tanács /TT/ egészségügyi albizottságával együttműködve megállapította az üzemben levő könnyebb munkahelyeket, ahova azokat a dolgozókat helyezték el, akik betegségük miatt, felgyógyulásuk érdekében könnyebb munkát igényeltek, valamint a terhes nőket a negyedik hónap eltelte után. Minden terhes nőt a hatodik hónapban kézzel végzendő munkára helyezték el, de fizetésüket a gépen végzett átlag szerint kapták. Minden új munkavállalót először megvizsgált az üzemorvos és megállapította, hogy egészségi állapota megengedi-e a kijelölt munkakör betöltését. A fiatalokorukt egészségre ártalmas munkahelyen nem foglalkoztatták, a gépek önálló kezelését nem bízták rájuk. Szükség esetén az üzemorvos felkeresi a beteg dolgozókat otthonukban és segítséget nyújt nekik.

A TT. beteglátogatói 24, de legkésőbb 48 óra alatt meglátogatták a megbetegedett munkásokat, ezzel elejét vették a szimulálásnak, s egyben azt is megmutatták, hogy figyelemmel kísérik a dolgozók életét, betegségben sem hagyják magukra őket.

A betegség ideje alatt a dolgozó fizetésének 65-75 %-át kapta meg táppénzben. Kórházi ápolás esetén ez összeg felét, a családfenntartó 80 %-át. A dolgozó nő abban az esetben is megkapta a táppénzt, ha egy éven aluli beteg gyermeküket ápolták. A táppénzt a dolgozók a gyárban kapták meg. AzSszTK. kifizető csoport munkáját az Üzemi Bizottság havonata ellenőrizte, hogy a dolgozók gyorsan és pontosan megkapják járandóságukat. Ha a beteglátogatók többször nem találták otthon a beteget, s kiderült róla, hogy szimulál, a táppénzt megvonták tőle, s megszégyenítették a közösség előtt.

A hosszabb betegségből felgyógyuló munkást viszont szociális segélyben részesítik. A T.T. segélyszési albizottsága minden egyes segélykérelmet szigorúan megtárgyal, és ha az a dolgozó valóban rászorul, megérdemli, akkor javasolja a segély megadását. Szociális, házassági, szülési, és temetkezési segély címen 1948 - 1956-ig 750. 000- Ft-ot folyósítottak.

Messzemenően gondoskodnak az üzemben a dolgozó nők védelméről, elsősorban a terhes nők és kisgyermekes anyák életének megkönnyítéséről. A szülés előtt és után 12 hét fizetett szülési szabadság és hat hónapig szoptatási idő jár. Kórházi ápolás esetén fizetésüknek 80 %-át kapják. Anyasági segélyként 600-700-Ft-ot kapnak, sok gyermekes anyák külön pénzjutalomban is részesülnek. Ezenkívül minden szülő nő 400.-Ft értékű csecsemő kelengyére szóló vásárlási utalványt is kap. Minden kettőnél több gyermekes családfenntartó családpótlékban részesül.

Erkölcseileg is anyagilag is megbecsülik a gyár idős munkásait. A férfiak 60, a nők 55 éves korukban mennek nyugdíjba. Fizetésük, illetve nyugdíjuk 600-900.-Ft, ezenkívül évente egyszer megajándékozzák őket 3-400.-Ft értékben.

Még egy fontos feladat hárul a Társadalombiztosítási Tanácsra, az üdültetés megszervezése. 1950-ig a gyár Balatonszárszon bérelt üdülőt, s évente 150-200 dolgozó tölthette itt, csekély összegért vagy jutalom esetén ingyen szabadságát.

1950 után kezdődött a SZOT üdültetés. Az üzem beutaló jegyeket kapott az ország legszebb helyein levő üdülőkbe, s ezeket kellett igazságosan elosztani. A kiválasztásnál figyelembe vették a dolgozók termelésben elért eredményét, magatartását, s ez biztosította, hogy a beutalás a jó munka jutalma legyen. A legkiválóbb dolgozók, sztahanovisták közül évenként 10 ingyenes jutalom üdülésben részesítettek.

A gyógy-üdülőbe és üdülőszanatóriumba az orvos javaslata alapján küldték el a rászorultakat. Rendszeresítették a gyermeknyaraltatási akciót is. Évente 60 gyermeket vittek el, többnyire a gyenge fizikumú, vagy az iskolai nyaraltatásból kimaradt gyermekeket. A dolgozók általában elégedetten, nyugodtan, kipihenten tértek vissza az üdülésből, a maguk életén keresztül tapasztalhatták, hogy a szocialista társadalomban valóban legfőbb érték az ember. Ezt a meggyőződésüket támasztotta alá az üzemben létesített sok szociális beruházás is, mely szintén az ő élet- és munkakörülményüket javították.

Az elő öt éves terv folyamán minden üzemszék korszerű, jól felszerelt mosdó, hideg - meleg vizes zuhanyozót, öltöző szekrényeket kapott. A második öt éves terv során ezeket bővíteni akarták, mert egyes üzemszékeknél kevés volt az öltözőszekrény, kicsi volt a helyiség. Erre a zomban csak az ellenforradalom után került sor. /1959-ben egy modócsapra 19, egy zuhanyrózásra 24, egy öltözőszekrényre 2 dolgozó jutott./1. / /

Üzemegészségügyi létesítményekre kb. 1 millió forintot használtak fel. A dolgozó megbecsülték ezeket, vigyáztak tisztaságukra.

A "Tegyük széppé, otthonossá üzemünket" mozgalom keretében többször szerveztek tisztasági versenyt az üzemszék között, rendet tartottak a műhelyekben, fürdőkben, öltözőkben, az udvaron.

1953. ban megalakult a Munkásellátási Bizottság, mely igen sokat tett azért, hogy a dolgozók minél kulturáltabb körülmények között dolgozzanak, irányította és ellenőrizte az üzemi szociális intézmények munkáját, segített a dolgozóknak egyéni problémáik elitézésében. Nem kis érdeme van abban, hogy 1955 április 4.-én megnyílt az üzemi étkezdé és konyha. Eddig ugyanis a Délmagyarországi Üzemélelmezési Vállalat szállította az ebédet,

ami sem minőségileg, sem mennyiségileg nem volt kielégítő. A délelőtti szakmányaiban dolgozók sokszor panaszkodtak, hogy 2 óra után hidegen kapják meg az ebédet.

Az új 500 személyes étkezdét világos, egészséges helyen állították fel, ahol a dolgozók véleménye szerint, mindig rend, tisztaság uralkodik. A konyhát új, modern felszereléssel látták el. Konyhai beosztásra orvosi igazolás alapján csak egészséges dolgozókat vettek fel, akik azután negyedévenként kötelező tüdő, vér, szemvizsgálaton vettek részt. A Munkáseztési Bizottság időnként ellenőrizte az ételek főzéséhez szükséges nyersanyagok minőségét és raktározását, a nyersanyagok felhasználását, a készételek mennyiségét és minőségét, a konyha egész gazdasági tevékenységét. A dolgozók elégedettek az ellátással, felszolgálással, különösen pedig Sallai Imre elvtársnak, a konyha vezetőjének becsületes, áldozatkész munkájával. Ezt bizonyítja az is, hogy ma már 900 személyre főznek naponta. Érdemes talán még megemlíteni, hogy a dolgozók 4.-Ft-ért kapják az ebédet, az üzem 3,14 Ft-al járul hozzá személyenként.

A kisgyermekes dolgozó anyák érdekét szolgálja a három műszakos 70 személyes bölcsőde és óvoda, melyet a vállalat munkáslakótelepén egy kiürített emeletes házban helyeztek el. A bölcsődét az emeleten, az óvodát a földszinten rendezték be. Az épület átalakítására berendezésének modernizálására kb. 200. 000.-Ft-ot használtak fel. 1953-ban üvegezett teraszt építettek a kicsik számára, minden helyiséget parkettáztak, cserépkályhákat raktak be, háztartási gépeket vásároltak, a fürdőszobákban villany-vizmelegítőket szereltek fel, az udvaron homokozót, kis medencét, játszótérrel építettek, nagyon sok játékot és ruhát vásároltak.

A csecsemők ruháját naponta az óvodásokét három naponként /szükség esetén hamarabb váltják. A gyerekek naponta ötször étkeznek.

Az orvos hetenként kétszer tart ellenőrzést, megbetegedés esetén azonnal meggy segítséget nyújtani. A dolgozók havonta kötelező orvosi vizsgálaton vesznek részt.

A szülői hozzájárulás egy gyerek után a havi kereset 10 % -a, két vagy több gyerek után 15 %-a.

A szakképzett gondozó nők türelemmel és szeretettel foglalkoznak a rájuk bízott gyerekekkel. A szülők elégedettek a gyerekek elhelyezésével, tisztaságával, ellátásával, nyugodtan dolgoznak, mert tudják, hogy gyermekük biztonságban van.

A munkásellátási Bizottság más területken is igyekezett a dolgozók segítettére lenni. A gyári munkástelepen a szükséges karbantartási munkákat elvégeztette. Javaslatot tett az Üzemi Bizottságnak a lakások elosztására, ügyelt arra, hogy a lakásokat olyan dolgozók kapják, akik a termelésben elért eredményük és szociális helyzetük folytán erre leginkább érdemesek. A családi házat építő dolgozóknak segítséget adott az anyagok beszerzésénél és szállításánál. A külvárosban lakó több gyermekes családoknak javasolta a gázpalack megadását, a tüzelőutalványok elosztásánál előnyben részesítette a szociális szempontból rászorult dolgozókat. A dolgozó nők otthoni munkájának megkönnyítésére mosó-, varró-, porszívó gépeket vett, és kölcsönözte a gyár munkásainak. 1951-ig minden évbenvolt kedvezményes vásárlás. A gyár termékeiből 200.-Ft értékig önköltségi áron vásárolhattak a dolgozók. Számptalan intézkedést sorolhatnánk még el, kezdve a kedvezményes utazástól a tiszaparti jól felszerelt strand-épület díjtalan használatától, a KST. előnyéig, a kedvezményes sertiésvásárlásig, melyek mind azt a célt szolgálták, hogy a dolgozók életét könnyébbé, vidámabbá tegyék.

Az emberek megbecsülését mutatja az is, hogy a szocialista munkaversenyben élenjáró dolgozókat, többszörös ujitókat, erköl -

csi és anyagi elismerésben részesítették.

A kiváló dolgozó oklevelet elnyerő dolgozó 1 heti, a jelvényt megszerző dolgozó 2 heti keresetnek megfelelő pénzjutalmat kapott. Aki több éven keresztül kiváló dolgozó volt, azt kormánykitüntetésre javasolták, ami szintén pénzjutalommal járt együtt. /A "Kiváló Dolgozó" oklevelet ill. jelvényt 1960-ig 230 dolgozó kapta meg. A kitüntetést és jutalmazás alapjául nemcsak a kiváló eredmény szolgál, hanem a minőségi munka, az üzem előtt álló egy-egy fontos probléma megoldását biztosító javaslat, újítás sikeres elvégzése is. Kormánykitüntetést, 17, a "Könnnyüipar Kiváló Dolgozója" címet 67 dolgozó érte el 1960-ra. /

Április 4-én, aug. 20-án, nov. 7.-én általában mindig megjutalmazták a munkában élenjárókat. A pénzjutalmakon, ingyenes üdülésen kívül tárgyjutalmakat is osztottak: pl. hat személyes étkészletet, edénysorozatot, paplant, aktatáskát, ruhaanyagot, stb.

Az életkörülmények megváltozása magával hozta a dolgozók kulturális érdeklődésének és kulturális igényének a megnövekedését. Még 1946-ban megalakult a szinjátászó csoport: alapító tagjai: Faragó László, Pablovich László, Csókási Mihály, Berna Istvánné, Ádok Margit voltak.

Kezdetben elég sok nehézséggel kellett megküzdeniük. 1947-ig nem volt kultúrterem, nyáron az udvaron felállított színpadon, télen a Tóth vendéglőben szerepeltek. A szükséges díszleteket, ruhákat, maguk készítették. Örültek, ha vidám perceket szerezhettek munkatársaiknak. A régi jóhírű munkásdalárda tagjaiból megalakult énekkarral, együtt vettek részt a falujáró mozgalomban, s szórakoztatták az ottani közönséget. Szereplésükről mindenütt elismeréssel nyilatkoztak. 1953-ban a szinjátászó csoport 34, az énekkar 64 taggal rendelkezett. Ez azonban csak számszerű fejlődés volt. Elmúlt az a lelkesedés, mely régebben a kultúrcsoport hajtóereje

volt : nem vállalták a szerepeket, nem jártak a próbákra stb. 1955 elején új kulturfelelőst választottak, a szakszervezet is nagyobb gondot fordított a kulturmunka megszervezésére. Az eredmény hamarosan mutatkozott. Az énekkar létszáma 90 főre emelkedett, háromszor szerepeltek rádióban, a megyei találkozókön többször érték el első helyezést, részt vettek az Országos Dalos találkozón is. 1955-ben a Megyei Ifjúsági Kulturális Seregszemlén az üzem tánc-csoportja és szalonzenekara oklevélven és tárgyjutalomban részesült. Az elért sikerekhez az is hozzájárult, hogy a gyár és a Szegedi Nemzeti Színház szocialista együttműködési szerződést kötött. A színészek felléptek az üzemi műsorokban, tanították a tánc-csoportot, színjátszó kör tagjait, műszakilag is támogatták a kultúr-csoportot. A dolgozók pedig egyre sűrűbben jártak színházba, s nem csak az operettket nézték meg, hanem szívesen hallgatták az operákat, hangversenyeket is. Kb. három-négy százan váltottak színház-bérletet. Rohamosan nőtt a mozilágogaók száma is: 600- 800 db jegyet adtak el havonta, az üzemből, s ezenkívül sokan mentek egyé-nileg is moziba.

Az üzemből gyakran tartottak ismeretterjesztő, egészségvédelmi, szakmai előadásokat, kirándulásokat szerveztek, melyeken a dolgozók elég nagy számmal vettek részt. Különösen a Fotó-kör tagjai szervezték lelkesen a kirándulásokat. Akinek nem volt saját fényképezőgépe, kapott a vállalattól, s a jól felszerelt laboratórium-ban kidolgozhatta felvételeit. Kiállításokon több képpel sikeresen szerepeltek.

1948-ban alakult meg az üzemi könyvtár, 1953-ban pedig a műszaki könyvtár. Az előbbinek ma kb. 5.400 kötet könyve van, a beiratkozott olvasók száma kb. 600. Többször rendeztek irodal-mi ankétot, író - olvasó találkozót, könyvkiállítást. Különösen sokan olvassák Mikszáth, Móricz, Móra, Jókai, Gárdonyi, és az új

magyar írók műveit. Külföldi írók közül Tolsztoj, Solohov, Gorkij, Zola, Stendhal a legnépszerűbbek.

A műszaki könyvtárban 1200 kötet van, 21 folyóirat jár rendszeresen /ebből 4 külföldi/. Az olvasók nagyobb részt inkább a folyóiratok érdeklődnek, mert az ott közölt cikkek többnyire mai problémákat vetnek fel, ez pedig közel áll hozzájuk. Az olvasók száma itt 90 fő. Ebből 80 % műszaki dolgozó, 17 % fizikai munkás, 3 % adminisztrátor. A műszaki dolgozók elhatározták, hogy megpróbálják jobban bevonni a fizikai dolgozókat is a könyvtár használásába. E célból a külföldi lapokból lefordított cikkeket, esetleg más érdekes olvasmányok tartalmát, kivonatát, faliújságon, egy-egy előadáson vagy az üzemi újságban közlik, s így próbálják felhívni a dolgozók figyelmét.

Kulturális célokra 1948-tól 1957-ig közel 1 millió forintot fordítottak.

A sport területén is szép eredményeket értek el, ez alatt az idő alatt. A sportpályát újjáépítették, bővítették. Új szakosztályokat is alapítottak, melyek elősegítették a női dolgozók bevonását a sport életbe. Így működött a futball, teke, röplabda, asztali tenisz, atlétikai szakosztály.

Az évenként megrendezett MHK. majd később az un. üzemi kis "olimpiákon" 400-500 dolgozót is megmozgattak. A legeredményesebben a futball szakosztály működött, amely megyei ill. városi vonatkozásban jó helyet foglalt el.

Sportfelszerelésekre kb. 900.000 forintot költöttek.

Eddig röviden áttekintettük, hogy milyen változások következtek be a dolgozók szociális és kulturális viszonyaiban,

munkakörülményeiben az államosítástól az ellenforradalomig. Nem vitás, hogy általában javult a dolgozók ellátása, emelkedett az életszínvonala. Az is igaz, hogy ez a fejlődés nem volt egyenletes. Az ötéves terv első éveiben átmenetileg csökkent az életszínvonal, ami gazdaság-politikában elkövetett hibák és az 1952-es évi igen rossz termés fokozott. Rövid időre szükségessé vált a jegyrendszer bevezetése, emelkedett a közszükségleti cikkek ára. Ez természetesen elégedetlenséget váltott ki a dolgozók körében.

A párt és a kormány lépéseket tett a hibák kiküszöbölésére. Az MDP. 1953 júniusi határozata előírta, hogy a lakosság, elsősorban a munkásosztály életszínvonalának emelése érdekében javítani kell a közszolgáltatásokat, az üzemi étkeztetés minőségét, fokozni kell a lakásépítést, bővíteni az áruellátást, növelni a választékot.stb.

Ennek érdekében a kormány két ízben hajtott végre árleszállítást, kevesebb összegben bocsájtotta ki a békekölcsönt. Az eredmények továbbfejlesztését azonban részben a baloldaliak visszahúzó tevékenysége, főleg pedig a jobboldali opportunisták aknamunkája gátolta. A Központi Vezetőség 1955 márciusi határozata után a kormány ismét árleszállítást végzett, emelte a legalacsonyabb bérkategóriákban dolgozók bérét.

A munkások reálbére fokozatosan emelkedett, s ez a különböző szociális juttatásokkal együtt olyan életszínvonalat és létbiztonságot teremtett, amely a Horthy -rendszerben elképzelhetetlen lett volna.

3. A DOLGOZÓK ÉLETSZINVONALÁNAK EMELKEDÉSE

AZ ELLENFORRADALOM UTÁN.

Ismeretesek azok a sokrétű intézkedések, amelyekkel a Forradalmi Munkás Paraszt Kormány 1956 után - jóvá téve a régi vezetés súlyos mulasztásait - ugrásszerűen megjavította a dolgozók életkörülményeit. 1957-ben a munkabérek 8-15 %-os általános emelésén kívül a gyermektelenségi adó eltörlése, az államkölcson kibocsátás megszüntetése is növelte a dolgozók jövedelmét.

1957-től a gyár dolgozói évenként 1000 forintos textilutalványt kaptak 250 Ft. ellenében.

Ugyancsak 1957-ben vezették be a nyereségrészesedés rendszerét, amely mint kollektív ösztönzési forma, kiegészítette a fizetést. 1958-ban 18 napi, 1959-ben 12 napi keresetnek megfelelő nyereségrészesedést osztottak az üzemben. A gazdaságos termelés, az anyagtakarékosság, a munkafegyelem betartása, a társadalmi tulajdon fokozott védelme tehát nemcsak társadalmi, hanem ugyanakkor egyéni érdeké is vált.

Az Üzemi Tanács összeállította a nyereségrészesedési szabályzatot, s ezt mindenkihez eljuttatta. Nem kaphat nyereségrészesedést az, akit fegyelmi határozat alapján elbocsájtottak az üzemből. Egy napi igazolatlan hiányzás esetén 10 %-os, két napi hiányzás esetén 35 %-os, írásbeli megrovás esetén szintén 35 %-os nyereség elvonás a büntetés.

10 évi szolgálat után viszont 10 %-os nyereségrészesedési többlet illeti a dolgozókat. Ezzel a törzsgárda kialakítását, ill. megtartását kívánták elősegíteni.

A műszaki dolgozókat ezeken kívül a tervek teljesítése, a termelés gazdaságosságának fokozása terén elért eredményeikért prémiumban részesítik.

A dolgozók szociális helyzetének további javítását eredményezte az is, hogy országosan felemelték a három és ennél több gyermekes dolgozók családi pótlékát. A háromgyerekes családok a korábbi 180 Ft helyett havi 360 Ft.-ot, a négy gyermekesek 260 Ft. helyett 480 Ft.-ot kapnak. Az egyedülálló nők egy gyermek után 30 Ft. helyett 90 Ft. jár, két gyermek után pedig 75 Ft. helyett 240 Ft. Növelték a nyugdíjakat, a hűségjutalmakat is.

Ezek a bérrendelkezések nemcsak megszüntették azt az elmaradást, amit az 1953 előtti hibák előidézték, hanem jelentősen hozzájárultak az életszínvonal emelkedéséhez.

1957 után a munkások reáljövedelme országos viszonylatban 14-16 %-kal növekedett.

1961. december 31-én a gyárban a szakmunkásoknak 1555 Ft., a betanított munkásoknak 1167,-Ft.-ot, a segédmunkásoknak 1237,-Ft., a műszakiaknak 2065,-Ft volt a hvi átlagos keresetük.

Ez a fizetés az országos átlagtól elmarad, ugyanis a Stat. Hivatal kimutatása szerint az ország szakmunkásai átlagosan havi 1862.-Ft -ot, a betanított munkások 1454,-Ft.-ot, a segédmunkások 1313,-Ft.-ot, a műszakiak 2463,-Ft.-ot kerestek. /1/

Mivel az ujszegedi gyár könnyűipari üzem, ez az elmaradás érthető is.

A munkásnőknek a termelésben megnövekedett szerepe, valamint az egyenlő munkáért, egyenlő bért elvének megvalósítása következtében a nők átlagkeresete a férfiakéhoz viszonyítva ma kedvezőbb, mint a felszabadulás előtt. Amíg jelenleg is fennálló különbség fő oka az, hogy a nők kisebb számmal dolgoznak nagy erőfeszítést igénylő, veszélyesebb, de magasabban díjazott munkakörökben.

A nők keresete természetesen így is jelentős mértékben hozzájárul a család jövedelmének növeléséhez, s így az életszínvonal emeléséhez. A nők túlnyomó többsége azért vállal munkát, mert így nyílik lehetőség arra, hogy a család számára ne csak egyszerűen a megélhetést biztosítsa, hanem olyan magasabb életszínvonalat, ami - mint általános társadalmi igény - egyre szélesebb rétegek számára válik " létminimummá."

De emellett, nemcsak anyagi előnyök miatt vállalnak a nők kereső foglalkozást, hanem mert életszemléletük is megváltozott, vagy változóban van, és már nem elégíti ki őket csupán a háztartás ellátása. A munkába járás révén szélesedik látókörük, érdeklődési körük, bizonyos mértékig átalakul egész szemléletük, s egy idő után már nem is szívesen cserélnék fel a kereső foglalkozást a házimunkával.

Az életszínvonal egyik fontos része az élelmezés.

1955 és 1959 között az egy főre jutó havi átlagos kiadás élelmiszerből a következőképpen alakult:

1955	-	284, 81 Ft.
1956	-	297, 42 "
1957	-	317, 77 "
1958	-	338, 86 "
1959	-	351, 79 "

1959-ben tehát az emberek 23 %-kal többet költöttek élelmiszerre, mint 1955-ben. / 1./

Az élelmezési kiadások emelkedésével egyidejűleg a táplálkozás elsősorban minőségi szempontból javult, ami abban jelentkezik, hogy az olcsóbb, kevésbé értékes élelmiszerekből -mint pl. a kenyérből, lisztből, burgonyából - a fogyasztás csökkent, az értékesebb, fehérjéket, vitaminokat tartalmazó élelmiszerek fogyasztása viszont jelentősen nőtt.

Az 1 főre jutó évi fogyasztás:

	1955-ben	1959-ben
Kenyér kg	113 - 100	97 - 85
Péksütemény kg	3 - 100	9 - 300
Liszt "	37 - 100	31 - 83
Burgonya "	83 - 100	62 - 74
Gyümölcs "	41 - 100	52 - 127
Hús "	20 - 100	29 - 145
Hentesáru "	5 - 100	8 - 160
Tej lt.	79 - 100	88 - 111
Tojás db	109 - 100	155 - 142

/1/

Ha ehhez még azt is hozzászámítjuk, hogy az ugynevezett háztartásokon kívüli /üzemi étkezdei, vendéglői, ovódai stb/ étkezésekre fordított kiadások a vizsgált időszakban több mint másfélszeresére emelkedtek, akkor a javulás még nagyobb mértékű /a fenti adatok ugyanis a háztartásokon kívül fogyasztott mennyiségeket nem foglalják magukban. /

A ruházkodás színvonalának igen jelentős javulását jelzi, hogy míg 1955-ben egy-egy fő átlagosan 1070.-Ft-ot fordított ruházkodásra, addig 1959-ben ez az összeg 1670-Ft-ra emelkedett /2/, miközben a ruházati cikkek ára lényegesen nem változott, a cikkek minősége viszont sok tekintetben javult, és a választék is bővült. A textiliparban ekkor kezdték a szintetikus szállal erősített, nemes kikészítésű szövetek nagyüzemi gyártását, a műbőr kabátok, éltartó - nadrágok, korszerű eljárással készített nylon férfiingek forgalomba hozatalát. A ruházati cikkek minőségének javulását jelzi az is, hogy az emberek egyre inkább készruhát vásárolnak. A jelenlegi ruházkodási színvonalat általában kielégítőnek lehet tekinteni, különösen a fiatalabb korosztályokba tartozók ruházkodása kedvező.

1./ Népszabadság 1960. aug. 20. 9. old.

2./ Stat. Időszaki Közl. Háztartás stat. 1959. 24-25. old.

1959-ben egy 15-30 éves férfi ruházatköltsége átlagosan 2000.-Ft-ot, egy-egy 15-30 éves nő ruházatköltsége ennél is többet két és fél ezer forintot költött. /1/

A legutóbbi 1960-as népszámlálás adatai a lakáskérdés kedvezőbb alakulását is bizonyítják.

1949 és 1960 között 14%-kal nőtt a háztulajdonosok száma, ugyancsak 14 %-kal emelkedett a fővárosi lakással rendelkezők táborára. /2/.

A fürdőszobás lakások 1949-es 10 %-os részaránya 16 %-ra nőtt, a vízvezetékkel ellátott lakások száma 17 %-ról 24 %-ra emelkedett, villanyvilágítással ellátott lakások részaránya 46 %-ról 74 %-ra nőtt.

Csekkenként a lakások összfeltsége, 1949-ben átlagosan 2,72 , 1960-ban 2,41 személy jutott egy lakószobára. /3/.

Az országos helyzet változásáról átérve a megyei viszonyokra, érdemes lesz előbb egy pillanatra felidőzni a múltat. A megyei munkánszövetség 1945 előtt csupán tünegylakásokban, bérházakban, nyomortelepeken élt. A Cserepesor, a Somogyi-telép, a Csillag-tér a legszegényebb emberek, proletárok, naposzmások, inasgárások lakónegyede volt.

A város 1937-ben összehívatta a lakhatatlan, nedves, a egyéb szempontból kifogásolt lakóházak jegyzékét. A kimutatás szerint ekkor mintegy 1500 nyomor lakás volt, a elhatározták, hogy ezekből a lakásokból a lakókat fokozatosan kitelepítik. /4/

Két év múlva új felülvizsgálat történt. Ekkor megállapították:

-
- 1./ Népszámlálás 1960. aug. 20.
 - 2./ 1960. évi Népszámlálás. Lakásadatok I. 17. old.
 - 3./ " " " " 11,15. old.
 - 4./ Délmagyarország 1939. július 16.

".... a multkori nyilvántartásban szerepelt nyomorlakások legnagyobb részét ismét elfoglalták azok a szerencsétlenek, többnyire nagycsaládos emberek, akik a lakbért nem képesek megfizetni. " Ezekben a nedves, homályos, egészségtelen lakásokban 5-7 ember zsúfolódott egy szobába, sőt több olyan lakás is volt, amelyben 12 , 15 személy lakott. /1/.

Az Országos Statisztikai Hivatal által 1941-ben végzett felmérés eredménye szerint Szegeden a lakósság 30 %-ának olyan lakása volt, ahol ötven vagy ennél többen laktak egy szobában. Ez pedig megközelítően 41.000 főt jelentett. /2/

Természetes, hogy ilyen zsúfolt, egészségtelen viszonyok között magas volt a tuberkolótikus, tífuszos stb. betegek száma, nagy volt a csecsemőhalandóság.

És milyen körülmények között élnek napjainkban az Újszegedi Kendergyár munkásai?

Egy 1962-ben végzett reprezentatív felmérés adatai alapján az Újszegedi gyár munkásainak 24 %-a háztulajdonos, 42 %-a főbérlet, 26 %-a családtag, 8 %-a albérlet.

A háztulajdonosok	35 %-a	1 szobás lakásban lakik
	60 %-a	2 " " "
	5 %-a	3 " " "

Egy szobára 2-3 fő jut.

A főbérlet	60 %-a	1 szobás lakásban lakik
	40 %-a	2-3 " " "

Egy szobára 2-4 fő jut.

-
- 1./ SZÁL. Szegedi Főispáni iratok 1942. 1069/1942. és Délmagyarország 1963. április 3.
 - 2./ Délmagyarország 1941. október 12. 4. old.

Lakbérre a havi fizetés :

1-	1,5 %-át	fizeti a főbérletk	30 %-a
2 -	%-át	" "	24 %-a
2,5-	%-át	" "	18 %-a
3 -	%-át	" "	18 %-a
3,5-4	%-át	" "	10 %-a

A fűtés, világítási költségek is csak a jövedelmeknek 4,5 %-át tették ki.

Jellemző, hogy 1956 óta az üzem dolgozói közül 120-an építettek családi házat, 26-an vásároltak szövetkezeti lakást, s ezek már mind két vagy több szobás lakások.

Érdekességként említhető meg, hogy a háztulajdonosok 22 %-a szakmunkás, 48 %-a betanított munkás, 7 %-a segédmunkás, 23 %-a műszaki és adminisztratív dolgozó.

Az ellenőrzéskorradalom után tett bérintézkedések, különböző juttatások, árleszállítások, OTP hitelakciók nagymértékben hozzájárultak a berendezések, lakásfelszerelések, tartós fogyasztási cikkek nagyobb arányú vásárlásához. Jellemző erre, hogy egy-egy háztartás az ilyen jellegű szükségletekre 1955-ben átlagosan mindössze 1100.-Ft-ot, 1959-ben pedig ennek csaknem háromszorosát, 3000.-Ft-ot fordított.

1959-ben a háztartások háromszor akkora összeget fordítottak bútortvásárlásra, mint 1955-ben, és amennyiben az igényeket a kereskedelem teljes mértékben kitudta volna elégíteni, akkor a vásárlás még ennél jobban is emelkedett volna. /1/

A gyárban végrehajtott felmérésnek arra a kérdésére, hogy milyen

tartós fogyasztási cikketket vásárolt 1956 előtt, a következő válaszok érkeztek: hálószobabutor , konyhabutor , rádió, kerékpár, motorkerékpár.

Az 1956 után vásárolt cikkek sorában első helyen szerepel a kombinált szobabutor, televízió, magnetofon , lemezjátszó.

A szakmunkások 21 %-a /kb. 24 fő/ rendelkezik TV-vel.

A betanított m. 17 %-a /kb. 133 fő/ " "

A segédmunkások 7 %-a /kb. 16 fő/ " "

A műszakiak, adm. 23 %-a /kb. 41 fő/ " "

Tehát a gyárban minden hetedik ember otthonában van már televízió, ami nagyban hozzájárul az általános műveltség terjedéséhez.

A háztartási gépek közül a mosógép és a porszívó a legelterjedtebb , de sok helyen van már centrifuga, villanytűzhely, hűtőszekrény is. Az üzemben kb. 700 embernek van kerékpárja, 120-nak motorkerékpárja, és 16-nak autója. A jövőben sokan akarnak venni új butort, televíziót, háztartási gépeket és autót.

A külföldre utazók száma is évről - évre nő.

	Szakm.	Betanított	Segéd	Műsz. adm.
nem volt külföldön	72 %-a	89 %-a	94 %-a	68 %-a
egyszer volt "	17 %-a	8 %-a	6 %-a	22 %-a
kétszer volt "	11 %-a	3 %-a	-	10 %-a

/189 fő az említett felmérés alapján. /

Ezek a külföldi üdülések, tanulmányutak azért is jelentősek, mert így a különböző országok fiataljai, dolgozói közelebbről megismerik egymás munkáját, kicserélik tapasztalataikat és e kapcsolatok révén is erősödik a proletár internacionalizmus.

SZOT üdülésben évenként 100-120 dolgozó részesül. A gyár munkásai megkedvelték az üdülőket s évenként sokkal több jelentkező van üdülésre, mint ahány beutalót kap az üzem. Az említett felmérés alapján a gyár dolgozói közül SZOT üdülésben részesült:

	Szakm.	Betan.	Segéd.	Műsz. adm.
nem volt üdülőben	63 %-a	64 %-a	75 %-a	38 %-a
egyszer volt "	15 %-a	16 %-a	19 %-a	22 %-a
kétszer volt "	5 %-a	6 %-a	6 %-a	12 %-a
háromszor " "	6 %-a	6 %-a	-	11 %-a
négyszer " "	6 %-a	4 %-a	-	10 %-a
öt stb. " "	5 %-a	4 %-a	-	7 %-a

Az üdülés nem csak létszámban fejlődött, hanem általános színvonalban is. Javult az üdülőtelepek kulturális ellátottsága, felszerelésük, könyvtárral, televízióval, rádióval, sporteszközökkel gyarapodott, s a beutaltak részére nyújtott kulturális programok is színvonalasabbak lettek. Jobb az ellátás, ma már valamennyi üdülő legalább háromféle választékot biztosít fő étkezőként és ugyancsak bevezették a választékos reggelit és uticsomagot is.

Fokozódott a dolgozók kulturális igénye is. Művelődés, szórakozásra, 1959-ben pl. kétszerannyit költöttek az emberek, mint 1955-ben. /1/

Az említett felmérésben az ezzel kapcsolatban feltett kérdésekre a következő válaszokat kaptuk:

MIVEL TÖLTI SZABADIDEJÉT?

	Szakm.	Betan.	Segéd.	Műsz. adm.
Tanulás, olvasás, TV.	18 %	15 %	5 %	23 %
Olvasás, TV., rádió, színház, mozi.	44 %	27 %	39 %	51 %
Csak házimunka.	28 %	51 %	50 %	17 %
Sport, egyéb.	10 %	7 %	6 %	9 %

A mozi, a színház tehát jelentős tömegeket vonzanak. A nyári Szabadtéri Játékokra 7-800 db jegyet szoktak megvenni az üzem dolgozói.

MIT OLVAS ?

	Szakm.	Betan.	Segéd.	Műsz. adm.
Csak szépirodalom	64 %	85 %	81 %	60 %
Szépirodalom, politikai ir.	22 %	10 %	15 %	18 %
Szépirodalom, politikai, - szakmai ir.	14 %	5 %	4 %	22 %

MILYEN UJSÁGOT , FOLYÓÍRATOT JÁRAT ?

	Szakm.	Betan.	Segéd.	Műsz.adm.
Délmagyar- ország, vagy Népszabadság.	31 %	43 %	45 %	32 %
Délmagyar ,Nép- szab, egyéb: Ország-Világ,Élet és tud.,Szovj.Hira- dó,Nők lapja.Társ. Szemle,Pártélet.	67 %	51 %	45 %	62 %
nem járát.	2 %	6 %	10 %	6 %

Ezek az adatok, bár nem túl rosszak, mégis mutatják, hogy nevelő , felvilágosító munkára szükség van, különösen a betanított-, és segéd munkások körében. Fejleszteni kell az emberek ismereteit, izlését, szélesíteni az érdeklődési körüket, megismertetni velük az irodalom nagyszerű alkotásait, felhívni a figyelmet a politikai és szakmai irodalom érdekessége, hasznosságára,

Mindez valószínűleg hozzájárulna a tanulási kedv felkeltéséhez is, amire igen nagy szükség lenne az üzemben.

Az Újszegedi gyár munkásainak iskolai végzettségét a következő táblázat mutatja:

	Egyetem		Közép. isk.		8 ált.		7 elemi		6 elemi		5 elemi- nél kevesebb	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Szakm.	-	-	3	2,5	41	36	1	1	47	41,5	23	19
Betan.	-	-	16	2.	323	40	56	6	296	36	139	16
Segéd.	-	-	3	1,5	39	18,5	15	7	78	36	94	37
Műszaki	4	4	43	42	34	33	2	2	12	12	8	7
Adm.	1	2	33	43	34	44	-	-	6	8	2	3
Kisegítő	-	-	1	-	10	-	1	-	9	-	3	-
Nem ipari	-	-	2	-	10	-	-	-	16	-	11	-
Összesen:	5		101		491		75		464		280	
A gyár munkása- inak %-ában:	0,3%		7,2%		34%		5,3%		33,2%		20%	

A gyár munkásai közül tehát 819 fő azaz 58,5 % nem végezte el a 8 általánost.

Mivel magyarázható ez a nagy szám ?

Az idősebbeknél a Horvay-rendszer káros hatása érezhető még máig is. A régi uralkodó osztály ügyelt arra, hogy a proletárok, a szegényparaszatok műveltségi szintje, tudása ne emelkedjék a

" megengedőtnél" magasabbra .

Azoknak a munkás és parasztgyerekeknek, akik bekerültek a gimnáziumba, jelentős százaléka a magas tandíj, tankönyvek, felszerelések drága ára, s nem utolsó sorban osztályhelyzetük miatti hátrányos megkülönböztetés következtében, kénytelenek voltak otthagyni az iskolát.

A fiatalabbaknál, főleg akik faluról kerültek be a városba ill. az üzembe, elsősorban az elmaradott gondolkodás az oka az iskola befejezetlenségének.

Sok szülő inkább kifizette a büntetést, csak otthon maradjon a gyerek és segítsen a föld megművelésében. Nem értékelték a tanulást, s azon az alapon, hogy ők is megélnék tanulás nélkül, a gyerek fejlődését is gátolták.

Ez persze csak félmagyarázat.

Félmagyarázat azért, hogy az üzem dolgozóinak 53 %-a 40 éven aluli, tehát aki nem végezte el időben a 8 osztályt, nyugodtan elvégezhetné volna már a dolgozók iskolájában.

Az sem vigasztaló, hogy A Szegedi Kender munkásainak iskolai végzettsége ennél még valamivel rosszabb.

Egyetemet végzett	1 2 fő	=	0,5 %
Középiskolát "	1 3 4 fő	=	6 %
8 általánost "	6 9 8 fő	=	30,3 %
7 elemi "	1 7 6 fő	=	9 %
6 elemi "	6 5 4 fő	=	29,5 %
5 eleminél kevesebbet "	5 4 5 fő	=	24,7 %

Ez szerint a statisztika szerint a Szegedi Kender munkásainak 63,2 %-a nem végezte el a 8 általánost. /1/.

Vizsgáljuk meg, hányan használják fel államunk által biztosított tanulási lehetőséget arra, hogy behozzák azt a hátrányt, amely előképzettség terén meg van, s megszerezzék a már betöltött munkakörhöz szükséges ismereteket, meg tudjanak felelni azoknak a mind magasabb követelményeknek, amelyeket a tudomány és technika állandó fejlődése szab az egyes munkaterületeken,

	ÁLT. isk.	K ö z é p i s k.		Egyetem, főisk.	
		Műszaki	Egyéb	Műszaki	Egyéb
Nő = 4,4 %	14 fő	1 fő	19 fő	1 fő	2 fő
Férfi=7,3%	6 fő	4 fő	23 fő	3 fő	5 fő
.....
Szakmunkás	2 fő =1,7%	5 fő	4 fő 7,6%	1 fő	1 fő 1,7%
Betanított	11 fő =1,4%	-	7 fő 0,8%	-	-
Segéd	6 fő =2,6%	-	15 fő 6,5%	-	-
Műszaki	1 fő	-	7,8%-8 fő	3 fő-6,8%-4 fő	
Adm.	-	-	8,7%-8 fő	-	2,4%-2 fő
Összesen:	20 fő	5 fő	42 fő	4 fő	7 fő
A gyár munkásainak %-ában:	=1,5%	=0,4%	=3%	=0,3%	=0,5%

Ezek a számok sajnos nem elég biztatóak, hiszen a 8 általánosnál kevesebbet végzett 819 fő = 58,5 % dolgozó közül csak 20 fő = 1,5% pótolja ezt a z alapvető hiányosságot.

A magasabb iskolai végzettséget szerzők között pedig kevés a műszaki középiskolába ill. egyetemre járók száma, holott ez nekik is, a népgazdaságnak is, az üzemnek is sokkal jobb lenne.

Az ujszegedi gyár testvérüzemében, a Szegedi Kenderfonóban a nők 2,65%-a, a férfiak 7,9 %-a tanul. A továbbtanulók közül 35-en = a gyár munkásainak 1,5 %-a tanul általános iskolában, 2,4 %-a középiskolában és 0,37 %-a egyetemen.

Ha a két üzemet e szerint összehasonlítjuk, megállapítható, hogy a Szegedi Kender lemaradt az Ujszegedi gyár mögött.

Mindkét üzemben mind a pártszervezetnek, mind a szakszervezetnek fontos feladata, hogy a tanulás jelentőségét méltassa, buzdítsa az üzem dolgozóit a magasabb műveltség megszerzésére. Még akkor is fontos feladat ez, ha az országos átlagtól nem marad el az üzem eredménye.

Magyarországon a dolgozó férfiak 3,6 %-a, a nők 1,5 %-a tanul esténként. Általános iskolában a munkások 1,8 %-a, középiskolában 0,9 %-a, egyetemen 0,2 %-a. /1/.

Az elmondott eredményekből látható, hogy 1945 óta a munka és szociális körülmények állandóan javultak. S ha ezt a fejlődést meg is szakította 1951-53-ban a helytelen gazdaságpolitika, az azóta eltelt évek, a kijavított hibák, a helyes gazdaságpolitika kárpótolt már érte.

Az üzem 15 éves távlati fejlesztési terve pedig nagy reményekre ad alapot, nemcsak a termelés területén, hanem szociális viszonylatban is. A régi, elavult gépparknak új, modern, automata gépekkel való felszerelése, új gyárépületek építése mellett

központi öltöző- fürdőt létesítenek, a szociális beruházásokra még többet fordítanak.

A megvalósult tények s ezek a tervek lelkesítik az üzem dolgozóit új, nagyszerű eredményekre, melyekkel hozzájárulnak népi demokratikus országunk gazdasági és politikai sikereihez, nagy célunk, a szocialista társadalom felépítéséhez.

IV. A POLITIKAI ÉLET ALAKULÁSA

A Z Ü Z E M B E N 1 9 4 5 . Ó T A

1. A KOMMUNISTA PÁRT SZEREPE AZ ÜZEM ÉLETÉBEN

A felszabadulás nyomán kibontakozott népi demokratikus forradalom eredményeként létrejött hatalom jellege a munkásosztály és a parasztság demokratikus diktatúrája volt. A hatalomban részes munkásosztály a Kommunista Párt vezetésével következetesen harcolt a demokratikus követelések megvalósításáért, és továbbfejlesztéséért.

Az első politikai szerv, amely létrejött az ujszegedi gyárban, az Üzemi Bizottság volt. Tagjai: Magyar Mátyás, Lengyel Mária, Péter József, Ábel Sándor régi munkásmozgalmi elvtársak voltak, akik első feladatuknak tekintették az üzem helyreállítását, a termelés megindítását. Szervezték a munkát, lelkesítették az embereket, igyekeztek a lehetőséghez mérten, kedvezőbb feltételeket teremteni a termeléshez. Gyakorlatilag az ő munkájuk a munkásosztály részvételét jelentette és biztosította a vállalat vezetésében, hiszen legfontosabb feladatuk az üzem gazdasági, politikai ellenőrzése volt. Ezt az Ideiglenes Kormány 50.100/1945 február 18-i rendelete is biztosította számukra.

A rendelet az Ü.B. hatásköréről többek között a következőket mondta: "Az Ü.B. általában közreműködik javaslataival a jobb és gazdaságosabb termelésnél, és mindenben elősegíti a termelés eredményességét."

Amikor Gellér vezérigazgató visszatért és átvette az üzem irányítását az Ü. B. ellenőrizte a termelési menetet, a béreket stb. Képviselője tanácskozási joggal részt vehetett a R.T. igazgatósági

ülésein. Pontosabb kötelezettség vállalások érvényességéhez az Ü.B. láttamozására is szükség volt.

Az Ü.B. a gyár munkásaira támaszkodva mindinkább a kommunista politika következetes harcosává vált. Állandó részvételével és ellenőrző tevékenységével lehetetlenné tette az államhatalom által előírt kötelezettségek aloli kibuvást. Az újjáépítő munkát, a termelés növelését szem előtt tartva, tőkekivonásról, a termelés korlátozásáról vagy akár csak részleges leállásról szó sem lehetett. Ezt az állandó tömegnyomás és ellenőrzés, mint politikai fegyverek, pusztá léte is meggyusította. A munkások figyelték és ellenőrizték a termelést, a legközvetlenebbül beleszóltak a bérpolitikába, szemmel tartották az árrendszert. Az Ü.B.-nek kemény erőfeszítések árán sikerült kiharcolnia a bérek állandó emelését, az új bérrendszer bevezetését.

1945. második felében több, mint 10 alkalommal került sor béremelésre: 50-100 %-os bérjavításokat hajtottak végre. 1946. február 1-én új bérrendszert léptettek életbe. A %-os emelés kiküszöbölésével, mivel ez egyáltalán nem tartott már lépést a rohamos pénzértéktelenedési és áremelési folyamattal, az új bérrendszer alapján a heti kalóriaigény képezte.

Az Ü.B., a rendelet alapján, meghatározott mennyiségű és minőségű élelmiszerek természetbeni kiszolgáltatására kötelezte az igazgatót. A kalóriarendelet bevezetése az infláció legválságosabb szakaszában a bérek teljes elértéktelenedését akadályozta meg, s a munkások legalább minimális létszükségletének biztosítását eredményezte.

E munkában az Ü.B. tagjai nem tétlenkedtek: autókkal jártak falura, s beszerezték a burgonyát, lisztet, zsírt, sőt, cukrot, olajat, tojást, hagymát, néha húst is a dolgozók és családtagjai számára. Ugyancsak az üzem szerezte be a téli tüzetőt

Ez óriási segítséget jelentett, hiszen a munkások így nyugodtabban dolgozhattak a gyárban, megkapták a legszükségesebb cikkeket. A gyerekeket többször megajándékozták. Időnként 1-2 heti fizetésnek megfelelő drágasági segélyt kaptak a dolgozók.

1947. nyarán 200 főnek biztosított az Ü.B. kétheti pihenést Batonszárszón. 34-40-es csoportokban vitte őket a gyár autója, s napi 3-7 forintért kaptak a dolgozók reggelit és vacsorát. Az ebédet és a szállást az üzem fizette. Ez ösztönzőleg hatott a munkásokra, mert ide a legjobban dolgozók mehettek el.

A két munkáspárt szervezése csak 1945. elején indult meg az Üzemben. A két párt létezése megteremtette a kapitalista gyárigazgatóság számára annak lehetőségét, hogy megossza a munkásokat és egymás ellen fordítsa őket. Sajnos, sokszor sikerült is neki. Gellér igazgató helyzete könnyebb volt, mert tagja volt az SZDP.-nek és így a munkások közti vitáról, torzsalkodásról rögtön tudomást szerzett. Sőt kihasználva egyes munkások öntudatlanságát, szította köztük az ellentéteket, bujtogatta őket a kommunisták ellen. Áruló politikájával a jobboldali szociáldemokratákat segítette. Az SZDP.-nek a felszabadulás előtt is nagy befolyása volt a munkásokra, hiszen ez volt az egyedüli szabadon működő munkáspárt. A felszabadulás első napjaiban az SZDP. legöntudatosabb munkásainak egy része átlépett a Kommunista Pártba.

Az 1945. május 20-i pártértekezlet előtt azonban az MKP. Központi Vezetőségének határozata alapján csak a munkások, parasztok, értelmiségiek legjobb, legöntudatosabb, lehetőleg forradalmi múltú elemeit vette fel.

A gyárban is sokan jelentkeztek, az említett okok miatt azonban sokszor elutasították őket, s így az SZDP-be léptek. Helyesen látta a pártértekezlet, hogy ez elszigeteléssel fenyegeti a pártot,

ezért határozatot hozott, a párt szervezeti és eszmei megerősítéséről. Lehetővé vált, hogy mindazok, akik vállalták a párt programját és dolgoztak is megvalósításáért, belépessenek a Kommunista Pártba.

A Kommunista Párt 1945. januárban 20 fővel kezdte meg munkáját. A vezetőség tagjai: Sallai Ferenc, Magyar Mátyás, Zsigmond Rózsa, Meggyesi István, Réti György voltak. A párt szervezésében résztvettek még Sallai Imre, Vigh Istvánné, Pásztai Ferencné, Móczán Lajosné. Ezután indult meg a gyárban is a Kommunista Párt tömegpárttá szervezése, persze vigyázva arra, hogy élcsapatjellegét, sorainak tisztaságát megőrizze. Fenota volt ez a lépés azért is, mert állandó harc folyt a két párt között az Ü.B. tagságokért. Az SZDP. 1945. elején 40-es létszámmal indult, s ez az arány /1:2/ az MKP. és SZDP. közt sokáig fennmaradt.

Az SZDP. tagságát a műszakiak, segédmunkások, néhány szak és betanított munkás alkotta. A művezetők gyakran befolyásolták "hatalmukkal" az egyszerű, tájékozatlan munkásokat. Kilátásba helyezték /be nem lépés esetén/ az alacsonyabb vagy rosszabb munkakörbe helyezést, a szociális juttatásból való kimaradást, stb.

Az SZDP. paritásos alapon követelte az Ü.B. tagok választását. A Kommunista Párt természetesen ebbe nem egyezhetett bele, hiszen a jobboldali szociáldemokraták Gellér hátsó irányításával teljesen elszigetelték volna őket. Így is nagyon nehéz körülmények között kellett a kommunistáknak dolgozni. Gátolta őket az igazgató pl. egy régi harcos kommunista elvtársnak Tischler Ferencnek Gellér felajánlotta, hogy két évig fizeti a munkabérét, csak menjen el a gyárból. Persze legtöbbször az igazgató ur nem felajánlást tett, hanem el akarta bocsájtani, illetve fel sem akarta venni a kommunista munkásokat. Hogy ez nem sikerült neki teljes mértékben,

nem az ő jószívének köszönhető, hanem a munkások határozott, harcias fellépésének munkatársaik érdekében.

A jobboldali szociáldemokraták is minden eszközzel próbálták akadályozni a Kommunista Párt munkáját. Gyűléseikre nem engedték be a Kommunista Párt küldöttét, holott az SZDP.-é minden kommunista gyűlésen jelen volt. Néha rágalmakat szórtak, teljesíthetetlen ígéretekkel tettek, sőt kisebb foku törvénytelenésre is hajlandók voltak, hogy népszerűséget szerezzenek maguknak. Különösen kiéleződött a harc az 1945.-ös választások és az infláció alatt. "Ki ad többet?!" - ez volt a kérdés és egyben jelszó is. 1946. augusztus 1-ig állandóan nőtt az infláció, az árak már csillagászati számoknál jártak. Egy heti keresetből jóformán semmit nem tudtak venni a dolgozók. A nagyarányú feketézés miatt a munkások élelmezési helyzete még nehezebb lett. A gyártól kapott zsákokért, vászonért, a környező falvakban szereztek valamennyi élelmet. A reakció a felelősséget a Kommunista Pártra próbálta hárítani, s így előbb gazdaságilag, majd politikailag akarta lejáratni a kommunistákat. Sztárjkit szerveztek 1946. augusztus 9-én, mert tudták, hogy ez csak nekikhasznál. Ürügyül azt használták fel, hogy a fizetést 1-2 nappal később kapták meg az üzemben. A Kommunista Párt elítélte a gyár munkásainak magatartását, mert a munkásság harcára ez károsan hatott. Négy szövönőt egy hónapra elbocsájtottak és Bódi László Ü.B. elnököt leváltották, mivel az Ü.B. is felelős volt a sztrájk engedélyezéséért. /1/

A kommunisták tehát igen nehéz körülmények között dolgoztak. Élelmet szereztek a munkásoknak és azt a családtagok száma szerint osztották el. Igaz, hogy sok és nehéz munka árán, de többet adtak a dolgozóknak, mint akárki más az üzemben. Ezt a "hasukról ítélő" emberek is kénytelenek voltak beismerni.

A sötét jóslatok ellenére 1946. aug 1-ére megtörtént a stabilizáció. 1946. szeptemberben a munkabérek a következő képpen alakultak.

Mesterek	2,67	Ft/óra.
Segéd mesterek	1,54	"
Csoport vez.	1,6	"
Szakmunkás	1,48	"
Betanított m.	1,23	"
Segéd m.	1,02	"
Ifjú munkás	0,89	"
Tanonc	0,38	"

A túlóra az első 2 óra után 25 %, 4 óráig 50 %, 4 órán túl, vasárnap és ünnepnapon 100 % volt.

Ha az üzem nyersanyag vagy egyéb ok miatt leáll, 48 óráig 50 %, azután 75 %-os bért fizettek. /1/.

Az emberek nyugodtabbak, elégedettebbek lettek. A kommunisták sikerének titka elsősorban az volt, hogy követeléseik mindig egybe estek a dolgozók érdekével, az ország érdekével, s ez nagy erőt adott a követeléseknek.

Másodszorban az, hogy mindig tudták, hogy mit kell tenniük, határozott programjuk volt, ennek megvalósításáért minden erejüket egységesen latbavetették, míg a reakció képviselői kapkodva kutattak ürügyek után, hogy a dolgozóknak a kommunisták által képviselt jogos követeléseit visszautasítsák.

A párt a jó pénz megteremtésével, a gazdasági ujjáépítés egyik legnagyobb csatáját nyerte meg, amely a termelés színvonalának ugrásszerű növekedését eredményezte. Ezen túlmenően megalapozta a további politikai előrehaladást is. Ez után a cél, a fő feladat a polgári demokratikus vívmányok megszilárdítása, a szocialista forradalomba való átmenet előkészítése volt.

Az MKP. III. kongresszusa harcot hirdetett a tőke hatalmának fokozott korlátozásáért. A program tehát már a proletárdiktatura előkészítésére irányuló feladatokat is tartalmazta.

Ez fokozott ellenállást váltott ki a tőkés elemek között Szegeden is, ami természetesen az osztályharc kiéleződéséhez vezetett. Miben nyilvánult meg ez az osztályharc?

Az üzemben megszervezték a munkaversenyt, hogy ezzel is emeljék a dolgozók életszínvonalát, gyorsítsák az országújjaépítését. A reakciós elemek uszítottak a munkaverseny ellen. Azzal érveltek, hogy kommunisták agyon hajszolák az embereket, nem törődnek a dolgozók egészségével. Igyekeztek a termelésben összevisszaságot, anarchiát teremteni, illetve fenntartani egy új infláció reményében. Lazították a fegyelmet az üzemben, különböző országosan is elterjedt meséket hirdettek a kolhozokról, nőközösségekről, a csjka- rendszerről.

A Kommunista Párt már 1946 végén felvetette az üzemi konyha felállításának gondolatát, de az előbb említett reakciós nézetek elterjedtsége miatt, jelentkező hiányában, a konyha csak 1954-ben valósult meg.

Különböző szabotázsok is voltak az üzemben. Pl. géptörés, lopás, sikkasztás, hengerbevágás /a hengerre felvetett láncfonalat ollóval mélyen bevágták, így az anyagot is el kellett dobni és a munka is kárbaveszett/

A Kommunista Pártnak az emberek nevelésére, meggyőzésére is nagy súlyt kellett fektetni. 1946 végén egyre nagyobb méreteket öltött az előbb említett reakciós közhangulat, a politikából való kiábrándultság, bizonyos fásultság kezdett lábrakapni.

Önáltatás lenne, ha ennek okait csak a volt uralkodó rétegek demokrácia ellenes magatartásában keresnénk.

Az sem kielégítő felelet, hogy a demokrácia másfél esztendő óta felvilágosító munkája még nem tudta ellensúlyozni az utolsó negyedszázad lélekrombolását.

Döntő ok volt pl. az alacsony életszínvonal. A néptömegek már nem az inflációs nyomorúsághoz hasonlították elért színvonalukat, keresetüket, hanem reális szükségleteikhez. Ez vonatkozott városra és falura, munkásra, tisztviselőre, parasztra egyaránt. Ez a városban a bérek és fizetések emelésére irányuló törekvésben jutott kifejezésre, a faluban az agrárrollóval való elégedetlenség formájában jelentkezett. E mellett a reakciónak elég sok embert sikerült megfertőzni. Kétkedést oltott beléjük a kommunisták, a demokrácia iránt. S e problémákat a Kommunsita Pártnak mielőbb meg kellett oldania.

1946 végén a jobboldali szociáldemokraták az ÜB. újraválasztását követelték az üzemben. Céljuk az volt, hogy a munkásság sorait, mely ekkora már kezdett egységessé válni, megbontsák. A kommunisták előbb nem akartak belemenni az újraválasztásba, de mivel megakadályozni nem tudták, hozzáfogtak a szervezéshez. A választások megmutatták a Kommunista Párt erejét, ugyanis a szociáldemokraták vereséget szenvedtek.

A harc azonban tovább folyt. 1947 aug. 31-én volt a választás, ami szintén erőpróba volt.

Augusztus 26-án Kéthly Anna nagy beszédet tartott a gyár udvarán. Beszéde amolyan régi divatu választási kortesbeszéd volt. Hangzatos szavak, nagy ígéretek, a másik munkáspárt rágalmazása stb. "Mi tiszta szándékkal és tiszta eszközökkel harcolunk. A fuzió mese, önállóak és függetlenek maradunk a választás után is, és ezért mi felelős vezetők mindenkor a nép elé merünk majd állni. Mi nem rendezünk zajos szabadtéri előadásokat, mi nem tudunk

ingyenes etetések , itatásokat rendezni. Nem kutatjuk, ki a forint apja, tudjuk, hogy anyja a dolgozó magyar nép.

Szoros kapcsolatot tartunk a Nyugati szociáldemokratákkal, nem a szavazók érzelmére és félelmére hatunk, hanem értelmére és meggyőződésére. " /1/.

Augusztus 27-én Pévai elvtárs látogatta meg az üzemet. Végig ment a munkatermeken, elbeszélgett a Kommunista Párt vezetőivel és az Ü.B. tagjaival, majd beszédet mondott a dolgozóknak.

Röviden ismertette a Kommunista Párt programját, figyelmeztette a gyár munkásainak többségét alkotó nőket, hogy ne hallgassanak az ellenség megtévesztő ígéreteire, arra a pártra szavazzanak, amelyik biztosítja a munkát, megélhetést, a jobb életet.

Beszédének második részében Kéthly Anna rágalmaira válaszolt.

" Mi azt tartjuk, hogy a pártkereteken túl, van egy egységes magyar munkásosztály, amelynek érdekeit kell szolgálnunk. Segíteni kell egymásnak és együtt kell dolgozni a magyar Kommunista Pártnak és a Szociál Demokrata Pártnak, hogy többségbe kerüljünk az Országgyűlésbe. Nem az a fontos, hogy az egyik vagy a másik munkáspártnak egy vagy két szavazattal többje legyen, hanem hogy együttesen több legyen 50 %-nál.

Mi kommunisták természetesen azért küzdünk, hogy a munkásegységen, a munkástöbbségen belül mi kerüljünk ki erősebben.

Nálunk ugyanis nem lehetnek Peyer Károlyok, nálunk nincsenek ellenségei a munkásegységnek, nem lehetnek olyanok, akik a mi sorainkon belül az ellenséggel szűrik össze a levet.

Az erős Kommunista Párt tehát biztosítéka a munkásegységnek.

Ne nyúljon senki szentségtelen kézzel és mocskos szájjal pártjelvényünkhöz. Mi is tiszteljük a kalapácsos embert, mert ez

nemcsak az SzDP. jelvénye, hiszen 75 éven keresztül az egész magyar munkásmozgalom jelvénye volt. Ne merje agyanakkor senki azt mondani, hogy mi kommunisták felcseréltük a munkátestvériség, a népek testvériségének vörös színét a magyar nacionalizmus piros-fehér-zöld színével. Mi soha nem leszünk hűtlenek a világszabadság színéhez, és mi ezt nem is cseréltük fel, hanem mellé tettük a magyar nemzeti színeket.

A piros-fehér-zölddel csak azok éltek vissza, akik a reakció színét, Horthy és a reakció zászlaját csinálták belőle.

Ez nem Horthy Miklós színe volt, hanem Kossuth Lajosé.

Mi kiragadtuk ezeket a színeket méltatlan kezekből, és a magyar szabadság, a magyar demokrácia, a magyar munkásság színévé tettük újból, a vörössel együtt." /1./

A beszéd kizónitólág hatott Kéthly Anna szavai után.

A harc kiéleződött az SzDP-n belül a jobb és baloldal között.

Az igazuk tudatában lendületes meggyőző munkát végző kommunisták egyre több embert kóditottak meg a gyárban, s ebben nem kis szerepet játszott a szakszervezetben és az Ü.B.-ben dolgozó kommunisták munkája, mindennapos harca a munkások érdekeiért, a kiharcolt vívmányok következetes védelme, az ígéreték és jel-szavak pontos betartása, stb.

Megkezdődött a munkásosztályhoz hű, baloldalei gondolkodású elvtársak tömeges átlépése a Kommunista Pártba. Érezték és tudták, hogy szükség van a munkásegységre, a két munkáspárt egyesülésére. Megköveteli ezt a reakció elleni harc, a demokrácia megszilárdulása után a szocializmus felépítéséért folytatott küzdelem, az ország gazdasági fellendítése.

A két párt egyesülésére azonban csak 1948. június 13-án került sor.

Az ujszegedi gyár dolgozóinak jelentős része nő dolgozó. Ezért volt feladata az üzemi Kommunista Párt szervezetnek, hogy minél előbb összefogja a párton kívüli nő dolgozókat egy egységes, lehetőleg kommunista vezetés alatt álló szervezetbe. Így került sor 1945-ben az MNDSz. megszervezésére. A szervezet lelkesítette, mozgósította tagjait a romeltakarításra, azujjáépítés nagy feladatainak végrehajtására. S kétség nem fért hozzá, a nők becsülettel helyt álltak. A legnehezebb munkákra is vállalkoztak, a legrosszabb munkakörülmények mellett is dolgoztak a gépek mellett. Követelték ők is az országos szervezettel együtt a nők politikai, gazdasági egyenjóságát, a női és gyermekmunka védelmét, a szegénysorsu és tehetséges gyerekek államköltségen történő ellátását és oktatását, új, haladó szellemű pedagógusok kiképzését, stb. A munkaversenyekben is jól megállták helyüket, érezték, a legöntudatosabbak pedig tudták, hogy most már nem a tőkéseknek, harácsolóknak dolgoznak, hanem a népnek, maguknak építik a gyárat, s ezzel együtt az országot. Ádok Rozália, Szávin Margit, Kaliczka Rozália jártak az élen a munkaversenyben.

Megalakult az üzemben az ifjusági szervezet, a MADISz is. Az 1945 február 18-án kiadott programot az itteni szervezet is magáévá tette. E szerint a szervezet célja a hazafias érzésű magyar ifjuság összefogása, az új, demokratikus Magyarország felépítése, céljából nemre, vallásra, társadalmi különbségre való tekintet nélkül. Követelte a MADISz a közéletnek, a termelésnek a a fasiszta elemektől való megtisztítását és minden olyan intézmény megszüntetését, amely az ifjúságot kiszolgáltatja az imperialista háborúnak, a tudatlanságnak, a nyomornak, a gyűlölködésnek. Követelte a baráti kapcsolatok létesítését a szomszéd népek demokratikus ifjúságával, az ifjúság szabad szervezkedését és vélemény

nyilvánítási jogának biztosítását, Munkájuk megfelelő díjazását, munkaidejük, munkaviszonyaik rendezését. Demokratikus iskola-politikát és szabad tanulási lehetőséget a munkás-paraszt gyerekeknek. Végül olyan kultur és sport életet, amely megfelel az ifjúság szellemi és testi igényei kielégítésének.

A SZIM és MADISz egyesülése után az üzembe is megalakult a SZIT, amely valóban biztosította az ifjúság kulturális igényeit, persze a lehetőségeknek megfelelően. Először az énekkart szervezték meg. Tagjai a régi munkásdalárdában is szereplő elvtársak és az ifjúság köréből kerültek ki.

Színjátszó csoportot is szerveztek. Amíg nem volt kész a kultúrterem, addig az udvaron vagy az ujszegedi Tóth vendéglőben felállított színpadon szerepeltek.

Később megalakultak a sport- szakosztályok is, melyek szintén eredményesen és lelkesen működtek. Munkájukat is becsülettel is elvégezték. Kivették részüket az ujjaépítés nehéz feladataiból, később pedig sokan lettek közülük élmunkások, kiváló dolgozók.

2. A SZAKSZERVEZET TEVÉKENYSÉGE A DOLGOZÓK ÉRDEKÉBEN.

A szakszervezetek szerepe, funkciója alapvetően megváltozik a szocializmus viszonyai megte között. Megtanítja a dolgozókat a kollektív munkára, összefogásra, elvtársi segítségnyújtásra, mozgosit a párthatározatok végrehajtására.

A párt nemcsak vezeti a munkásosztál e legnagyobb tömegszervezetét, de egyben segítséget is nyújt feladatai végrehajtásában.:

" A párt teljes támogatást nyújt a szakszervezeteknek, a dolgozók

gazdasági és szakmai érdekeit védő munkájukban éppúgy, mint a termelés emelésére, a munkafegyelem erősítésére, a munkaverseny szervezésére irányuló tevékenységükben, valamint osztályöntudatot ébresztő és megszilárdító nevelő munkájukban." /1./

Az MDP. 1950. július 24-i határozatával kijelölte a szakszervezet legfontosabb feladatát, azt, hogy ingadozás nélkül töltsen be a párt legfontosabb segítőjének a termelés, a szocialista ipar fejlesztése terén, harcoljon következetesen a népgazdasági tervek végrehajtásáért, a termelékenység emeléséért, az önköltség csökkentéséért.

E feladatok végrehajtását az Ujszegedi Kender- és Linszővő Üzemi Bizottsága és szakszervezeti tagsága igyekezett 100 %-osan teljesíteni.

A bizalmiak segítségével ill. vezetésével csoport értekezleteken megvitatták a vállalati szervek által összeállított tervjavaslatot. Észrevételeiket, melyek legtöbbször helyesek voltak, hiszen a gyakorlatban előforduló problémákat vetették fel, ha csak egy mód volt rá, figyelembe vették. A feladatok, tervek ilyen megtárgyalása biztosította a dolgozók bevonását az üzem vezetésébe, s egyben lelkesítőleg hatott a munkások között. Arra ösztönzött, hogy mindenki törje a fejét észszerű javaslatokon, nemcsak azért mert ezzel segíti az üzem fejlődését, hanem azért is, mert lehet, hogy éppen az ő javaslatát fogadják el, s erre nagyon büszke lehetett.

A szakszervezeti bizottság rendszeresen figyelemmel kísérték a terv teljesítését. Ahol lemaradás volt, ott meggyőző, felvilágosító munkával serkentette a dolgozókat a tervfeladatok megvalósítására. Az ellenőrzésbe a munkásokat a termelési értekezleteken keresztül vonták be.

Ezeket beszámolták az elért eredményekről, a hiányosságokról, az előző értekezleteken elhangzott javaslatok sorsáról, stb. A munka eredményesebbé tétele érdekében tapasztalatcsere ankétokat szerveztek, kölcsönös látogatásokat tettek a testvérüzemekben, / Győr, Budakalászi, Csillaghegy/, a terveket, anyagtakarékossági feladatokat egyénekre lebontották, s mindig támaszkodtak a dolgozók felelősségérzetére, szakmai felkészültségére, egészséges versengési kedvére.

A munkások 1948-tól kibontakozó versenye rendkívül fontos tényezője volt az elért sikereknek.

" A szocializmus nemcsak nem folytja el a versenyt, ellenkezőleg, első ízben teremti meg annak a lehetőségét, hogy a versenyt valóban széles, valóban tömegméretekben alkalmazzák, hogy valóban a dolgozók többségét vonják be az ilyen munkába, ahol megmutatják hogy mit tudnak, ahol kifejthetik képességeiket, ahol megnyilvánulhatnak azok a tehetségek, amelyek a népben, e frissen buzogó forrásban megvannak, s amelyeket a kapitalizmus ezer és millió esetben eltiport, elnyomott és elfolytott.....Csak most válik lehetővé - mondta Lenin - hogy a vállalkozó szellem, a verseny, a merész kezdeményezés, széles, valóban tömegméretekben nyilatkozzék meg, mert az évszázadokon át másnak végzett munka után először nyílik lehetőség arra, hogy a munkás saját magának dolgozzék. /1./

Ez lelkesítette az itteni dolgozókat is, hogy elfogadják a csepeliek felhívását, hogy küzdjenek a jobb eredményekért, a több, jobb, olcsóbb termelésért, az élmunkás cím kitüntető használatáért, s ezzel együtt természetesen, nem utolsó sorban, anyagi helyzetük javulásáért.

Az élmunkások legjobbjai Sallai Ferenc, Zsigmond Rózsa, Péter Jánosné, Kurusa Mária, Móczán Lajosné voltak.

Ők nemcsak a rájuk bízott feladatokat végezték el, hanem a gyengébben teljesítő munkásokat is segítették, tanították. Brigádokat szerveztek, melyek versenyeztek egymással, küzdöttek a munkaidő teljes kihasználásáért, a munkafegyelem megszilárdításáért. A dolgozók hallgattak rájuk, kitüntetésük serkentőleg hatott. Látták, hogy a társadalom megbecsüli és jutalmazza a kiváló munkásokat. Az I. Élmunkás-kongresszuson 1948. aug. 1-én Kurusa Mária vett részt.

Az élmunkásokat nemcsak erkölcsileg, hanem anyagilag is megbecsülték, elsősorban is ők mentek üdülni, pénzjutalmat kaptak, stb. Az üzem 1950-ben nyerte el először a kitüntető "Élüzem" címet.

1950-re egy új, még jelentősebb mozgalom bontakozott ki, a Sztahanov mozgalom, amely a szocialista verseny magasabb fokának kifejezője volt. Alapjaiban mélyen forradalmi mozgalom volt ez, a dolgozók harca a termelés új módszereinek kialakításáért, a magasabb termelékenységért, új technikai eljárások bevezetéséért. Ebben a munkában különösen komoly feladat várt a műszaki értelmiségre. Meg kellett teremteni a mozgalom kiszélesítésének műszaki előfeltételeit, új gyártási és munkaszervezési módszereket kellett bevezetni, rá kellett térni a gyártás gondos megtervezésére és ellenőrzésére. Össze kellett gyűjteni a dolgozók tapasztalatait, tudományos módszerrel kialakítani a legjobban bevált módszert és gyártási eljárást, és gondoskodni kellett arról, hogy ezt az új munkamódszert minél hamarabb, minél többen elsajátítsák és a gyakorlatban alkalmazzák. Biztosítani kellett az anyagellátás folyamatosságát, a munka jó megszervezését. Az új mozgalmat minden erővel, legjobb szaktudásával támogatnia kellett

A munkaverseny szervezésének megjavítása érdekében a SZOT elnöksége 1952. novemberben határozatot hozott a Termelési

Bizottság létrehozásáról. A Termelési Bizottság az Üzemi Bizottság segítője, munkáját társadalmi aktivisták bevonásával végezte. Tanulmányozta a munkaverseny szervezési tapasztalatait, tájékoztatta az Ü.B.-t a munkaverseny helyzetéről. Részt vett a célkitűzések kidolgozásában, az eredmények értékelésében, a magasabb termelékenységet biztosító munkamódszerek elterjesztésében, az élenjáró dolgozók megjutalmazására, kitüntetésére javaslatot tett. Közreműködött a kollektív szerződés termelési, szakoktatási fejezeteinek elkészítésében, és ellenőrizte ezek végrehajtását. Tagjait az élenjáró fizikai és műszaki dolgozók soraiból választották. Az üzemi és termelési bizottság a munkaversenyek megszervezése során fontos politikai nevelőmunkát is végzett. Igyekezett megmagyarázni, ill. a bizalmi elvtársakkal megmagyaráztani a dolgozóknak, hogy a termelés növelése, a minőség javítása, az anyaggal való takarékoskodás összefügg az életszínvonal növelésével. Főleg az a tény, hogy jobb munkával többet kereshetnek, serkentette a munkásokat a versenyben való részvételre, de a munkavédelem állandó fejlesztése, a szociális és kulturális juttatások is pozitívan befolyásolták a versenyek kibontakozását.

A II. és III. Pártszobák tiszteletére kibontakozott versenyben, a koreai műszakban, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulóinak, május 1-nek, az alkotmány születésének versennyel való megünneplésén, a felszabadulási versenyben és a felszabadulási műszakokon a gyár dolgozóinak többsége résztvett. Kisebb részük öntudatból, a többiek anyagi okokból. A III. Pártszobák tiszteletére indított 10 napos "Kongresszusi műszakban" pl. 1109 dolgozó vett részt. Vállalták, hogy exporttervüket határidőre, minőségi kifogás nélkül teljesítik, a minőség megjavítása érdekében az I. osztályu áruk részarányát átlagosan 5 %-osan

növelik. Vállalásukat teljesítették.

A műszak alatt a szövő átlagos tervteljesítése 106,6 % volt. A gépállást 4,9 %-ra csökkentették. Versenyt indítottak a "legjobb minőségi partie" címért, melyből Horváth Antal X. partie művezetője került ki győztesen 99,9 %-os átlagminőségével. Az önköltségcsökkenés terén szép teljesítménnyel zárták a kongresszusi műszakot az erőtelep, a gépház és a kazánház dolgozói is. Az üzem folyamatosságának zavartalan biztosítása mellett a Rostkikészítő üzem és a Szegedi Kenderfonó részére a napi 200 K.W. energia biztosítása helyett napi 250 K.W. energiát szolgáltatottak, amivel hozzájárultak mindkét üzem maradéktalan teljesítéséhez. A verseny állását a hangoshiradón, faliújságon keresztül ismertették, a legjobban dolgozók eredményeit a dicsőség-táblára irták. Ezek népszerűsítését az üzemi kulturgárda végezte. Nemcsak a mennyiségi és minőségi eredmények kerültek a nyilvánosság elé, hanem az anyagtakarékosság, a munkafegyelemterén elérték is, sőt a lemaradók neve is.

1954 elején Minisztertanács és a SzOT. elnöksége határozatot hozott "az országos szocialista munkaverseny néhány szervezési elvének módosításáról és a munkaverseny rendszeréről."

A határozat megteremtí az egyéni verseny, az üzemek Élüzem címért, a Minisztertanács és a SzOT elnökségének Vörös Vándorzászlajáért folyó versenyek egységes rendszerét.

E határozat helyes végrehajtása jelentős segítséget nyújtott volna a verseny magasabb színvonalra való emeléséhez. Azonban itt az üzemben is elkövették azt a hibát, hogy először a Sztahanovista cím elnyerését túl magas feltételekhez kötötték, aztán pedig túl alacsonyra csökkentették, s a mozgalom 1956-ra elsekélyesedett.

Az üzemben 1951 és 1955 között a következőképpen alakult a jól dolgozó munkások számaránya:

	Sztah. okl.	Sztah. jelvény		Kiváló dolgozó	Szakma kiv. dolgozója		Könnyűip. kiváló dolgozója	Kormány kitűn- tetés.
		I.	II.		I.	II.		
1951	43	8	-	-	-	-	-	1
1952	108	46	2	-	-	-	-	2
1953	170	83	5	-	-	-	-	4
1954	190	96	5	43	-	-	-	4
1955	258	-	-	75	36	7	16	4
								/1/.

Kormánykitüntetett dolgozók : Vigh Istvánné, Barna Istvánné, Korm György, Hernádi Ferencné voltak.

Az egyéni -, páros-, brigádversenyeken , valamint a Sztahonov mozgalomban való részvételen kívül, más verseny mozgalmakhoz is csatlakoztak az üzem dolgozói.

A termelés szempontjából legjelentősebb a Kovaljov mozgalom bevezetése, illetve széleskörű alkalmazása volt. Lényege : a legfejlettebb munkamódszerek elterjesztése. E mozgalomban a műszaki dolgozók feladata volt a legjobb módszerek kidolgozása, a dolgozók tapasztalatai alapján, és az ehhez szükséges feltételek megteremtése. A munkaügygyel foglalkozók megszervezték a munkamódszerek terjesztését, elvégezték a szükséges méréseket és nyilvántartották az eredményeket. A legügyesebb szövönőket megtanították az egységes munkafogások gyors elvégzésére, pl. a vetélő töltés, vetélő váltás, szálkeresés, vetülék szakadás kijavítása, darablevétel stb. Ezekből egy két függetlenített munkamódszer-átadó lett. A kiválasztott munkafogásokat ezenkívül szemléltető felirásokkal, rajzokkal, fényképekkel is terjesztették , az elméleti oktatáson

I./ Zsigmond Rózsa személyzeti oszt. v. tájékoztatása.

pedig tanították.

A Röder mozgalom célja a gyengén termelők segítése, teljesítményük felemelése volt. Türelmesen, lépésről-lépésre kellett elmagyarázni, begyakoroltatni a több termelés módszereit, s ezzel együtt takarékosagra, az idő és anyag megbecsülésére, fegyelmezett, pontos munkára, jó minőségre is kellett nevelni a lemaradókat. Egyes dolgozók azonban idegenkedve fogadták a patronálókat, ami elkedvetlenítette a segíteni akaró munkásokat. Főleg ezzel magyarázható, hogy a Röder mozgalom lassan, hosszas felvilágosító munka után kezdett csak kibontakozni.

Az önköltség csökkentés szempontjából a Nazarova és Gazda mozgalom volt a legjelentősebb.

A Nazarova mozgalom keretében a dolgozók szocialista megőrzésre vették át gépeiket. Ezáltal jobban vigyáztak munkaeszközeikre, csökkent a gépállás, javult az áruk minősége, a gépek hatásfokának emelkedésével nőtt a termelés.

A Gazda mozgalom a fokozott anyagtakarékosagra ösztönözte az üzem munkásait.

Ekkor indult Vorosin mozgalom is, mely az üzem szebbé, otthonosabbá tételét tűzte ki célul. A gyár udvarát parkosították, gépeiket üzemrészeiket a dolgozók tisztán tartották. Ez nemcsak esztétikailag volt helyes, hiszen a tiszta munkahelyen jóleső érzés dolgozni, hanem a szövő üzemről lévén szó a termékek tisztán tartása, gondos kezelése elemi követelmény. .

Nem volna teljes a kép, ha nem beszélnénk a munkaverseny szervezése során elkövetett a hibákról. Legnagyobb hiányosság az volt, hogy kevés szó esett a gazdaságosság, és minőség javítás problémájáról. Ha tettek is egyesek erre felajánlást, a nem teljesítést nem vették szigorúan.

Persze az is igaz, hogy gyakran volt baj az alapanyag rossz minőségével. Többször előfordult, hogy nem tudták biztosítani a kellő mennyiségű nyersanyagot. Zavarta a felajánlások teljesítését a gyakori tervmódosítás is. Még egy fontos ok volt, ami negatívan hatott a versenymozgalmak kibontakozásában: az anyagi ösztönzés elégtelensége. Nem volt folyamatos a dolgozók anyagi helyzetének javulása, ami pedig a verseny fellendítésének és állandósításának hathatós eszköze lett volna.

A kommunisták, a legöntudatosabb dolgozók persze nem csak a jutalomért, a pénzért dolgoztak jól, versenyeztek, hanem szem előtt tartották az üzem fejlesztésének elvét is, ami különösen megmutatkozott az ujitó mozgalomban való aktív részvételükben.

Az ujitó mozgalom 1948 után lendült fel. Eddig ugyanis nem volt szervezett mozgalom, nem is részesült semmiféle jogi alátámasztásban. Az ujitások elbírálása, kivitelezése és díjazása a vezetők jóindulatától, az Ü.B. támogatásától függött. A párt figyelte az ujitó mozgalom kibontakozásának akadályaira. Az 1948-as év végén jelent meg az a rendelet, amely jogilag is megfogalmazta és megszilárdította a mozgalom fejlődésének elvi alapjait. A rendeletek meghatározták az ujitások elbírálásának és alkalmazásának szervezeti formáit, biztosították az államnak felajánlott találmányok szerzői jogvédelmét.

1949 elején megjelent az Ujitók Lapja, október 8-án megnyílt az I. Országos Ujitó Kiállítás, majd az első Ujitó Kongresszus, amely megjelölte az ujitó mozgalom irányelveit. Ezen a kongresszuson az üzemből Kis Sándor vett részt.

Az elkövetkezendő években az ujitó mozgalom szinte tömegmozgalommá vált. Kezdetben ötletnapokat rendeztek, ahol igyekeztek az üzemből felmerült problémákra helyes választ kapni. Később már tervszerűen irányították az ujitók figyelmét egy-egy műszaki problémára.

Amint már láttuk az üzem dolgozói a nehéz, egészségtelen munka megkönnyítésére, az energia csökkentés, a műszaki fejlesztés érdekében sok ujitást javasoltak, Munkájukat nagy mértékben segítette a műszaki kör, amely megvizsgálta a fizikai dolgozók javaslatait, s műszaki és egyéb tanácsokat adott az ujitóknak, szükség esetén a leírásban, rajzban is segédkezett.

A mozgalom aktivitását és eredményességét a következő táblázat mutatja:

	Ujitások száma benyújtva bevezetve		Utókalkulált éves eredmény 1000 Ft.	Kifizetett ujitási díj 1000 Ft.
1949	134	44	597	26
1950	228	42	134	14
1951	284	87	421	39
1952	373	122	517	98
1953,	371	138	838	107
1954	360	170	2284	82
1955	323	132	722	62
1956	372	158	796	73
1957	321	173	553	140
1958	305	170	1454	170
1959	327	180	1873	236
1960	267	146	1800	232
1961	291	151	3444	297
1962	309	183	6140	444

/1/.

Az ÜB. mellett a társadalmi aktívákból szervezett ujitási és egyszerűsítési bizottság foglalkozott az ujitó mozgalommal. Feladata volt, hogy támogassa az ujitási megbízott és a vállalati ujitási szervek munkáját, ellenőrizze tevékenységüket,

gondoskodjon arról, hogy az elfogadott ujitásokat haladéktalanul bevezessék. Ankétokat, ujitási hónapokat szervezett. A kulturanevelési bizottsággal együttműködve népszerűsítette a legjobb ujitókat, észszerűsítőket, javaslatot tett jutalmazásokra kitüntetésükre. Kétségtelen, hogy az ujitó mozgalomnak nagyon nagy része volt abban, hogy az üzem teljesítette terveit, s a textilipari üzemek között legtöbbször az első vagy második helyen végzett.

A termelés technikai színvonalának és a termelékenység alakulásának fontos tényezője még a dolgozók szakmai színvonalának emelése. A gyakorlati és elméleti munka összefonódása lehetővé teszi új munkamódszerek kialakítását, állandó finomítását, a harcot a percek, a másodpercek lefaragásáért.

A szakszervezet támogatja mind az állami vonalon, mind a társadalmi úton való szakképzést.

1948 után a művezetők részére többször szerveztek továbbképző tanfolyamot, melyek 1952-től már technikumi szinten képezték a résztvevőket. A cél ezzel az volt, hogy a gyakorlati tapasztalatukhoz az elméleti tudást is megszerezzék. Ez hozzájárult a munkakör szakszerű betöltéséhez, ami természetesen a termelés eredményeire is pozitívan hatott.

A szövkök részére "technikumi minimum" és szakmunkásképző tanfolyamokat szerveztek, a sztahanovisták részvételével pedig "Sztahanovistamiskola" indult.

A műszaki és adminisztratív dolgozókat, bérelszámolói, könyvelői tanfolyamokon képezték tovább.

A szakszervezet és párt szervezet felvilágosító munkájára nagyon sokszor szükség volt. A dolgozók egy része huzódózott a tanulástól, legtöbbször, mivel az üzem többsége nő dolgozó, a családra való hivatkozással. A párt sokat segített e probléma megoldásában is. A felvilágosító, meggyőző munka szakmailag eredménnyel

járt, mert általában az üzem döntő többsége tovább képezte magát.

Az üzemben működött a Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesület helyi csoportja, mely havonta egy két rendezvényt tartott, a dolgozókat érdeklő szakmai kérdésekről.

Az ujitó és sztahanovista kör igen népszerű volt. Negyedévenként tartott értekezleteit szívesen látogatták a munkások.

A Szakoktatási és Műszaki Propaganda Tanács évenként több filmvetítéssel vagy gyakorlati bemutatóval egybekötött előadást szervezett. A tapasztalatcsere látogatások, valamint a hasonló üzemek szakmai konferenciái szintén jelentős segítséget nyújtottak a dolgozók továbbfejlődésében.

A szakszervezetekre az új, szocialista munkafegyelem kialakításában és megszilárdításában is nagy szerep vár. A munkafegyelem megszilárdításának a fő eszköze a munkaverseny és a politikai nevelő munka.

A szocialista munkaverseny nemcsak kialakítja az új szocialista munkafegyelmet, hanem elősegíti a maradiság leküzdését, bírálatra és önbírálatra készíti a dolgozókat, emeli a munkások kulturális és technikai színvonalát, új szocialista jellemvonásokat fejleszt ki bennük.

Adminisztratív módszerek alkalmazásával nem lehetne tartós munkafegyelmet biztosítani, ezért politikai nevelő munkával a dolgozók többségénél önkéntessé és tudatossá kell tenni a fegyelmet. Persze a szocialista munkafegyelem megteremtése nem egyszerű nem is egy csapásra megvalósítható feladat. "Új munkafegyelmet teremteni, az emberek közötti társadalmi kapcsolat új formáit építeni, új formákat és módszereket teremteni, az emberek munkába való bevonására - ez sok sok évre, ez évtizedekre terjedő munka"- . /1/

1./ Lenin Művei 30. kötet. Bp. 1953. 526 old.

Az üzemi bizottságnak akadt munkája ezen a területen, ha nem is sok, de azért volt egy két fegyelemsértés. Pl. az igazolatlan jánnyzások, késések szaporodtak 1954- 1955-ben, előfordult néhány esetben lopás is. Ezeket, ha visszatérő bűnösök voltak vagy nagy mennyiségű anyagot loptak el, azonnali hatállyal elbocsájtották. Ha először fordult elő akkor írásbeli megróvást kaptak és megszégyenítették őket a közösség előtt. Gyakori volt a munkabiztonsági előírások figyelmen kívül hagyása /pl. fejkendő használata gép mellett /, pedig ezek elmulasztása a dolgozók testi épségét veszélyeztette. Az Üzemi Bizottság munkáját sokban megkönnyítette, illetve segítette az öntudatos dolgozók határozott fellépése, a fegyelmezetlenek ellen. Minden műhelyben voltak elvtársak, akik igyekeztek olyan szellemet kialakítani, amely elítéli, megbélyegzi a fegyelmezetlenséget, amelyben a fegyelem megsértése, igazolatlan kimaradás, selejtgtyártás szégyen sé gyalázat.

A munkafegyelem betarzása azért is fontos volt, mert ezt az üzem vállalta a kollektiv szerzödések megkötésekor.

Üzemi kollektiv szerzödéseket 1951-től kötöttek az üzemek. Az előtt szakmai illetve iparági kollektiv szerzödés volt érvényben. A szocialista jellegű üzemi kollektiv szerzödések kötését az tette lehetővé, hogy a fordulat éve után a hatalom kizárólagos birtokosává a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály vált.

A kollektiv szerzödés két oldalú kötelezettség. A vállalat igazgatója kötelezi magát azoknak a feltételeknek a biztosítására, amelyek lehetővé teszik a terék teljesítését, illetőleg tulteljesítését, a dolgozók munkafeltételeinek jjavítását, a vállalat jóléti és munkavédelmi feladatainak megvalósítását, a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának emelést, a dolgozóknak a kollektiv szerzödésben a tervek teljesítésének illetőleg tulteljesítésére vállalt kötelezettségét.

A dolgozók pedig vállalják, hogy tervüket teljesítik, szüntelenül törekednek a termelékenység emelésére, az önköltsé csökkentésére, a műszaki fejlesztésre, javítják a technológiát, kiküszöbölik a baleseti veszély-forrásokat.

Az üzemi kollektív szerződések megkötését kb. 1955-ig a dolgozók igen nagy érdeklődéssel, lelkesedéssel fogadták. Ezek megkötésénél és végrehajtásánál jellemző volt a nagyfokú aktivitás.

A szerződések tervezetét megtárgyaló munkás-gyűléseken nagyon sok jó javaslat hangzott el: pl. az 1953. évi szerződés tárgyalásakor 106, melynek egyrészét felhasználták a végleges megszövegezésben. /1./

1955-56-ban ez az érdeklődés csökkent. A végrehajtásról szóló beszámolók meghallgatásán, megvitatásán lényegesen kevesebben vettek részt. Csökkent a dolgozók javaslatainak száma, s általában a kollektív szerződés tekintélye. Ennek oka az volt, hogy a gyakori tervmódosítások miatt a határidők eltolódtak, egy két beruházás, legtöbbször a gyár vezetőségen kívüli okok miatt, elmaradt. Így a dolgozók bizalma megrendült a kollektív szerződés hatékonyságában.

3. AZ MDP. POLITIKÁJA 1956-IG.

A két munkáspárt egyesülése betetőzte hazánkban a proletárdiktatúráért vívott harcot. Bár népi demokráciánk két szaka-
sza között nem lehet éles határt vonni, az egyesülés mégis há-
tárkő volt a magyar nép történetében. Ezzel lényegében lezárult
a népi demokrácia első, alapvetően demokratikus feladatokat meg-
oldó szakasza, és megkezdődött a szocializmus építésének korszaka.
Az egyesülési kongresszuson elfogadott új pártprogram

1./ Gárdián Józsefné Ü.B. elnök beszámolója alapján.

a magyar munkásmozgalom útjának marxita-leninista elemzését adta. Kifejezésre jutatta a párt mélységesen internacionalista politikáját és készségét, hogy a marxizmus-leninizmus általános érvényű tanításait a szocialista forradalomról, hazánk viszonyaira alkalmazza.

Az MDP. szervezeti szabályzata törvénnyé emelte a pártról szóló lenini tanításokat. A kongresszus meghatározta a szocializmus építésének soron következő feladatait. Célul tűzte ki, a proletárdiktatura államának erősítését, a tervgazdálkodás kiterjesztését, kulturális téren pedig a vagyonos osztályok műveltségi monopóliumának megszüntetését. Az egységes munkáspárt hatalmas erőforrást jelentett, növelte a munkáosztály tekintélyét, eszmei, politikai és szervezeti erejét.

Az egyesülés azonban együtt járt a párt bizonyos mérvű felhígulásával. Ezért a Politikai Bizottság 1948. szeptember 2.-án tag- és tagjelölt felvételi zárlatot és tagrevíziót rendelt el. A felülvizsgálat során itt az üzemben kb. 150 embert zártak ki az MDP-ből, többnyire volt jobboldali szociáldemokratákat. Aktiv politikai élet folyt ebben az időben a gyárban. Az emberek szívesen jártak a párt rendezvényeire, nem kellett túlságosan agitálni a társadalmi munkára sem. Szőregen pl. a falujárók 2041 órát dolgoztak az iskola rendbehozásán, segítettek a falu lakosainak is a gépek, szerszámok megjavításában, s közben népgyűléseken, egyéni meggyőzés útján népszerűsítették a kommunista programot, magyarázták a párt bel- és külpolitikáját.

Az új munkásigazgatóknak /Kiss József majd Bossányi György / erős adott a dolgozók lelkesedése. A segíteni, építeni akarás tömegmegmozdulás lett a gyárban. Így érthető, hogy 1949-ben behozták lemaradásukat és megteljesítették a hároméves tervet.

Marosán György elvtárs, akkor könnyűipari miniszter a következő levelet írta az üzem igazgatójának: " Kérem , hogy tolmácsolja a vállalt valamennyi dolgozója felé elismerésemet azért a jó munkáért, amellyel a Budapesti Nemzetközi Őszi Vásáron szocialista könnyűiparunknak sikert és dicsőséget szereztek".

1950-ben újjáválasztották a párt vezetőséget, ekkor jött létre az Üzemi Pártbizottság is. Az Üzemrészenkénti alapszervezetekben jobban megismerhették egymást az emberek, s a vezetőség választáskor helyesebben tudtak dönteni. 1951-ig az alapszervezetekben a 10-es bizálmik foglalkoztak a párttagokkal illetve tagjelöltekkel, utána pedig ezek megszűntével a pártcsoporthoz vezető. A pártcsoporthoz vezetőkre az üzemi pártbizottság tanfolyamot szervezett, ahol ismertették teendőiket; elsősorban ismerni kellett a pártcsoporthoz beosztott elvtársakat, nézeteiket, problémáikat. A termelésben lemaradókkal elbeszélgettek, figyelemmel kísérték a munkavédelmet és szociális ellátottságot, foglalkoztak a párton kívűliekkel, mozgositották a dolgozókat a szemináriumokra. A pártcsoporthoz vezetőkre többsége jól megállta a helyét. Példát mutattak a termelésben, szakmailag is politikailag is képezték magukat.

Sajnos azonban ez az aktív pártélet nem tartott sokáig. 1952-1953-ra a felsőbb pártvezetésben eluralkodott a személyi kultusz , s nem alakult ki olyan egészséges kritikai légkör, amelyben a tömegek, a funkcionáriusok, a nehézségekről bátran beszélhetek volna, bírálhatták volna a gazdaság-politikában elővetett hibákat. Háttérbe szorult az az alapvető elv , hogy a szocialista termelés nem öncél, a szocializmus célja a nép növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek mind teljesebb kielégítése, a jólét rendszeres emelése, a termelés szakadatlan fejlesztése, a modern

technika tökéletesítése útján. Ennek következményelett az életszínvonal stagnálása, illetőleg átmeneti csökkenése 1951-1953-ban. Az öntudatlanabb dolgozók viszont hajlamosak voltak arra, hogy csak a hasukon kersztül mérjék le a társadalom, a rendszer helyes vagy helytelen voltát. S ezek legtöbbször az ellenség magyarázatát is figyelembe véve csak a rosszat látták.

Nem vitás, voltak hibák. Ezt az MDP. Központi Vezetősége is megállapította 1953. júniusi határozatában. A határozat nyomán megkezdődött a hibák kijavítása. Javult a párton belüli demokrácia, megnőtt a taggyűlések jelentősége, a párttagok aktivitása, jobban érvényesült a kollektív vezetés.

Ez a fellendülés azonban csak időleges volt. A III. kongresszus sok, helyes megállapítást tett, a módosított szervezeti szabályzatban leszögezte, hogy a párt valamennyi vezetőszerveének munkájában érvényesülnie kell a pártvezetés legfőbb leminí elvének, a kollektív vezetésnek. Kötelezte a pártbizottságokat, hogy biztosítsák a pártdemokráciát - s ennyiben pozitív a szerepe a kongresszusnak - de nem vetette fel nyíltan a párton belüle egyre növekvő revizionista előretörés veszélyét, nem leplezte azt le, sem politikailag sem ideológiailag. Ugyanakkor nem számolt le a szektás nézetekkel sem. ellenkezőleg, azt a látszatot keltette, mintha a párton belül teljes lenne az ideológiai, politikai egység, pedig a párt egysége ekkor már nem volt meg. A pártvezetés ingadozott, a szektás hibák és a jobboldali opportunizmus között. Ez oda vezetett, hogy a párttagság, még inkább a pártonkívüliek óriási többsége képtelen volt tájékozódni a politikai helyzetben.

A pártvezetés és a tagság között szakadás állt be, apárt vezetés tekintélye és vele a párt tekintélye rohamosan csökkent.

A párttagság először kereste a kiutat, a taggyűléseken ezt kifejezésre is juttatta, de a vezetés kettőssége, ingatagsága, a

politikai irányvonalban mutatkozó, egyre gyakrabban előforduló váratlan fordulatok passzivitásra készítették a tagságot. Politikai dolgokról alig-alig esett szó a taggyűléseken, az emberek bizalmatlanok lettek. A szemináriumokról 40-50 % lemorzsolódott, s aki ott maradt, az is hallgatott.

"Ebben a nehéz helyzetben az SzKP. XX. kongresszusa nagyszerű eszmei, politikai segítséget nyújtott ahhoz, hogy a baloldali hibákat is leküzdjük és a széleskörű külföldi propaganda támadását is visszaverjük, eszmeileg és politikailag szétzúzzuk. E lehetőség újra növelte a bizalmat pártunk tagságában és a pártonkívüliek széles rétegében is, remélve, hogy évek húzavonája után végre, hamarosan egyenesbe jövünk. A jogos remények azonban nem váltak valóra, mert a régi vezetés képtelen volt valóra váltani. "/L/

Már 1953 júniusa óta Nagy Imre és csoportja nagyarányú agitációs és szervező tevékenységbe kezdett. Eltulozták a hibákat, lebecsülték a népi demokrácia eredményeit, azt hirdették, hogy a hibák a proletárdiktatura szervei hibái, melyek a rendszer lényegéből szükségképpen következnek. Igyekeztek lejáratni a párt tekintélyét, a párt és állami funkcionáriusokat. Ellentéteket akartak szítani Magyarország és a többi népi demokrácia, különösen Magyarország és Szovjetunió között. Azt terjesztették, hogy a Szovjetunió és haánk viszonya nem egyenrangú szocialista kapcsolat. Igyekeztek elkendőzni az osztályellentéteket, s a szocialista törvényesség biztosítása címén a népi demokrácia esküdt ellenségeinek politikai rehabilitációját is követelték, sajnos nem eredménytelenül.

A Központi Vezetőség marxista-leninista magva akcióba lépett, egyrészt a szektás hibák végleges leküzdésére, a XX. kongresszus határozatainak magyarországi alkalmazásáért, másrészt a revizionista támadás visszaveréséért.

A Központi Vezetőség júliusi határozata leváltotta Rákosi Mátyást, visszahívta őt a Politikai Bizottságból.

A párt legfőbb feladata az egység, a fegyelem megteremtése volt.

A Központi Vezetőség kétfrontos harcot hirdetett az elhajlások ellen. Éberségre intette a pártot és a tömegeket, leszögezte, hogy az utóbbi időben kiéleződött az osztályharc, megerősödött az ellenség nyomása a pártra és a népi demokratikus rendszerre.

AzMDP. 1956. júliusi plénuma tehát meghozta azokat a határozatokat, melyek végrehajtása hivatva volt felszámolni a fejlődést fékező szektás hibákat és visszaverni a mindjobban előretörő revizionista támadást.

A revizionista támadás e határozat után néhány hétre megtorpant, de a revizionista összeesküvő csoport egységfrontba lépve a hazai reakció összes erőivel, a nyugati imperialisták és más segítő társaik támogatásával új rohamra indult, nehogy idő legyen a hibák kijavítására. A revizionistáktól a fasisztákig terjedő ellenforradalmi blokk messzemenő nyugati támogatással előkészítette és kirobbantotta az 1956-os októberi ellenforradalmat.

4. A PÁRT GYŐZELME AZ ELLENFORRADALMI

LÁZADÁS FELETT.

Az 1956. október 23-án kirobbantott magyarországi ellenforradalmi lázadás nem csak a magyar nép szocialista vívmányait, nemzeti függetlenségét fenyegette, hanem támadás volt az egész szo-

cialista világ, Európa és az egész emberiség békéje ellen.

A harc nemcsak a magyarországi, forradalmi és reakciós erők ütközése, hanem egyben a haladás és a reakció, a szocializmus és imperIALIZMUS, a háború és béke nemzetközi erőinek összecsapása volt.

Az ellenforradalom alaposan felkészült a támadásra, gondosan kidolgozta taktikáját, időleges sikereket is aratott, mégsem győzött.

Nyugaton lázas vita folyt és folyik ma is arról, hogy milyen taktikai hibát követtek el. Az ellenforradalom kudarcának fő oka azonban elsősorban nem a taktikában keresendő, hanem abban, hogy lebecsülte a szocialista eszme erejét, a munkásosztályt, a népet, a szocializmus erőit mind Magyarországon, mind világméretekben.

Az ellenforradalom a kommunizmus "válása", a szocialista tábor egységének megbomlására építette terveit, ezért mondtak csődöt terveik. Bukása a kommunizmus erejét, a marxizmus-leninizmus igazságát bizonyította.

Október 23-a után az ellenforradalmi elemek Szegeden is megkezdtek nyílt támadásukat a párt, a helyi államhatalmi szervek ellen. Megszervezték az egyetemi hallgatók, középiskolások tüntetését, majd az üzemek, intézmények dolgozóit igyekeztek az utcára vinni. Demoralizálták a termelést, zűrzvart okoztak a városban, követelték a hatalmat.

Október 25.-re az Ujszegedi gyár "vezérei" is előkerültek, s nyilatkoztak. Eddig ugyanis "csak" leveleket írogattak a gyár kommunistáinak. Pl. Fischer Miklóshoz írt levelükben a következő olvasható:
" Te piszkos kommunista nézd meg a házaad előtt jól azt a villanyoszlopot, arra leszel felakasztva!"

25.-én a délutáni műszak már nem kezdődött meg. A gyár kéményén fekete zászló lobogott. Az emberek egyrésze fekete kokárdával hangozkodott az udvaron, majd Királyházi Sándorral az élen elindultak Szegedre a Kossuth szoborhoz.

Királyházi Sándor 1945. óta dolgozott a gyárban, szövő-művezető volt, s a pártvezetőség tagja. Most azzal dicsekedett, hogy ő mindig utálta a kommunistákat, az SZDP. tagja volt, s így került az MDP.-be.

Méltó társai voltak Pataki József, ifj. Tóth Sándor, Tóth István művezetők, Bertus László raktári dolgozó, Tápai Szűzeszter, Mojzes József, Kéri József, Hegyközi Károly.

Másnap, 26-án reggel a gyárban gyülekeztek az emberek. 11 óára nagygyűlést hirdettek a Széchenyi téren, erre akarták Királyháziék felvonultatni a gyárat. A kommunisták kb. 20 fő nem indult el a menettel, sokan pedig utközben maradtak le, s elmentek haza. A tömeget kb. 8-900 fő a hidórész nem akarta átengedni, de Királyházi és vezértársai félre lökték a rendőröket s tovább vonultak, miközben egy-két rendőrt, katonát "véletlenül" leköptek.

A Széchenyi térre azonban nem tudtak bevonulni, ezért a pártbizottság elé mentek, s csatlakoztak a színészek, egyetemisták csoportjához. Szovjetellenes jelszavakat ordítottak, köpködték a hidnál álló szovjet harckocsikat.

Mivel utjuk nem járt eredménnyel, felháborodva visszatértek az üzembe. Leverték a vörös csillagot, Marx, Engels képét, Lenin, Sztálin, Rákosi szobrát kihajigálták az udvarra, mondván: "itt a nagytakarítás ideje". Mojzes kijelentette: "nem akarom többet hallani az elvtárs szót, testvérek vagyunk!"

Patai csapatot szervezett, hogy a szovjet tankokat "megsemmisítse". 27.-én megalakult a gyári munkástanács. Elnöke Királyházi Sándor lett, tagjai volt nyilas-párti, vagy jobboldali szociáldemokrata párti tagok, akik eddig többnyire hallgattak, s vár-

ták a kedvező időt fellépésükre.

Betiltották az MDP.-t, feloszlatták a szakszervezetet, mert szerintük ez eddig nem képviselte a dolgozók érdekét. Független, szabad, szakmai szakszervezetet követeltek. A minőségi ellenőrző-, norma-, és statisztikai osztályt megszüntették, mert ezek a "kizsákmányolás eszközei" voltak.

Fischer Miklóst, Vigh Istvánnét, a Sallai-testvéreket, Péter Jánosnét, Márki Andrásnét kizavarták az üzemből, mint kompromitált személyeket. Kb. 15 vezető beosztású párttagot alacsonyabb munkakörbe helyeztek át. Őket azért nem bocsájtották el, hogy "szem előtt" legyenek.

"Kapnak majd munkát, pl. a kazánházban, ahol az elmúlt 10 év pihenését hasznosítani fogják" - határozták el nagylelkűen.

Az új beosztás illetve elbocsájtás miatt fennmaradt 13.000,- Ft-át pedig elosztották maguk között. S hogy népszerűségüket biztosítsák, a gyár termékeit poton áron kezdték árusítani, a műszakiaknak többszörös lakást, ingyen világítást, tüzelőt, két öltözet ruhát ígértek.

A gyári munkástanács hathatós segítséget nyújtott az ellenforradalom fegyveres erejének megszervezéséhez is oly módon, hogy 10 "megbízható" embert küldött a nemzetőrségbe.

/Ezek megbízólevelét Királyházi írta alá/.

A városi forradalmi bizottságba Királyházit, Tóth Sándort, Bertus Lászlót és Mojzes Józsefet delegálták.

Királyházit elnökhelyettesnek is megválasztották. Így, mint Kovács József, Perbiró József, közvetlen munkatársa illetve helyettese, aktív vezetője volt a szegedi ellenforradalmi eseményeknek. Kommunistákat helyeztek előzetes letartóztatásba, fegyveres szervüket előkészítették a szovjet csapatok megtáma-

dására, a rádió, a sajtó útján terjesztették az ellenforradalmi propagandát - röviden a Magyar Népköztársaság államhatalmának megdöntésére törekedtek. /1/

Október 30.-án a munkástanács nagygyűlést rendezett az üzem kulturtermében. A beszámolót Királyházi József tartotta. Először is felszólította a megjelenteket, hogy egy perces néma csennddel, felállással adózzanak a "szabadságharcban" elesettekért, majd ismertette álláspontját a rendszerrel kapcsolatban: "Tiszta demokráciát akarunk, szabadságot és függetlenséget követelünk". Kéri Józsefnek - úgy látszik - nem volt elég érdekes a beszámoló, s közbeszólt: "ne erről beszéljen, hanem arról, hogy mikor akasztjuk a kommunistákat!"

Elmondta véleményét a munkástanács elnök a kormányról is.

"A jelenlegi kormány Nagy Imre vezetéssel nem megfelelő. Nagy Imre az elmúlt évek folyamán igen közel állt a munkásosztályhoz.... Amennyiben Nagy Imre bűnös abban, hogy a szovjet hadsereg átlépte az ország határát, bizalmunk vele szemben megszűnt. A kormány többi tagjával sem vagyunk megelégedve. Elsősorban azokkal a személyekkel /pl. Bebrits, Apró, Kossa/, akik az elmúlt Rákosi érának jó, megbízható káderei voltak. Ezek nem felelnek meg a munkásságnak." /2/

Ezután Királyházi felolvasta a gyár "munkásainak" 17. pontos követelését, amit el is küldtek a kormányhoz:

- 1./ Szabad, független Magyarországot!
- 2./ Azonnali hatállyal vonják vissza a Szovjet csapatokat!
- 3./ Szabad választásokat!

1/ Csongrád m. Megyei Bíróság NB. I. 1103/1957. Vádirat.

2/ " " " " " Nyomozási jkv.319-20.o.

- 4./ A statárium eltörlését, teljes büntetlenséget a budapesti szabadságharcosoknak!
- 5./ Az ÁVH. működésének teljes beszüntetését!
- 6./ A varsói szerződés felbontása, Ausztriához, Svájcához hasonló semleges politikái!
- 7./ Kereskedelmi tárgyalások nyugattal!
- 8./ Hadifoglyainkat azonnal engedjék haza!
- 9./ A politikai foglyok szabadonbocsátása!
- 10./ Nemzeti és egyházi ünnepek visszaállítását!
- 11./ Független magyar bíróságot!
- 12./ Szabad szakmai szakszervezeteket!
- 13./ Nemzeti kincseinket /uránt, alumíniumot/ ne szállítsák külföldre!
- 14./ Több pártrendszert, koalíciós kormányt követeltek stb. /1/

Elhatározták azt is, hogy amíg az utolsó szovjet katona el nem hagyja az országot, s amíg az ENSZ-től biztosítékot nem kapnak, sztrájkolnak. "Döntésünk azért is lényeges, mert az Ujszegedi Kender- és Lenszövő a város legnagyobb üzeme, s állásfoglalásunk a többi kis üzemet is befolyásolja," - mondták.

Egy nap múlva égetni kezdték a vörös zászlókat, a személyzeti osztály, a pártbizottság iratait, hogy ugymond a "12 éves önkény" minden emlékét egyszer s mindenkorra eltöröljék. Patai összeállította a gyári fekete listát, gyűjtést szervezett a pesti "szabadságharcosoknak". Ellenséges tevékenységével november 4-e után sem hagyott fel, s ezért 7-én letartóztatták. A munkástanács tagjai azonban nem hagyták cserben "munkatársukat". Királyházi, Pongrácz István igazgató és Tápai Szilveszter a szovjet parancsnokságra mentek s követelték Patai szabadon

bocsájtását. Azzal győzegetőztek, hogy minaddig sztrájkolnak, amíg Patai vissza nem tér közéjük.

Szavukat azonban mégsem váltották be. November 10-én, szombaton ugyanis a városi szovjet parancsnokság megmondta Királyházinak, hogy ha hétfőn 14 óráig nem indul meg az üzem, a munkástanács minden tagját letartóztatják.

Ez már Királyházinak se tetszett volna, s ezért utasítást adott hétfőn reggel a munka megkezdésére. Volt azonban egy-két "lelkes" ember, akiknek nagyon tetszett az "összkonfortos sztrájk", s sehogy se akartak dolgozni. A munkástanács tagok végül már könnyörögteknekik, hogy kezdjék el a munkát.

Az üzem dolgozóinak többsége viszont örült a megkezdésének. Sokan már eddig is dolgoztak volna, de féltek az elbocsájtástól, a munkanélküliségtől. Ösztönösen érezték, hogy a hazug jelszavak, az ellenség hirdette szociális demagógia, a "szabadságharcosok" terrorja ellenforradalmat takar, melynek az a célja, hogy visszaállítsa a régi úri Magyarországot.

Mindszenti beszéde különösen megerősítette ezt a hitüket.

Felvetődött bennük a munkanélküliség, az infláció, a nélkülözés réme, egy új világháború veszélye.

Érthető tehát, hogy megvonták támogatásukat az ellenforradalmároktól, örömmel kezdtek a munkához. A kormány és a párt intézkedései pedig bizalmat keltettek bennük.

Ezért nem sikerült Királyházinak megszervezni december 10-én a 48 órás sztrájkot. /Királyházi tagja volt a szegedi illegális munkástanácsnak, melynek az volt a feladata, hogy a budapesti központi munkástanács határozatait végrehajtsa. A dec. 8-i ülésen Királyházi vállalta, hogy az ujszegedi gyárban megszervezi a sztrájkot./

A Magyar Szocialista Munkáspárt szervezése az ellenforradalom elleni, katonai és politikai harc közepette történt.

Az üzemben november 27-én alakult meg a pártszervezet 27 taggal. Nem volt könnyű dolga annak a néhány elvtársnak, aki a pártszervezet létrehozásáért fáradozott. A munkástanács nem is engedélyezte a párt újjászervezését, s mikor az alapszervezet mégis létrejött, akkor igyekeztek elszigetelni a párttagokat.

A gazdasági ügyekbe nem engedtek beleszólást. A pártvezetőség tagjai nem jelenhettek meg az üléseiken, mert a "párt csak akkor politizáljon, a gazdasági ügyekhez semmi köze," - mondta Királyházi. Bertus László vezetésével megfigyelték azokat az elvtársakat, akik az MSZMP taggyűléseire, összejöveteleire eljártak, s ahol csak tudtak ártottak nekik. Pl. a alacsonyabb munkakörbe helyezték őket, a bérrendezésnél a legalacsonyabb bérkategóriába sorolták a párttagokat, kilátásba helyezték, hogy ha elbocsájtásra kerül sor, elsősorban a kommunistákat küldik el.

Ilyen körülmények között érthető, hogy a volt 850 MDP. tagból csak 27 igaz, hű kommunista állt ki bátran a párt mellett.

Az Intéző Bizottság tagjai Szögi Antal, Kovács István, Pavlovics László lettek.

Az Intéző Bizottság helyes utat követett, amikor a párt szervezésénél elsősorban a fizikai munkásokra támaszkodott. A pártszervezet egy-két hónapig, egy-két kivétellel csak fizikai munkásokból állott. A műszaki és adminisztratív dolgozók megnyerése azért is ment nehezebben, mert a munkástanács leváltással, elbocsájtással fenyegette őket, ezen kívül az igazgató, Pongrácz István is igyekezett megfélemlíteni környezetét. /Pongrácz 1957. februárban disszidált./

A pártszervezet előtt ebben az időben kettős feladat állt:

Az ellenforradalmi munkástanács tevékenységének leleplezése és a pártszervezet megerősítése.

Mindkettő igen komoly, nehéz feladat volt. Annál is inkább, mert a vezetőségi tagok egy része sem látott egészen tisztán. Pl. Bódi László, aki a taglétszám növekedésével lett Intéző Bizottsági tag, a munkástanács 1957. január 18-i ülésén még arról vitatkozott a munkástanács tagjaival, hogy azok elismerik a kormányt és a pártot, vagy sem. Ez a vita teljesen értelmetlen és felesleges volt, hiszen Királyházi még novemberben kifejtette, hogy " az ENSz becsapott bennünket, az otoszok megszállták az országot, és így kénytelenek vagyunk elismerni a Kádár kormányt". A párttal kapcsolatban pedig az említett az volt a véleményük, hogy az Intéző Bizottság köszönje meg nekik, hogy megengedték a párt megszervezését, s addig, amíg 5-600 tagja nem lesz a pártnak, nem is tárgyalnak a pártvezetőséggel.

S ezek után Bódi még elvtársnak szólitotta Tóth Istvánt, az előbbi vélemény kifejtőjét, azt, aki az ellenforradalom egyik fő szervezője volt a gyárban, majd ezt mondta: " A munkástanácsal egyetértek és harcolni fog érte a párt is, mert egyetlen szerv lesz az elkövetkezendő időben, amely a vállalatok irányításába beleszólhat és jól viheti az ügyeket". /1./

Szerencsére az Intéző Bizottság nem egyedül Bódiból állt, s a többiek komolyabban vették a pártszervezés kérdését. Munkájuknak meg is lett az eredménye, mert márciusig 140, május 1-ig 280 fő lépett be az MSZMP-be. /Ebből 201 fizikai munkás, =73 %, 55 műszaki, 21 adminisztratív, 3 egyéb./

Ez sokkal inkább reális szám volt, mint a 850 fős pártszervezet. Az új párt tagjai kijárták az ellenforradalom iskoláját, edzettebbek, tapasztaltabbak, harcra készebbek lettek.

Kimaradtak a pártból a karrierista, a kommunizmustól idegen és az ellenséges elemek, valamint azok a becsületes dolgozók, akik ugyan rokonszenveztek és ma is rokonszenveznek a szocializmással, a párt céljaival, de nem válltak állhatatos kommunistává, és a régi hibák, vagy a revizionista demagógia és az ellenforradalom támadásainak hatása alatt bizonytalanokká, tétovázókká váltak. Ezeknek a jóhiszemű, együttérző, de nem elég szilárd volt párttagoknak a párton kívül maradása eszmeileg, politikailag erősítette a pártot, mert mentesítette az ingadozástól.

Ugyanakkor ezek rokonszenvét, munkáját a pártszervezet értékelte, támaszkodott és ma is támaszkodik segítségükre.

Nagy segítséget nyújtott a párt megszervezéséhez a Központi Bizottság 1956. decemberi határozata, mely marxista-leninista módon tisztázta az események osztály jellegét és okait, helyesen állapította meg, hogy az ellenforradalmat négy együttesen ható tényező: az MDP régi szektás vezetőinek hibái, a Nagy Imre féle revizionista csoport áruló tevékenysége, a belső burzsoá ellenforradalmi erők és döntően a nemzetközi imperializmus aknamunkája idézte elő. A határozat hatásos eszmei-politikai fegyver volt abban a harcban, amelyet a párt az ellenforradalom leveréséért, az eszmei tisztázódásért, a szocializmus erőinek tömörítéséért, a revizionizmus leleplezéséért és elszigeteléséért, a dogmatikus és szektás hibák felszámolásáért - két fronton vívott.

Az MSzMP 1957. júniusi országos értekezlete már az ellenforradalom leveréséről és a szocialista konszolidáció gyors és nagy sikereiről számolhatott be. A pártértekezlet megszilárdította az újjászervezett párt marxi-lenini egységét, elméletileg és politikailag megalapozta a párt tevékenységét, megszüntette a

pártban az ideiglenesség állapotát.

Ekkor alakult meg az üzemi Pártbizottság és a Végrehajtó Bizottság. Munkájukhoz nagy segítséget nyújtottak a karhatalomból visszatért elvtársak, akik eddig fegyverrel védték a néphatalmat. Sallai Imre, Sallai Ferenc, Fischer Miklós, Kiss Sándor, Kasza György munkásmozgalmi tapasztalata különösen figyelemre méltó volt.

Segítette a pártszervezet megerősödését az új igazgató, Biczó György is, aki a párt irányvonalát mindig szemelőtt tartotta. A dolgozókat pedig megnyugtatta az a tudat, hogy az ellenforradalom gyári főkolomposai elnyerték méltó büntetésüket.

Királyházi 8 évet kapott.

Az ellenforradalmárok által leváltott kommunista elvtársakat fokozatosan visszahelyezték régi beosztásukba. A párt befolyása irányító szerepe egyre inkább érezhető volt az üzem gazdasági életében is. A politikai munka középpontjába a termelés ellenőrzése és segítése került. A kommunisták példamutatása a tervfeladatok teljesítésében szinte törvényszerűvé vált.

Az üzem életében jelentős esemény volt Kádár János elvtárs látogatása 1958 nyarán. A munkások közvetlenül érezhették azt az egyszerűséget, szeretetet, megbecsülést, mely Kádár elvtárs minden szavából áradt. Példát mutatott minden vezetőknek, hogyan kell viselkedni, kapcsolatot tartani a dolgozókkal.

A gyár vendégkönyvébe a következő sorokat írta: "Mindig jóleső érzéssel fogok emlékezni az Ujszegedi Kender- Lenszövő gyárban eltöltött órákra, különösen arra a szívélyes fogadtatásra, amelyben részem volt. Kivánok jó egészséget, sikert a munkában és boldogságot az személyes életben a gyár minden dolgozójának." Ez a látogatás emelte a gyár tekintélyét, növelte a bizalmat a

felső vezetés iránt.

Megjavult az üzemben a szervezési munka is. A párttaggyűléseken, pártnapokon, ünnepségeken, felvonulásokon a dolgozók aktívan résztvettek. A Pártbizottság, az alapszervi vezetőségek sok segítséget nyújtottak a pártbizalmiaknak a szervező, nevelő munkájuk elvégzésében. Ugyanakkor ellenőrizték is őket, hogy hogyan hajtották végre a kapott feladatokat, hogyan segítették elő a párttagság, sőt a pártönkivüliek nevelését, mit tettek a párt és a munkafegyelem megszilárdításáért, a magasabb eredményekért.

Kivették részüket az üzem kommunistái a mezőgazdaság szocialista átszervezésének munkájában is. 30-40 elvtárs vett részt rendszeres agitációban.

A Pártbizottság mindig támaszkodott a becsületes, rendszerhez hű pártönkivüliekre, akik nem egyszer bebizonyították segítő készségüket a feladatok megoldásánál.

1956. után a Végrehajtó Bizottság különösen nagy súlyt fektetett a politikai oktatás eredményesebbé tételére. 1958-ig kétféle politikai oktatást szerveztek: "Időszerű kérdések" tanfolyamon a napi politikai eseményeket, a párt és a kormány határozatait beszéltek meg.

A "Marxizmus-leninizmus" tanfolyamon pedig alapvető politikai kérdéseket tárgyaltak meg.

1958-tól Magyar Munkásmozgalom és Politikai gazdaságtan szemináriumot is szerveztek.

Ezen az oktatási formákon kívül többen elvégezték a Marxista egyetemet, résztvettek a Politikai Akadémián.

Szerveztek valláskritikai előadásokat is, s talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy megszaporodtak a névadó ünnepségek, a KISZ esküvők.

Az üzemi pártszervezet nagy gondot fordít az ifjúság nevelésére is. A DISz elhanyagolta ezt a feladatot, csak kis mértékben teljesítette azt a helyes célkitűzést, melyet 1950. jun. 18-án, az első kongresszuson megfogadott. Nevezetesen, hogy mozgósítja az ifjúságot a szocializmus építésébe, szocialista szellemben szilárd helytállásra neveli a fiatalokat a tanulás, a dolgozó népünk ellenségei elleni harc frontján. Az ellenforradalom bizonyította legjobban, hogy nem eleget és nem kellőképpen foglalkozott az MDP az ifjúsággal.

A munkástanácsa demagóg ígéretei, jelszavai őket szédítették meg leginkább. Nem vették észre, hogy a kommunista és szovjet ellenes uszítás mögött az igazi cél a régi, úri Magyarország visszaállítása volt, ahol "temetői csendet teremtett volna a fasizmus. Ujra tobzódott volna a nép elnyomása, kizsákmányolása, és az uraknak visszaadott földek közt ismét kakastollal játszott volna a szél." /1./

Hibásak ebben azok a proletárszülők is, akik hallgattak a múlt-ról, nem tárták fel gyermekeik előtt, milyen volt a fiatalok helyzete a Horthy korszakban. Az ifjúság egy része ennek következtében nem tudott összehasonlítást tenni, és a szocializmus építése közben csak a hibákat látta meg, azt is többnyire az ellenség torzító szemüvegén keresztül. Az ifjúság csak a decemberi határozat után kezdte felismerni a helyzetet és keserű kiábrándultsággal vette észre, hogy tévutakra vitték. /2./

A fiatalok felvilágosítása, nevelése érdekében hozták létre 1957. tavaszán a KISz.-t. Feladata az volt, hogy segítsen a pártnak legyőzni az ellenséges nézetek maradványait, ösztönözze az ifjúságot a tanulásra, tanítsa őket a munka megbecsülésére és

szeretetére, a szocializmus eszméjéhez, a néphez, a hazához való rendithetetlen hűségre nevelje tagjait.

A gyári KISz alapszervezet alapító tagjai többnyire párttagok vagytagjelöltek voltak. Rájuk hárult az a feladat, hogy a párt politikáját érvényesítsék az ifjúsági szervezetben. 1957. végére 110, 1960-ra 220 tagja lett a KISz szervezetnek a gyárban.

A vezetőség tanult a DISz hibáiból. A politikai munka megszervezésénél figyelembe vették a pártvezetőség, az idősebb elvtársak véleményét, tanácsát. A taggyűlések a KISz csoport ülések mozgalmasak, érdekesek voltak. Sokan résztvettek a pártszervezet politikai oktatásán, mosok a KISz Politikai kör előadásait látogatták. Megszervezték a KISz-en kívüliek foglalkoztatását is. Természetesen a KISz szervezet nemcsak a politikai nevelésről gondoskodik. A klub-estek, a közös kirándulások mind hozzájárultak a jó közösség kialakításához.

1957-ben a KISz elvállalta a szövűde takarítását. Minden második vasárnap közösen elvégezték a munkát, a vállalat nekik fizette ki a takarítás díját, 2000 Ft-ot.

A Délrost vállalatától kapott 2 holdnyi területet szintén közösen művelték meg, s a terményeket az üzemi konyhának eladták. Az így összegyűlt pénzből vettek egyrossz autóbust, a vállalat vezetőség segítségével. ill. hozzájárulásával felújították. Most ezzel az autóbusszal szerveznek kirándulásokat az ország legszebb vidékeire. Voltak Pécssett, Balatonfüreden, Aggteleken stb. Vettek a klub helyiségbe televíziót, az 1959-es VIT-en résztvevő Bakos Matild szövűnő költségeit fedezték.

1959-ben Csehszlovákiába szerveztek 5 napos túrát, 3 kiválóan dolgozó KISz tag pedig Dunai-hajóúton vett részt. Ezeknek az elvtársaknak 5-500 Ft-os hozzájárulást biztosított a KISz szervezet.

Évenként 2-3 arra érdemes fiatalot jutalom üdülésben részesítenek, a budapesti Ipari Vásárra, Mezőgazdasági Kiállításra 15-20 főt kirándultatnak.

Nem vitás hogy ezek a tények igen vonzóan hathatnak a KISZ-en kívüliekre, s a közösség nevelő hatása már itt elkezdődik. Általában megállapíthatjuk, hogy a KISZ sokkal jobban betölti hivatását, mint az előbbi ifjúsági szervezet. Neveli a fiatalokat politikailag, erkölcsileg, esztétikailag, s ebben a munkájában nagyon sok segítséget kap a pártszervezettől. Ez azért is jelentős mert így a pártszervezet biztosítja utánpótlását, növekedését, a gyakorlati, forradalmi munkára felkészült fiatalokkal.

Az MSZMP VII. kongresszusára öntudatosan, komolyan, ugyanakkor nagy lelkesedéssel készült az üzemi kollektíva. Sokat vártak ettől a kongresszustól, hiszen az ellenforradalom után ez volt az első pártkongresszus.

Nemcsak a párttagok, hanem a pártonkívüliek is nagy figyelemmel és érdeklődéssel kísérték a beszámolókat, a hozzászólásokat. A kongresszus elemezte a párt fejlődését, a kommunisták harcát az elmúlt években. Megerősítette a helyes politikai és gazdasági intézkedéseket, melyek eredményeként az ellenforradalom után rendkívül gyorsan konszolidálódott a helyzet, s ezzel egyidejűleg megnőtt a tömegek bizalma, aktivitása.

A kongresszus nemcsak összegezte az eddig eredményeket, hanem megmutatta azt az utat is, amelyen továbbhaladva az ország dolgozó népe, a párt vezetésével még nagyobb sikereket, még hatalmasabb eredményeket ér el a szocializmus építésében.

A kongresszus által megszabott feladatok nagy felelősséget rónak a kommunistákra, az ország vezetése és irányítása, helyi viszonylatban pedig az üzem vezetése és irányítása terén.

Látták ezt az üzem kommunistái, s munkájukat a pártkongresszus határozatainak megfelelően lelkiismeretesen, odaadóan végzik.

Ebből is látható, hogy a munkásoštály a második világháború befejezése óta immár másodszor bizonyította be cáfolhatatlanul, hogy pártja vezetésével minden nehézségen urrá tud lenni, és hogy éppen a munkásoštály az az erő, amely az ország politikai és gazdasági vezetésére, a szocialista rend felépítésére hivatott.

E munka megvalósítása során nincs egyedül, a szocialista és a szocializmust építő országok gazdasági együttműködése lehetővé teszi a tervek, a célkitűzések 100 %-os megvalósítását.

T A R T A L O M

Bevezetés.

I. AZ ÜZEM GAZDASÁGI FEJLŐDÉSÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE AZ ALAPÍTÁSTÓL 1960-ig.

1. Az üzem története az alapítástól 1944-ig..... 5.old.
2. A gyár tönkremenése a II.világháború
alatt..... 11.
3. A kommunisták harca termelés megindításáért...14.
4. A felszabadulás utáni kapitalista
gazdálkodás21.
5. Az államosítás utáni gazdasági fejlődés.....29.
6. Az ellenforradalom okozta károk és
azok helyreállítása.....51.

II. A GYÁR MUNKÁSLÉTSZÁMÁNAK ÉS A MUNKÁSSÁG ÖSSZETÉTE- LÉNEK ALAKULÁSA 1945. óta.....59.

III. A MUNKA- ÉS SZOCIÁLIS KÖRÜLMÉNYEK 1945. UTÁN BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK.

1. A munkások élete a felszabadulás előtt.....88.
2. Változások a felszabadulástól az
ellenforradalomig.....97.
3. A dolgozók életszinvinonalának emelkedése
az ellenforradalom után.....113.

IV. A POLITIKAI ÉLET ALAKULÁSA AZ ÜZEMBEN 1945. óta.

1. A Kommunista Párt szerepe az üzem életében.....129. old
2. A szakszervezet tevékenysége a dolgozók
érdekében.....140.
3. Az MDP politikája 1956-ig.....153.
4. A párt győzelme az ellenforradalmi
lázadozás felett.....158.